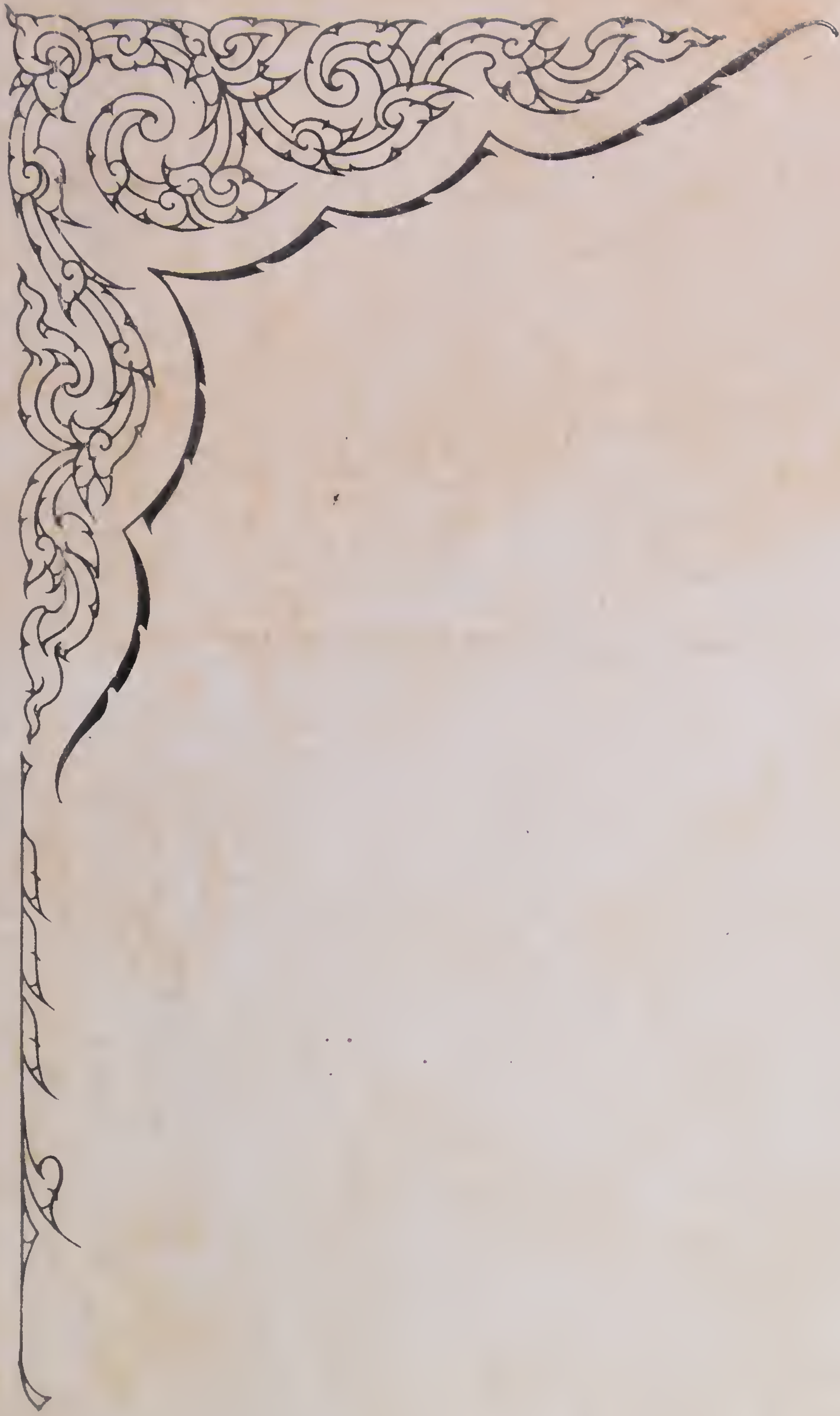

294.315
น769พ

เนกขัมมาภิรตานุสรณ์

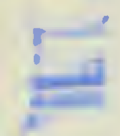
๒๐ มิถุนายน ๒๕๒๘

เนกขัมมาภิรตานุสรณ์

๒๐ มิถุนายน ๒๕๒๔

เลขหมู่ 294.313

ห 764 พ

004749

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

พระครูเนกขัมมาภิรัต (นวล ทวนน้อย)

อดีตเจ้าอาวาสวัดควนมะพร้าว

ชาตะ ๓ เมษายน ๒๔๔๑

มรณภาพ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๒๓

ประวัติสังเขป

พระครูเนกขัมมาภิรัต (นวล ทวนน้อย)

ชาติภูมิ

พระครูเนกขัมมาภิรัต (นวล ทวนน้อย) อดีตเจ้าอาวาสวัดควนมะพร้าว ตำบลพญาขัน อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง เกิดเมื่อวันที่ ๓ เมษายน พ.ศ. ๒๔๔๑ ตรงกับวันอาทิตย์ ขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๕ ปีจอ ที่บ้านทุ่งมะขาม หมู่ที่ ๓ ตำบลพญาขัน อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง เป็นบุตรของนายเม่ง นางอินทร์ ทวนน้อย มีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน ๖ คน คือ

คนที่ ๑ เป็นผู้ชาย (ถึงแก่กรรม)
คนที่ ๒ เป็นผู้หญิงชื่อ สีแก้ว (ถึงแก่กรรม)
คนที่ ๓ พระครูเนกขัมมาภิรัต
คนที่ ๔ นางล่วน เสมาทอง
คนที่ ๕ นายต่วน ทวนน้อย
คนที่ ๖ นายประหยัด ทวนน้อย (ถึงแก่กรรม)

วิทยฐานะ

พ.ศ. ๒๔๕๖ สอบไล่ได้ชั้นประถมปีที่ ๓ โรงเรียนวัดวัง ตำบลลำปำ อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง

พ.ศ. ๒๔๖๑ สอบได้นักธรรมตรี สำนักเรียนวัดภูผาภิมุข ตำบลคูหาสวรรค์ อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง

การศึกษาพิเศษ มีความรู้ความชำนาญในการอ่านเขียนภาษาขอมโบราณได้อย่างคล่องแคล่ว มีความรู้พิเศษในการเขียนแบบแปลนและควบคุมการก่อสร้างศาสนสถานได้เป็นอย่างดี

การบรรพชา

เมื่อวันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๔๕๙ ตรงกับวันพุธ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ปีมะโรง ได้เข้าพิธีบรรพชาที่วัดควนมะพร้าว ตำบลพญาขัน อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง พระครูอริยสังวร เป็นอุปัชฌาย์

อุปสมบท

วันที่ ๑๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๑ ตรงกับวันพุธ ขึ้น ๒ ค่ำ เดือน ๘ ปีมะเมีย ได้อุปสมบทที่วัดควนมะพร้าว ตำบลพญาขัน อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง โดยมีพระครูอริยสังวร วัดวัง ตำบลลำปำ อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง เป็นอุปัชฌาย์ พระอธิการเลี่ยม วัดโพธิ์ควนมะพร้าว เป็นกรรมวาจาจารย์ และพระสมุห์จันทร์ วัดวิหารเบิก เป็นอนุกรรมวาจาจารย์

สมณศักดิ์

ได้รับสมณศักดิ์เป็นพระครูชั้นประทวนเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒ และเป็นพระครูสัญญาบัตรที่ "พระครูเนกขัมมาภิรัต" เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๒๑

งานส่งเสริมการศึกษา

พ.ศ. ๒๔๖๓ เป็นครูสอนปริยัติธรรม แผนกนักธรรม ประจำสำนักวัดควนมะพร้าว ตำบลพญาขัน อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง ได้ส่งพระภิกษุสามเณรไปศึกษาต่อที่สำนักเรียนวัดคูหาสวรรค์ อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง

พ.ศ. ๒๔๗๑–๒๔๘๘ เป็นครูประชาบาลสอนเด็กนักเรียนในโรงเรียนวัดควนมะพร้าว (พญาขันบำรุง) อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง (ลาออก ๓๑ ธ.ค. ๒๔๘๘)

พ.ศ. ๒๔๗๘ ร่วมกับคณะครู ประชาชน สร้างอาคารเรียนแบบ จ. ทรงปั้นหยา ๒ ชั้น ๖ ห้องเรียน ราคา ๔๘,๐๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๑๐ อนุญาตให้โรงเรียนวัดควนมะพร้าว ขยายเขตโรงเรียนออกไปในที่ดินของวัดอีก ๑๕ ไร่ โดยร่วมกับคณะครู ประชาชน ปราบที่สร้างอาคารเรียน ค่าใช้จ่าย ๒๕.๐๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๑๑ ร่วมกับทางราชการ คณะครู ประชาชน สร้างอาคารเรียนโรงเรียนวัดควนมะพร้าวแบบ ๐๐๔ จำนวน ๘ ห้องเรียน ๓๕๐.๐๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๑๒ ร่วมกับทางราชการ คณะครู ประชาชน สร้างอาคารเรียนโรงเรียนวัดควนมะพร้าว หลังที่ ๒ แบบ ๐๐๔ จำนวน ๘ ห้องเรียน ราคา ๓๕๐,๐๐๐ บาท ซึ่งทางราชการให้งบประมาณเพียง ๑๗๐,๐๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๑๖ ร่วมกับทางราชการ คณะครู ประชาชน สร้างอาคารเรียนห้องประชุมโรงเรียนวัดควนมะพร้าว ราคา ๓๓,๓๔๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๒๐ ร่วมกับคณะครู ประชาชน สร้างรั้วถาวรให้โรงเรียนวัดควนมะพร้าว ยาว ๖๐ เมตร ราคา ๓๕,๐๐๐ บาท

งานสาธารณูปการ

พระครูเนกขัมมาภิรัต ได้ร่วมกับประชาชนสร้างศาสนสถานในวัดควนมะพร้าว ดังนี้

พ.ศ. ๒๔๘๐ กุฏิถาวร ลักษณะครึ่งตึกครึ่งไม้ ๒ ชั้น ขนาด ๘×๑๒ เมตร ราคา ๖๐,๐๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๔๘๕ กุฏิถาวร ลักษณะครึ่งตึกครึ่งไม้ ขนาด ๑๒×๑๘ เมตร ราคา ๘๐,๐๐๐บาท

พ.ศ. ๒๔๙๓ สร้างพระอุโบสถ ตามแบบ ข. ขนาด ๘×๒๑ เมตร ราคา ๖๓๕,๐๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๔๙๙ ศาลาเปรียญ ลักษณะเสาคอนกรีตเสริมเหล็ก ขนาด ๑๕×๒๖ ราคา ๑๒๐,๐๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๐๐ กุฏิถาวร ลักษณะเรือนไม้ ๒ ชั้น ขนาด ๖×๘ เมตร ราคา ๔๒,๐๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๐๔ โรงครัวและหอฉัน ลักษณะคอนกรีตเสริมเหล็ก ขนาด ๕×๑๕ เมตร ราคา ๕๑,๑๕๐ บาท

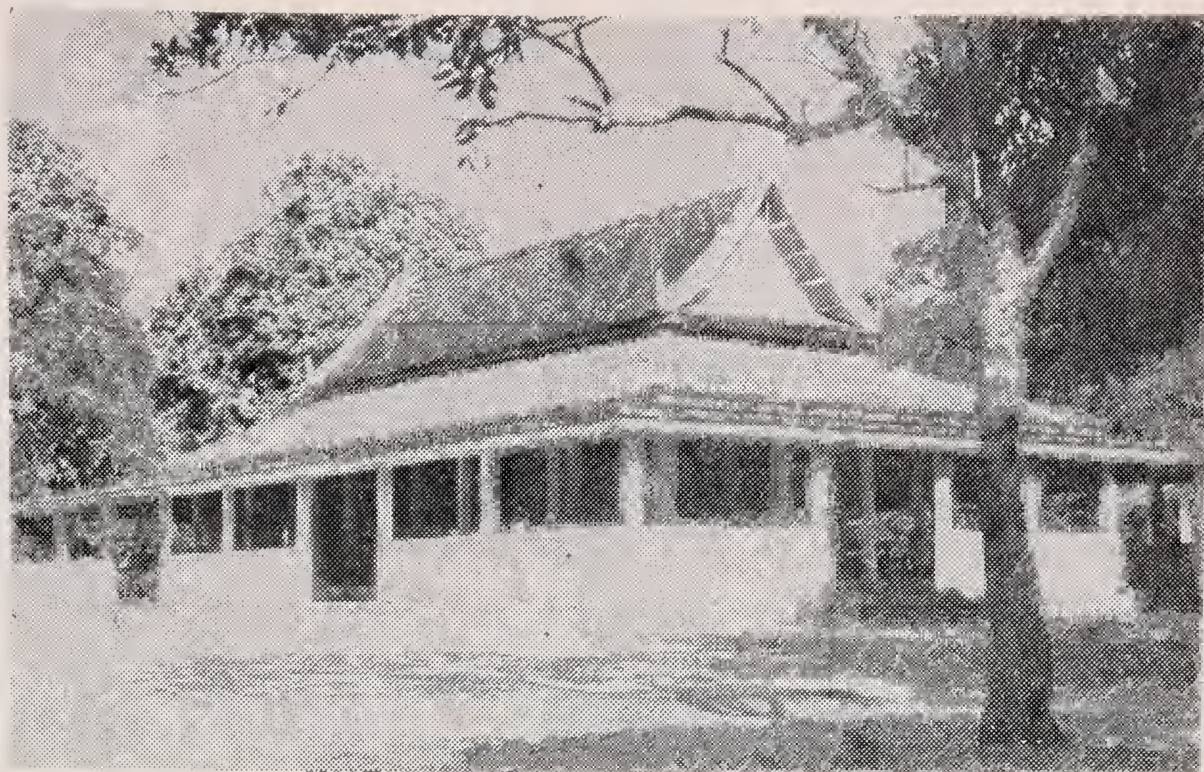
พ.ศ. ๒๕๐๙ สร้างกำแพงวัดด้านหน้า แบบคอนกรีตสูง ๒.๐๐ เมตร ยาว ๑๙๐ เมตร ราคา ๕๕,๐๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๑๐ กุฏิถาวร ลักษณะครึ่งตึกครึ่งไม้ทรงไทย ขนาด ๖×๘ เมตร ราคา ๕๕,๐๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๑๖ สร้างซุ้มประตูวัด ทรงไทยจตุรมุข ราคา ๕๒,๕๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๒๐ สร้างเมรุเผาศพ และศาลาตั้งศพ (กำลังดำเนินการก่อสร้าง) ราคาที่จ่ายแล้ว ๓๕๐,๐๐๐ บาท

พระครูเนกขัมมาภิรัต ได้ถึงแก่มรณภาพ เมื่อวันที่ ๒๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๓ อายุ ๘๓ ปี อยู่ในสมณเพศ ๖๔ พรรษา

ศาลาการเปรียญ ของวัดควนมะพร้าว

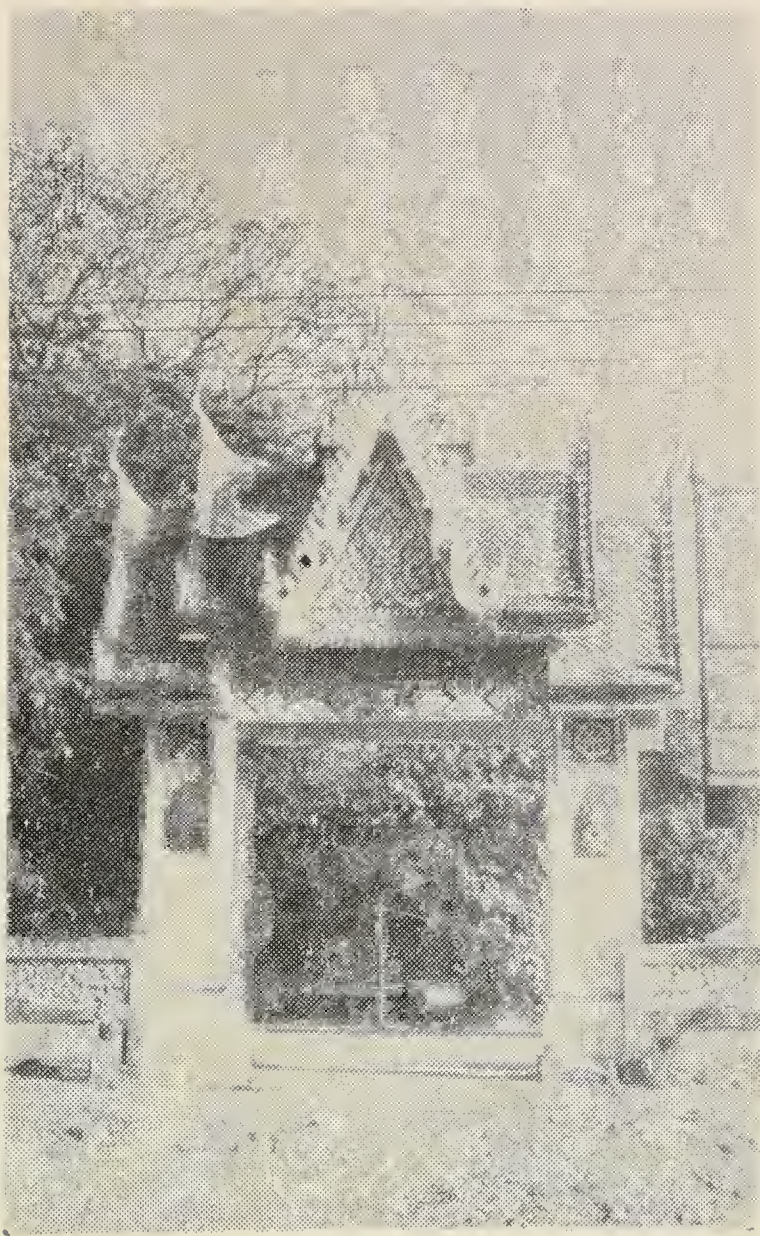
หอระฆังวัดควนมะพร้าว

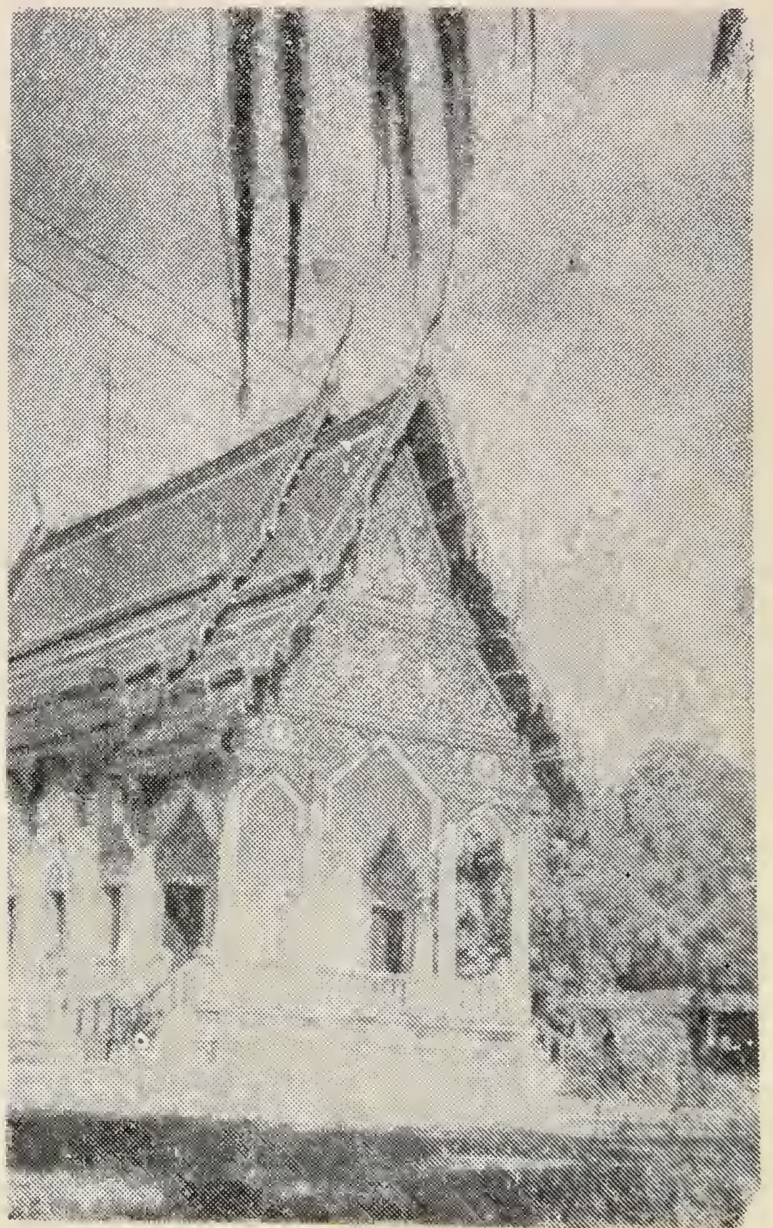
อาคารเรียนของโรงเรียนวัดควนมะพร้าว
(อาคารญาณพิทักษ์ราษฎร์บำรุง)

เมรุ – ศาลาโรงศพ วัดควนมะพร้าว

ซุ้มประตูของวัดควนมะพร้าว
สร้างปี พ.ศ. ๒๕๑๙

พระอุโบสถวัดควนมะพร้าว

คณะศิษย์วัดควนมะพร้าว อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง
ถ่ายรูปร่วมกับอาจารย์ท่านพระครูเนกขัมมาภิรัต (นวล ญาณภูโต)
(ราว พ.ศ. ๒๔๗๐ – ๒๔๗๒)

(นับจากซ้ายไปขวา)

แถวยืน	แช่ม พิทักษ์เผ่า	เคลื่อน พันธ์ฤทธิ์ดำ	ฉิ้นเลี่ยน ปวัฒน์พันธ์
	สุข สุขุมานันท์	ต้น สมเก๊อ	จำเนียร นาควิโรจน์
	พร้อม ทองนุ้ย	อาทิตย์ สุภาไชยกิจ	
แถวนั่ง	สมาน ทองเกลี้ยง	รุก นาควิโรจน์	ครุธ นาควิโรจน์
	พระครูเนกขัมมาภิรัต (นวล ญาณภูโต)		พระประหยัด ทวนน้อย
	สมปอง จันทรากุล	เทพ พุทธิรักษ์	

ประวัติวัดควนมะพร้าว

วัดควนมะพร้าวเป็นวัดที่สร้างมาแต่สมัยโบราณ โดยประวัติทำเนียบวัดของจังหวัดพัทลุง ซึ่งท่านพระครูอริยสังวร เจ้าคณะจังหวัดพัทลุง ได้คัดฉบับเก่าจากเพลา (ประวัติ) วัดบางแก้ว ส่วนต้นฉบับเดิมนั้น กรมพระยาดำรงราชานุภาพได้นำไปเก็บไว้ที่หอสมุดแห่งชาติ กล่าวไว้ว่า วัดควนมะพร้าวเป็นวัดที่ ๑๖ ของวัดต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นในจังหวัดพัทลุง สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๑๑๓ ซึ่งในปีดังกล่าวอาจจะเป็นปีที่เริ่มสร้างวัดนี้ หรือปีที่ได้รับพระบรมราชานุญาตวิสุงคามก็อาจจะเป็นได้ และได้สันนิษฐานเอาปีดังกล่าวเป็นหลักในการตั้งวัด ซึ่งทั้งสองประการยังไม่มีหลักฐานแน่ชัด แต่ตามที่สืบเรื่องราวแล้ว วัดนี้สร้างมาก่อนจึงขออนุญาตรับพระบรมราชานุญาตวิสุงคาม

วัดนี้มีตำนานเล่ากันว่า เมื่อครั้งกรุงสุโขทัย พระเจ้าสุโขทัยได้ส่ง นางทองจัน มาเชิญนางเลือดขาวไปสุโขทัย เมื่อนางทองจันมาถึงพัทลุง ก็ได้สร้างวัดนี้ไว้ และมีปริศนาว่า "ควนพร้าววัดกลาง วัดนางทองจัน ทองสองแม่ขัน อยู่หัวรายเรียง" จากปริศนานี้ ทำให้ผู้โลภอยากได้คิดแก้ปริศนาพากันขโมยขุดค้นทรัพย์มีค่า ได้ทำลายโบราณวัตถุหลายอย่าง เช่นเจดีย์หน้าอุโบสถ และพระสาวกที่ยืนหน้าพระประธานก็ถูกขโมยทุบเศียร เพื่อหวังจะได้ทองตามปริศนา จนทำให้โบราณวัตถุเหล่านี้ถูกทำลายหมดไป คงเหลือแต่ซากเจดีย์ใต้พื้นดินเท่านั้น อุโบสถวัดควนมะพร้าวได้สร้างติดต่อกันเรื่อยมาทุกระยะ ๑๐๐ ปี แต่ไม่มีหลักฐานแน่ชัดว่าใครเป็นผู้สร้างในครั้งแรก เพิ่งทราบชื่อผู้สร้างในระยะหลัง ๆ เท่านั้น คือเริ่มทราบแน่ชัดในสมัยท่านขวัญมี เป็นเจ้าอาวาสเท่านั้น ว่าท่านได้สร้างอุโบสถขึ้นหลังหนึ่ง แต่อุโบสถเก่าที่มีอยู่เดิมไม่ทราบว่าท่านขวัญมีสร้างหรือสร้างมาก่อน อุโบสถเก่าสวยงามมากสร้างด้วยหินและก่ออิฐถือปูน มีกำแพงแก้วโดยรอบซึ่งปรากฏหลักฐานฝังอยู่ใต้พื้นดิน เมื่อถึงสมัยท่านขวัญทองเป็นเจ้าอาวาส ท่านเห็นว่าอุโบสถเดิมเก่าแก่และชำรุดมาก ท่านจึงคิดสร้างขึ้นใหม่โดยใช้ไม้ทำเสาซึ่งปรากฏมาจนถึงสมัยหลัง เมื่อชำรุดมากขึ้นจึงรื้อแล้วสร้างอุโบสถใหม่หลังปัจจุบัน ก่อนสร้างอุโบสถหลังปัจจุบันนั้น ในอุโบสถเดิมมีพระประธาน ๓ องค์ ทำด้วยศิลาและถือปูนเฉพาะที่มือและเท้า มีการลงรักปิดทองเรียบร้อย

แต่ข้างในเป็นศิลาแลง พระประธานดังกล่าวได้ประดิษฐานไว้ในอุโบสถหลังใหม่เพียงองค์เดียว แล้วสร้างพระสาวก ๒ องค์ แทนของเก่าที่ถูกขโมยทุบเศียร

อุโบสถหลังปัจจุบันนี้ พระครูนวลญาณภูโต ซึ่งเป็นพระอันดับ ได้ชักชวนพุทธบริษัทสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๒ เสร็จเรียบร้อย เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๗ ใช้เงินในการก่อสร้างทั้งหมด ๖๐๐,๐๐๐ บาท ขนาดกว้าง ๘ เมตร ยาว ๒๑ เมตร การก่อสร้างใช้คอนกรีตเสริมเหล็กล้วน เว้นแต่กลอน แป และระแนง ซึ่งใช้ไม้ตะเคียน ส่วนเขตวิสุงคาม กว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๒๐ เมตร อุโบสถหลังนี้สร้างล้ำเขตลูกนิมิตออกไปข้างละ ๕๐ ซม. คิดจะขอพระบรมราชานุญาตขยายเขตวิสุงคามแต่ยังไม่ได้ขอ

เดิมวัดควนมะพร้าวเป็นวัดที่ตั้งอยู่กลางเมืองพัทลุง เป็นวัดที่เจริญมากมาแต่สมัยโบราณ สมัยพระยาวิเชียรและพระยาพิมลขัน เป็นเจ้าเมืองได้ติดต่อไปมาหาสู่กับวัดนี้เสมอ ซึ่งสมัยนั้นมีท่านขวัญมี เป็นเจ้าอาวาสและสมัยนั้นได้ใช้วัดควนมะพร้าวเป็นวัดที่ข้าราชบริพารเมืองพัทลุงถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา ภายหลังพระเจ้ากรุงธนบุรียกกองทัพมาปราบขบถที่เมืองนครศรีธรรมราช พระยาพัทลุงกับพระยานครศรีธรรมราชหนีไปปัตตานี พระเจ้ากรุงธนบุรีได้ส่งพระยาภูมาภิบาล (จัน) มาเป็นเจ้าเมืองพัทลุง และสมัยนั้นได้ย้ายเมืองพัทลุงไปตั้งที่บ้านม่วง ซึ่งเป็นทุ่งนาเหมาะกับการทำนาของเจ้าเมือง เพราะเจ้าเมืองสมัยนั้นไม่มีเงินเดือน แต่การทำพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยายังคงมาทำที่วัดควนมะพร้าว

ในสมัยก่อนวัดควนมะพร้าวมีอาณาเขตติดต่อกับวัดอื่น ๆ ๓ วัด คือ วัดกลางควนมะพร้าวหรือวัดใหญ่ควนมะพร้าว ทิศตะวันออกเฉียงเหนือเป็นวัดพญาขัน ทิศตะวันตกเป็นวัดโคน แต่นาน ๆ เข้าคงเรียกเพียงชื่อเดียว คือวัดควนมะพร้าว ทางทิศตะวันตกซึ่งเดิมเป็นบริเวณวัดโคนนั้น มีเนื้อที่ ๑๕ ไร่ รวมทั้งที่ดินที่พระครูนวลญาณภูโต ครั้งเป็นพระอันดับของพระอธิการเมฆเป็นเจ้าอาวาส ได้จัดหาและจัดซื้อเพื่อขยายเขตวัดออกไปอีก ๕ ไร่เศษ ส่วนทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นบริเวณวัดพญาขัน มีเนื้อที่ ๗ ไร่ สำหรับวัดกลางควนมะพร้าวมีเนื้อที่ ๒๘ ไร่ วัดทั้งสามมีการเปลี่ยนแปลงตามลำดับเรื่อยมาดังนี้

วัดควนมะพร้าว มีเจ้าอาวาสตามลำดับคือ ท่านขรัวมี ท่านมาก ท่านขวัญทอง ในสมัยท่านขวัญทอง เป็นเจ้าอาวาส ท่านได้สร้างอุโบสถขึ้นใหม่หลังหนึ่ง ก่อนท่านขวัญทอง เป็นเจ้าอาวาสวัดโคน ได้รวมมาขึ้นกับวัดควนมะพร้าว ส่วนวัดโคนเจ้าอาวาสเดิมคือหลวงตานกเขา ท่านเขียว และท่านเจ้าอธิการแน่นตามลำดับ ในสมัยท่านเจ้าอธิการแน่นเป็นเจ้าอาวาส ท่านได้สร้างกุฏิแบบโบราณ มีกุฏิสองด้านและมีครัวอยู่กลาง ทั้งสามวัดต่างก็สร้างเหมือนกัน ส่วนทางวัดควนมะพร้าวท่านอธิการชุมได้เป็นเจ้าอาวาส ต่อมาท่านขวัญทองมรณะภาพแล้ว ภายหลังท่านอธิการชุมย้ายไปเป็นเจ้าอาวาสวัดควนแร่ ท่านปลัดสุทธิ์เป็นเจ้าอาวาสแทน ต่อมาท่านปลัดสุทธิ์ เป็นปลัดเมืองของเจ้าคณะจังหวัดและต่อมาเป็นเจ้าคณะอำเภอพนางตุง (อำเภอควนขนุน) ส่วนท่านอธิการแน่นวัดโคน เป็นเจ้าอาวาสอยู่จนถึง พ.ศ. ๒๔๕๓ ท่านก็มรณะภาพ ต่อมาท่านอธิการเมฆ ซึ่งเป็นลูกศิษย์ได้เลื่อนขึ้นเป็นเจ้าอาวาสวัดโคนแทน เป็นอยู่ ๒ ปี ก็ยุบวัดโคนเข้ากับวัดควนมะพร้าว โดยมีเนื้อที่ติดต่อกัน

วัดพญาขันมีท่านขรัวชายเป็นเจ้าอาวาส ท่านขลิบ (ต่อมาท่านเป็นอธิการปลอด) และท่านอธิการคง หลังจากท่านอธิการคงมรณะภาพแล้ว ก็ยุบวัดพญาขันเข้ากับวัดควนมะพร้าว รวมความแล้วท่านอธิการคง เป็นเจ้าอาวาสรูปสุดท้ายของวัดพญาขัน ส่วนทางด้านวัดควนมะพร้าว เมื่อยุบวัดโคนมารวมเข้าด้วยกันแล้ว ท่านอธิการเมฆก็เป็นเจ้าอาวาสอยู่จนถึง พ.ศ. ๒๔๖๕ ก็ย้ายไปดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบลแทนท่านเจ้าอธิการเลี่ยม เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ ซึ่งเป็นเจ้าคณะตำบลได้ลาสิกขาบท จากนั้นท่านอธิการพลัด ซึ่งเป็นรองเจ้าอาวาสได้เลื่อนเป็นเจ้าอาวาสวัดควนมะพร้าวแทนเรื่อยมา ท่านอธิการพลัดได้เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระครูชั้นสัญญาบัตร "พระครูวุฒิคุณธรรมสาร" และเป็นเจ้าอาวาสวัดควนมะพร้าวมาจนถึง พ.ศ. ๒๕๑๖ ท่านก็มรณะภาพ ท่านพระครูนวล ญาณภูโต จึงเป็นเจ้าอาวาสแทนและได้เลื่อนสมณศักดิ์เป็น "พระครูเนกขัมมาภิรัต" ท่านได้มรณะภาพเมื่อ วันที่ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๒๓ ขณะนี้จึงว่างเจ้าอาวาส

วัดควนมะพร้าวเมื่อครั้งปลัดสุทธิ์เป็นเจ้าอาวาส ได้จัดตั้งโรงเรียนวัดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ ก่อนพระราชบัญญัติประถมศึกษา มีพระและคฤหัสถ์เป็นครูสอน โดยขออนุญาตจัดตั้งจากเจ้าคณะมณฑลนครศรีธรรมราชทำการสอนทั้งเด็กบ้านและเด็กวัดเฉพาะผู้ชาย จนถึง พ.ศ. ๒๔๕๙ โรงเรียน

ก็ยุบเลิกไปเพราะปลัดสุทธิ์มรณะภาพขาดผู้อุปการะ จนถึง พ.ศ. ๒๔๖๔ ได้มีพระราชบัญญัติประถมศึกษาขึ้น พระยาวิฑูรดรุณกร ศึกษาธิการมณฑล ได้มาก่อตั้งโรงเรียนขึ้นใหม่อีกครั้งหนึ่ง โดยอาศัยศาลาวัดเป็นสถานที่เรียนจนถึง พ.ศ. ๒๔๗๕ เมื่อโรงเรียนเจริญมากขึ้นทางวัดจึงมอบที่ดินทางด้านตะวันออกเนื้อที่ ๑๕ ไร่ให้เป็นสถานที่ก่อสร้างอาคารเรียนและสนามได้สร้างอาคารเรียนถาวรแบบ จ. สองชั้นขนาด ๖ ห้องเรียน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๔ และขออนุญาตรื้อ เนื่องจากชำรุดมากเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๖ โรงเรียนนี้อยู่ในความอุปการะของวัดด้วยดีเสมอมา จนปัจจุบันมีอาคารเรียนแบบ ๐๐๔ ขนาด ๘ ห้องเรียน ๒ หลัง แบบ ๐๐๔ ขนาด ๔ ห้องเรียน 1 หลัง ห้องประชุม ๑ หลัง บ้านพักครู ๕ หลัง ส้วม ๒ หลังจำนวน ๘ ที่ โรงเก็บรถ ๑ หลัง เดิมชื่อโรงเรียนประชาบาลพญาขัน ๑ ปัจจุบันชื่อโรงเรียนวัดควนมะพร้าว (พญาขันบำรุง) เปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นประถมปีที่ ๑–๖ มีนักเรียนชายหญิงรวม ๓๐๐ คน มีครูประจำการ ๑๙ คน ภารโรง ๑ คน ปัจจุบันนี้นับว่าโรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนที่เจริญก้าวหน้ามากโรงเรียนหนึ่งของอำเภอเมืองพัทลุง สำหรับที่ดินทางวัดมอบให้โรงเรียนใช้สิทธิ์เท่านั้น ไม่ได้โอนกรรมสิทธิ์ให้โรงเรียนแต่อย่างใด

สำหรับโรงเรียนปริยัติธรรม เพียงแต่ได้เปิดสอนปริยัติธรรมโดยใช้ศาลาการเปรียญเป็นที่เรียนไม่มีอาคารเรียนเป็นเอกเทศ ได้เปิดทำการสอนครั้งแรกในสมัยที่ท่านอธิการเมฆเป็นเจ้าอาวาส สอนนักธรรมตรี โท เอก จนกระทั่งท่านย้ายไปอยู่วัดนิโครธาราม (วัดโคกข่อย) ท่านก็ยังส่งนักเรียนมาเรียนที่สำนักเรียนวัดนี้ นับว่าสำนักเรียนแห่งนี้มีผู้มาเรียนมากแห่งหนึ่ง แม้กระทั่งต่างจังหวัดก็ส่งพระมาเรียนปีละหลายรูป ต่อมาเมื่อทางวัดคูหาสวรรค์ได้จัดตั้งโรงเรียนทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลีขึ้น พระภิกษุสามเณรส่วนใหญ่จึงไปเรียนวัดคูหาสวรรค์ สำนักเรียนวัดควนมะพร้าวจึงเลิกสอนไปโดยปริยายส่วนพระภิกษุสามเณรวัดควนมะพร้าวก็ส่งไปเรียนที่สำนักเรียนวัดคูหาสวรรค์เช่นเดียวกัน

เมื่อท่านอธิการเมฆมรณะภาพ ท่านอธิการพลัดได้เป็นเจ้าคณะตำบลต่อมาและภายหลังได้เป็นอุปัชฌาย์ มีสมณศักดิ์เป็นพระครูวุฒิคุณธรรมสาร เจ้าอาวาสวัดควนมะพร้าว เมื่อท่านมรณะภาพ ทางราชการได้แต่งตั้งให้พระครูช่วงวัดนิโครธารามเป็นเจ้าคณะตำบล และแต่งตั้งพระครูนวล ญาณภูโต รองเจ้าอาวาสขึ้นเป็นเจ้าอาวาสวัดควนมะพร้าว ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๖ เป็นต้นมา

ในสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสภาคใต้ ได้เสด็จมาพัทลุง ได้เสด็จพักร้อนที่วัดควนมะพร้าว และเสด็จเข้าไปนมัสการพระประธานในอุโบสถ เมื่อ ร.ศ. ๑๐๘ แล้วเสด็จไปยังวัดคูหาสวรรค์ สมัยนั้นถนนยังไม่มี ต้องเดินด้วยเท้า ช้าง ม้า หรือวอ แต่เล่ากันว่าสมเด็จพระจุลจอมเกล้า ฯ พระองค์เสด็จในครั้งนั้นด้วยพระบาท นับเป็นวัดหนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงไปเยี่ยมเยียน นอกจากนั้น วัดควนมะพร้าวยังเป็นวัดที่เคยต้อนรับเจ้านายมาหลายสมัยในครั้งที่เมืองพัทลุงตั้งที่ว่าการอยู่ใกล้ทะเลสาบลำปำ

ที่กล่าวว่า ที่ว่าราชการเมืองเก่าของพัทลุงเคยตั้งอยู่ติดต่อกับวัดควนมะพร้าวนั้น มีสิ่งสำคัญปรากฏเป็นหลักฐานคือ สระน้ำใหญ่รูปวงกลม มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๑ เส้น เมื่อก่อนมีศาลาเทพารักษ์ เรียกว่าศาลาทวด และมีเรื่องเล่ากันต่อ ๆ มาว่า ทวดพญาขัน เป็นงูจงอาง มีสมบัติล้ำค่าเป็นเครื่องถ้วยชามโบราณและแก้วแหวนเงินทองมากมาย เดิมคนไปยืมใช้ได้แต่ต้องเอาไปเก็บไว้ที่เดิม ต่อมามีคนคิดโกงสมบัติของทวด โดยการไปทำทีเป็นการเล่นพนันชนิดหนึ่งเรียกว่าเล่นดวด วิธีเล่นผลัดกันทอดลูกเบี้ย พวกคิดโกงได้ทอดเบี้ยเอาเอง ๑ ครั้ง ทอดให้ทวด ๑ ครั้ง ทอดจนชนะทวดเลยเอาสมบัติทวดไปหมด ทวดได้ไปให้ฝันชาวบ้านว่าไม่อยู่ที่สระพญาขันแล้วเพราะแพ้การพนันจนหมดตัว ไม่รู้จะอยู่เฝ้าสมบัติอะไร จากนั้นทวดก็หายไป แต่ตามสันนิษฐานแล้ว ศาลาทวดนี้ เมื่อครั้งเมืองตั้งอยู่ที่พญาขัน น่าจะเป็นโรงพระจีนมากกว่าเพราะเป็นธรรมดาสมัยนั้นว่าเมืองตั้งอยู่ที่ใด โรงพระจีนจะตั้งอยู่ที่นั่น นานมาหลายร้อยปีก็รกร้างเป็นป่าไม้ยาง แล้วต่อมาก็มีคนแผ้วถางเข้าครอบครองเป็นเจ้าของทำสวนและเลี้ยงวัว แต่ไม่มีการตั้งบ้านเรือนอาศัย และที่ดินซึ่งเป็นบริเวณหมู่บ้านพญาขันในปัจจุบัน เดิมน่าจะเป็นที่ตั้งบ้านเรือนของเจ้านายในสมัยนั้น

ปัจจุบันวัดควนมะพร้าวมีเสนาสนะคือ

๑. อุโบสถ ๑ หลัง กว้าง ๘ เมตร ยาว ๒๑ เมตร

๒. ศาลาการเปรียญ ๑ หลัง กว้าง ๑๙ เมตร ยาว ๒๙ เมตร

๓. กุฏิตึกครึ่งไม้ ๔ หลัง ไม้ล้วน ๔ หลัง รวม ๘ หลัง

๔. โรงครัวและหอฉัน ๒ หลัง หลังที่ ๑ กว้าง ๑๕ เมตร ยาว ๒๑ เมตร หลังที่ ๒ กว้าง ๖ เมตร ยาว ๑๔ เมตร หลังที่ ๒ นี้ พระครูวุฒิคุณธรรมสาร สร้างไว้อยู่หลังกุฏิตึก ในวัดโคนแต่เดิม

๕. ซุ้มประตูและกำแพงวัด สร้างเสร็จเฉพาะด้านหน้า มีความยาว ๑๔๑ เมตร

๖. หอระฆัง สร้างได้ครึ่งหนึ่ง และจะดำเนินการสร้างต่อไป

๗. เมรุเผาศพและศาลาคู่เมรุกำลังก่อสร้าง คาดว่าจะเสร็จเรียบร้อยก่อนพระราชทานเพลิงศพ ท่านพระครูเนกขัมมาภิรัต ในวันที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๔

วัดนี้ไม่มีบุคคลภายนอกอาศัยอยู่ในวัด มีเฉพาะศิษย์วัดที่กำลังศึกษาต่อจำนวน ๑๒ คน ชีไม่มี มีพระภิกษุ จำนวน ๗ รูป สามเณร ๒ รูป หมู่บ้านที่อยู่ใกล้เคียงกับวัดมี ๗ หมู่บ้าน มีครัวเรือนทั้งหมดประมาณ ๕๐๐ ครัวเรือน ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพในการทำนา วัดนี้ตั้งอยู่ริมถนนอภัยบริรักษ์ หมู่ที่ ๒ ตำบลพญาขัน อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง ห่างจากตัวเมืองพัทลุง ๒ กิโลเมตร

วัดนี้นับตั้งแต่เริ่มสร้างมาจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๒๔) เป็นเวลาประมาณ ๔๑๑ ปี

(นายโสภณ สุเมธจรัส)

กรรมการและเลขานุการงานพระราชเพลิงศพ รวบรวม

วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๔

คำไว้อาลัย

แด่

พระครูเนกขัมมาภิรัต

พระครูเนกขัมมาภิรัต หรือพระครูนวลญาณภูโต เจ้าอาวาสวัดควนมะพร้าว ตำบลพญาขันธ์ อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง นับได้ว่าเป็นพระภิกษุสงฆ์อีกรูปหนึ่งที่ยึดมั่นและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด ทั้งยังสมถะไม่ติดยึดในทรัพย์สมบัติใด ๆ บรรดาทรัพย์สินที่ประชาชนนำมาบริจาคท่านก็ได้นำไปก่อสร้างทำนุบำรุงเสนาสนะจนทำให้วัดควนมะพร้าวมีสิ่งก่อ-สร้างที่สำคัญ ๆ ครบถ้วน นับตั้งแต่โรงอุโบสถ ศาลาการเปรียญ และอื่น ๆ พระครูเนกขัมมาภิรัตจึงเป็นที่เคารพเลื่อมใสของประชาชนเป็นอันมาก นอกจากนั้น ท่านยังเป็นผู้ที่มองเห็นความสำคัญของการศึกษาว่าเป็นการสร้างพลเมืองดีให้แก่ชาติ ดังจะเห็นได้ว่า ท่านได้ใช้เวลานานเกือบยี่สิบปีในการให้ความรู้ภาษาไทยเบื้องต้นให้แก่เด็ก ๆ จนสามารถอ่านหนังสือไทย เขียนหนังสือไทยได้ บรรดาลูกศิษย์ของท่านเหล่านั้นบางคนได้เจริญก้าวหน้าเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ไปแล้วก็มี นับได้ว่าท่านเป็นผู้ที่กอร์ปไปด้วยเมตตาธรรม และมองเห็นการณ์ไกลโดยแท้

การที่ท่านพระครูเนกขัมมาภิรัตต้องมาถึงแก่มรณภาพลงด้วยโรคชรา ย่อมนำความเศร้าโศกเสียใจมาสู่ศิษยานุศิษย์เป็นอันมาก จึงขอให้กุศลกรรมที่ท่านพระครูเนกขัมมาภิรัตได้บำเพ็ญมาตลอดชีวิต จงเป็นผลานิสงส์ให้ดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของท่านได้ไปสู่สุคติในสัมปราย-ภพเทอญ

พลเอก

(เปรม ติณสูลานนท์)
นายกรัฐมนตรี

สังฆานุสสติ

มีคำสอนในทางพระพุทธศาสนาว่า การระลึกถึงคุณของพระพุทธเจ้า เรียกว่า พุทธานุสสติ ระลึกถึงคุณของพระธรรม เรียกว่า ธัมมานุสสติ ระลึกถึงคุณของพระสงฆ์ เรียกว่า สังฆานุสสติ ๓ ประการในอนุสสติ ๑๐ ประการ เป็นอารมณ์ใจ ตามแบบกัมมัฏฐาน ๔๐ ประการในตำรา

ท่านพระครูเนกขัมมาภิรัต (นวล ญาณภูโต) วัดควนมะพร้าว ทำให้ข้าพเจ้าระลึกถึงท่านเป็นสังฆานุสสติ เมื่อจัดเป็นสาย ก็จะได้เป็นสาย ๆ ดังนี้

๑. ว่าในสายพระพุทธศาสนา เราก็เป็น "สหธรรมมิก" มีการปฏิบัติธรรมวินัยร่วมกันมา ในสมัยข้าพเจ้าทำหน้าที่เจ้าคณะจังหวัด ท่านก็อยู่ในสายปกครองของข้าพเจ้าตลอดมาเป็นอย่างดี

๒. ว่าในสายสัมพันธ์ ก็มีสัมพันธ์กันในทางเกี่ยวข้องกับญาติ คือจัดเป็นหลานของท่านขุนศรีชนาชนะพันธ์ ซึ่งเข้ามาเป็นญาติ คือเป็นสามีของบ้า (นางขำ ชนะพันธ์) ก็จัดเป็นสัมพันธ์กันทางสายญาติเป็นอาจารย์ของศิษย์ร่วมกัน เช่น นายสมปอง จันทรากุล ก็เป็นศิษย์ทั้ง ๒ ฝ่าย นายกระจ่าง ชนะพันธ์ นายชะเอม ชนะพันธ์ ก็ทำนองเดียวกัน ฯลฯ

๓. ว่าถึงปฏิปทา ของท่านพระครูเนกขัมมาภิรัต เท่าที่มีการสังสรรค์กันตลอดมา ทำให้นึกถึงท่านได้ว่า ท่านเป็นผู้ปฏิบัติมีคุณธรรมในศาสนาสมบูรณ์แบบ เข้าลักษณะของเมตตาธรรมประจำนิสสัยไม่ลักลั่น แสดงให้เห็นได้ โดยแสดงออกมาที่หน้า ตรงกับหลักเมตตาที่ว่า "มุขวณฺโณ วิปฺปสีทติ" ซึ่งแปลกว่ามีสีหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส ตามหลักของเมตตานิสังสสูตร พบกันที่ไหน ท่านจะมีหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส ไม่บูดบึ้งตลอดกาล ปกครองศิษยานุศิษย์ก็เต็มไปด้วยเมตตา จึงมีผลให้ศิษย์รักใคร่ตามที่ปรากฏ เป็นผู้มีจิตใจเสียสละ จะเห็นได้ในผลงานบริหารวัดวาอาราม คนขี้เหนียวจิตใจคับแคบ ทำอะไรไม่ได้ ไม่เกิดผล เพราะคิดแคบโง่ทึบคิดไม่ออก มีลักษณะ

มักน้อยสันโดษ เบากายเบาใจ เข้าลักษณะพระแท้ เช่นท่านถือย่ามจะเบา ๆ ไม่มีอะไรในย่ามมากมายตึง อุส่าห์ติดตามเยี่ยมเยียนญาติมิตรศิษยานุศิษย์ประจำ

เมื่อคณะศิษยานุศิษย์มิตรสหาย อุบาสกอุบาสิกา ปรารภงานฌาปนกิจศพของท่านในเดือนมิถุนายนนี้ ก็ดลใจให้ข้าพเจ้าอดเขียนเป็นอนุสสติไว้ ดังข้อความข้างต้นนี้ ตามสมควรเพียงย่นย่อ

ขอแสดงความนับถือตลอดกาล

พระธรรมเมธาจารย์

(พระธรรมเมธาจารย์)

วัดภูผาภิมุข จ. พัทลุง
มิถุนายน ๒๕๒๔

แด่....พระครูเนกขัมมาภิรัต

ท่านพระครูเนกขัมมาภิรัต ท่านเป็นพระเถระผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์ด้วยคุณธรรมท่านหนึ่งของจังหวัดพัทลุง จะเห็นได้จากจริยธรรมที่มีประจำตัวของท่าน ซึ่งพอจะยกมากล่าวในที่นี้ได้ เช่นความมีสัจจะของท่าน หมายถึงท่านทำอะไรทำจริงไม่โอ้อวด พูดอะไรพูดจริง ความอิจฉาตาร้อนไม่ได้มีพระความได้ลาภบ้างไม่ได้ลาภบ้าง เป็นต้น ท่านมีการสำรวมระวังในอิริยาบถ อันทำให้ท่านเป็นสมณะที่สมบูรณ์แบบ ท่านยังประกอบด้วยคุณธรรมเป็นเครื่องผึกใจเป็นอันดี เท่าที่คบกับท่านมาเป็นเวลาหลายสิบปี สังเกตว่าท่านยิ้มแย้มแจ่มใสอยู่เสมอ ท่านที่ประกอบด้วยคุณธรรมดังกล่าวนี้ได้นามว่า "พระเถระแท้"

ท่านผู้ได้นามว่าพระเถระแล้วย่อมไม่เพิกเฉยดูดาย ความที่ท่านพระครูมีจิตมั่นคงไม่นิ่งนอนใจได้ตั้งหน้าทำกิจที่สามารถทำได้ เช่นได้สนับสนุนให้พระเถระที่เข้ามาบรรพชาอุปสมบทให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียน ตามสมควรแก่อัตภาพ ใครที่หัวดีมีศรัทธาจะศึกษาเล่าเรียนต่อไป ท่านก็ช่วยเหลือสนับสนุนให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียนเป็นอย่างดี กระทั่งได้ใช้ความรู้เป็นมูลฐานยกระดับตัวให้สูงขึ้นจนเอาความรู้เป็นที่พึ่งของตนเองได้ ทั้งที่ยังครองเพศเป็นสมณะและลาสิกขาไปครองเพศเป็นคฤหัสถ์ ส่วนทางด้านเด็ก ๆ เล่าท่านพระครูได้รับไว้ดูแลสงเคราะห์ให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียนเป็นอันดี จบการศึกษาเล่าเรียนแล้ว ได้ไปประกอบอาชีพทั้งในวงราชการและวงการอื่นเป็นจำนวนมาก เป็นที่ปรากฏในสังคม ใช่แต่เท่านั้นท่านยังพยายามสร้างอาคารเรียนขึ้นในวัด ให้กุลบุตรกุลธิดาของชาวบ้านในถิ่นนั้นได้รับการศึกษาเล่าเรียน มีความสะดวกสบายตามสมควร การพัฒนาวัตถุภายในวัด ท่านก็ไม่นิ่งนอนใจจัดสร้างขึ้นภายในวัด เพื่อความสะดวกแก่พระสงฆ์ตลอดถึงประชาชน เช่นอุโบสถเป็นต้น

ท่านพระครูฯ พัฒนาทางด้านบุคคลและวัตถุไปพร้อม ๆ กันวัดจึงสมบูรณ์แบบ ท่านเป็นที่เคารพนับถือของพระภิกษุสามเณรและประชาชนโดยทั่วไป ท่านเป็นผู้มีอาพาธน้อยมีโรคน้อย คือหมายถึงการล้มหมอนนอนเสื่อไม่ค่อยปรากฏนัก เรียกได้ว่าเป็นผู้มีโชคส่วนหนึ่งด้วย

แต่ว่าอัตภาพของมนุษย์และสัตว์ต่าง ๆ ประกอบขึ้นโดยธาตุ ๔ มีวิญญาณครอง เมื่อใช้มันมานาน ย่อมมีส่วนชำรุดร่อยหรอลงทุกทีไม่มีทางดีขึ้น หากเจ้าของคอยประคับประคองเยียวยาอยู่เสมอ. ย่อมจะทรงอยู่ได้ แต่ถึงกระนั้นก็ไม่พ้นไปจากความตาย ส่วนสิ่งที่ไม่มีวิญญาณนายช่างที่ฉลาดประกอบขึ้น ตอนประกอบขึ้นใหม่ก็สวยงามแข็งแรง เมื่อล่วงกาลไปไม่ชำรุดด้วยภัยปัจจุบัน ก็ย่อมสลายไปด้วยภัยธรรมชาติ ท่านพระครูฯ ได้ใช้สังขารให้เป็นประโยชน์แก่สังคมมาถึง ๘๓ ปี ได้สร้างคุณธรรมและวัตถุไว้มากมาย ถึงสรีระของท่านจะสลายไป แต่คุณงามความดีหาสลายไปไม่

พระเทพปริยัติมุนี
วัดคูหาสวรรค์ พัทลุง

เชษฐานุสรณ์

ของ

พระเทพรัตนกวี (ก. ธรรมวร)

เจ้าคณะจังหวัดสุราษฎร์ธานี

คุณคล้าย จิตพิทักษ์
ได้สมัครเป็นผู้แทน-
ราษฎรในดินแดน
บำรุงชาติญาติของตน

จังหวัดพัทลุง
ตั้งจิตมุ่งบำรุงผล
ความสุขแก่ทุกคน
โดยลำดับนับเนื่องมา

โทรศัพท์หนทางไกล
บอกไปถึงซึ่งตัวข้า
เมื่อสองเจ็ดธันวา ฯ
ว่า "เนกขัมมาภิรัต"

พระครูผู้เป็นเจ้า
"ควนมะพร้าว" นี้คือวัด
กระทำบำรุงจัด
วัดเจริญเกินประมาณ

ผู้เป็นซึ่งเชษฐา
ของตัวข้าเคารพนาน
ท่านลับดับสังขาร
ทิ้งศพไว้ให้เราคิด

แม้ทราบว่าทุกท่าน
ต้องถึงกาลสิ้นชีวิต
แต่ทราบวาบหวิวจิต
คิดถึงพี่ที่ม้วยมรณ์

พี่อยู่ชูศักดิ์ศรี
ของน้องพี่ไม่มีถอน
หมู่ญาติราษฎร
ได้พึ่งบุญคุณสำคัญ

ท่านพรากจากเราไป
โอ้ ! เมื่อใดได้พบกัน
ทราบว่าไม่มีวัน
ท่านไปเมืองไม่รู้มา

อนิจจังกองสังขาร
เกิดมีการเป็นทุกขา
เห็นชัดอนัตตา
เป็นธรรมดาของทุกคน

เกิดแล้วก็แก่เฒ่า
เจ็บไข้เข้ามาผจญ
สุดท้ายทำลายชนม์
ผลดีใดที่ไหนมี

เกิดมาเพื่อหางาน
ทำกิจการตามหน้าที่
เพื่อเพียงเลี้ยงชีวี
เพื่อได้อยู่คู่โลกนาน

เพื่อตายสูญหายไป
เกิดขึ้นใหม่เพื่อทำการ
เพื่อกินชิ้นอาหาร
เพื่อได้อยู่ดูโลกีย์

เพื่อตายทำลายธันธ์
วนเวียนกันอยู่อย่างนี้
นับยากมากเดือนปี
มีระยะอสงไขย

เราเกิดกำเนิดมา
ถึงเวลาก็ตายไป
พ่ายแพ้แก่มรณ์ภัย
ทำไฉนชนะมัน

ควรสร้างทางอุบาย
ชนะตายมีหลายชั้น
ควรทำเรื่องสำคัญ
คือกรรมดีมีใส่ตน

เว้นชั่วตัวบาปกรรม
ไม่กระทำให้จำจน
ตายไปไม่เสียผล
เกิดใหม่สุขทุกข์ทลาย

ควรคิดคุณพระพุทธ์
บริสุทธิ์กิเลศหาย
เมตตาสัตว์ทั้งหลาย
คิดเห็นกายว่าไม่งาม

คิดถึงซึ่งความตาย
อยู่ไม่วายไม่เข็ดขาม
สี่อย่างทางไม่ทราม
รักษาใจให้เป็นธรรม

ความเพียรเวียรระวัง
ความชั่วทั้งหลายไม่กล้ำ
ละชั่วคือตัวกรรม
ทำความดีมีในตัว

รักษาความดีไว้
มิให้ทรามด้วยความชั่ว
เพียรสี่นี้อย่ากลัว
ควรมีไว้ในตัวเรา

ทำทานคือการให้
วัตถุหลายให้เขาเอา
ให้ธรรมเป็นทานเขา
ให้อภัยใครล่วงเกิน

ถือศีลอย่างเคร่งครัด
ปฏิบัติทางเจริญ
ทำพูดไม่เผชิญ
ต่อเวรภัยในทุกทาง

ปกติกายวาจา
ทำพูดอย่าให้ผิดอย่าง
ของคนไม่จืดจาง
สร้างกัลยาณธรรมมวล

ภาวนาปรากฏเกิด
ผลล้ำเลิศปัญญาล้วน
ควรมีดีตามส่วน
แก่ศรัทธาสมาทาน

เพราะคนมีกิเลศ
เป็นต้นเหตุสามประการ
โลภ โกรธ หลง เป็นฐาน
แต่กำเนิดเกิดเป็นคน

ให้ทานประหารโลภ
ความละโมบสลายหล่น
ถือศีลรักษาตน
ดับความโกรธโหดร้ายหาย

ภาวนาฆ่าโมหะ
เช่นพระเทศน์ธรรมะหลาย
ฟังสงบใจไม่คลาย
ได้ความรู้กู้ปัญญา

เลวทรามสามชนิด
เป็นความผิดทางธรรมา
พระองค์ทรงเทศนา
สอนให้ทราบปราบพวกมัน

ทำการงานดีใด
ต้องตั้งใจให้ผูกพัน
ข้อหนึ่งซึ่งมีฉัน-
ทะ พอใจในการงาน

ข้อสองวิริยะ
เพียรไม่ละในกิจการ
จิตตะ ประกอบฐาน
เอาใจใส่ในงานทำ

วิมังสา ว่าวิจารณ์
ในกิจการงานประจำ
เหตุผลหนทางนำ
สำเร็จการงานผลดี

ด้วยสัจจาวาจา
ข้าพรรณนามาทั้งนี้
บูชาพระครูพี่
ผู้ล่วงลับดับสูญไป

"เนกขัมมาภิรัต"
(นวล) เจ้าวัดอันกว้างใหญ่
ชื่อ "ควนมะพร้าว" ใน
อำเภอเมืองพัทลุง

วิญญาณท่านพี่พราก
จากโลกนี้หากมียุ่ง
มีทุกข์ยุคนุงถุง
ให้ทุกข์หายกระจายจาง

มีสุขทุกเวลา
เปรมปรีดาอย่าขัดขวาง
อุปมาอาทิตย์สาง
ดวงจันทร์ส่องท้องนภา

โพยภัยใดอย่ามี
สวัสดีไร้โรคา
เกิดไหนในโลกา
ทั้งกายยันต์อันสวยงาม

มีอายุยืนนาน
ใจท่านพี่อย่ามีขาม
ผิวพรรณอันอร่าม
ดังแสงจันทร์ในวันเพ็ญ

สุขใสใจสบาย
ทั้งสุขกายอย่าวายเว้น
กำลังจงดังเด่น
ดุจพญาคชสาร

มีอิสสริยยศ
อันปรากฏชั่วกาลนาน
ศัตรูผู้เป็นพาล
จงพ่ายแพ้แก่พี่ชาย

พี่ไปใจน้องเศร้า
ทั้งร้อนเร่าในร่างกาย
คิดไปใจแทบหาย
เพราะท่านพี่หนือนุชา

พี่เกิดกำเนิดไหน
ขอให้พบสบกับข้า
ได้เป็นเช่นเชษฐา
ของน้องรักสมัครกัน

ข้าขอขอบคุณท่าน
ผู้วงศ์วานสมานฉันท์
จัดศพโดยครบครัน
พร้อมหมู่ศิษย์ญาติมิตรดี

พวกเราเหล่าพัทลุง
ทุกท่านมุ่งหมายศักดิ์ศรี
กระทำกตเวที
แด่อาจารย์ท่านมีคุณ

พี่หลวงล่วงลับไป
ต่างมีใจสนับสนุน
กระทำบำเพ็ญบุญ
ส่งไปให้เป็นหลายวัน

วันนี้มีปีดศพ
ต่างเคารพนบนอบมั่น
ปีดไว้ให้คิดพลัน
ถึงโอกาสพระราชทาน

เพลิงศพให้ครบครัน
กระทำกันสมภูมิฐาน
บรรจุอัฐิท่าน
ณ วัดควนมะพร้าวนี้

เพื่อกราบไหว้บูชา
คุณเชษฐาบารมี
ด้วยท่านสร้างศักดิ์ศรี
ให้วัดบ้านนานเวลา

ทุกท่านจัดงานศพ
ด้วยเคารพเชษฐาข้า
ขอท่านทั้งคณา
พูนสวัสดิ์พิพัฒน์ เทอญ.

เนกขัมมาภิรตานุสรณ์

ท่านพระครูเนกขัมมาภิรัต (นวล ญาณภูโต) อดีตเจ้าอาวาสวัดควนมะพร้าวท่านได้เข้ามาบรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา โดยร่วมพระอุปัชฌาย์เดียวกันกับข้าพเจ้า คือท่านพระครูอริยสังวร อดีตเจ้าคณะจังหวัดพัทลุงในสมัยก่อน เท่ากับเป็นพี่ชายของข้าพเจ้า

ท่านพระครูเนกขัมมาภิรัต ตั้งแต่บรรพชาอุปสมบทมา เป็นผู้เอาใจใส่ในการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย ตลอดจนทำวัตรสวดมนต์จนชำนาญ ทั้งมีจิตเมตตากรุณาสงเคราะห์อนุเคราะห์ แก่ศิษยานุศิษย์ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์เป็นอย่างดี

จะเห็นได้ง่าย ๆ ท่านเลี้ยงดูให้ความอุปถัมภ์แก่เด็ก ๆ ที่เข้ามาอาศัยท่านแล้วเข้าศึกษาเล่าเรียนในทางโลกจนได้ดีมีชื่อเสียงตั้งตัวได้เป็นหลักฐานมาเป็นอย่างดี

นอกจากนั้นยังเคยเป็นครูสอนเด็กนักเรียนในโรงเรียนประชาบาลมานานปี เป็นผู้มีใจดีสุขุมเยือกเย็น แลหนักแน่นอย่างน่าสรรเสริญยิ่ง นอกจากช่วยเหลือเกื้อกูลแก่เด็กที่เข้ามาฝากตัวเป็นศิษย์แล้ว ประชาชนทั่ว ๆ ไปใครขัดสนลำบากก็มีใจเมตตากรุณาช่วยเหลือเกื้อกูลโดยเต็มกำลังความสามารถ

นอกจากใจคอดีมีนิสัยเยือกเย็นแล้ว ในฐานะที่บวชตัวเป็นพระในพระศาสนาก็มีจิตศรัทธามั่นคงเป็นอย่างยิ่ง สมกับพระราชทินนามว่า "เนกขัมมาภิรัต" อย่างแท้จริง

ในฐานะที่ได้รับยกย่องแต่งตั้งจากคณะสงฆ์ผู้บังคับบัญชา ให้ดำรงค์ตำแหน่งเจ้าอาวาสแล้ว ก็เอาใจใส่ในการปกครองพระภิกษุสามเณรและศิษย์แล้ว ก็สนใจในการก่อสร้าง เสนาสนะ โบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ ตลอดกำแพงวัดและซุ้มประตูเป็นอย่างดีใครรู้เห็นก็ยกย่องชมเชยท่านทั้งนั้น

เมื่อท่านครองชีวิตสังขารมานานปี ก็ละจากโลกนี้ไปตามวิสัยของสังขารแต่ผลงานและความดีของท่านที่สร้างไว้ยังคงอยู่ ตรงกับกระทู้พุทธภาษิตว่า

รูปํ ชีรติ มจฺจานํ นามโคตฺตํ น ชีรติ

แปลเป็นใจความว่า ชีวิตร่างกายของสัตว์ทั้งหลายย่อมสลายไป แต่ชื่อเสียงและคุณความดีที่ทำไว้ หาสลายตามไปไม่ ดังนี้ ฯ

พระราชปฏิภาณมุนี
วัดคูหาสวรรค์ อ. เมือง จ. พัทลุง

แสนเสียดายพระดีมีคุณค่า

ท่านพระครูเนกขัมมาภิรัต (นวล ญาณภูโต) เจ้าอาวาสวัดควนมะพร้าว อ. เมือง จ. พัทลุง เป็นพระมหาเถระรูปหนึ่งที่จัดว่าเป็นพระดีของเมืองพัทลุง เป็นพระดีที่ทำประโยชน์มากมายมหาศาล อาตมาได้รู้จักท่านมาตั้งแต่เป็นเด็ก รูปร่างของท่านเป็นอยู่อย่างไรอย่างนั้นไม่เปลี่ยนแปลง เมื่ออาตมาโตบวชเป็นพระและเป็นพระมีอายุแล้ว รูปร่างของท่านก็คงแกร่งอยู่อย่างนั้นไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงมากนัก แล้วผลที่สุดท่านก็มรณภาพไปตามวิสัยของสังขารที่ไม่ยั่งยืน ถึงแม้ท่านจักมรณภาพไป แต่คุณงามความดีหาได้สลายไปไม่

ความดีของท่านพระครูอยู่ที่ความเสียสละประโยชน์สุขส่วนตัวเพื่อส่วนรวม ดังจะยกมากล่าวพอเป็นคติเตือนใจ คือ

๑. ท่านเสียสละความสุขของชาวบ้านมาบวชจนสิ้นชีวิต เป็นการให้ประการแรก

๒. บวชแล้วตั้งใจทำประโยชน์แก่ส่วนรวมตลอดมา สร้างโรงเรียน โบสถ์ ศาลา กุฏิ กำแพงวัด เตาเผาศพ สถานที่บำเพ็ญบุญเนื่องกับศพ

๓. สร้างคนให้เป็นคนดีมีจำนวนมาก ศิษย์ได้เป็นผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นผู้อำนวยการโรงเรียนหลายคน รวมทั้งเป็นพระด้วย

๔. ไม่สะสมลาภเป็นของตน ได้มาก็ทำประโยชน์ต่อไป เมื่อมรณภาพจึงไม่มีอะไรเป็นของส่วนตัว นอกจากของส่วนรวมเท่านั้น

ท่านเกิดมาเพื่อให้แท้ ๆ ควรเป็นตัวอย่างแก่ผู้อยู่ข้างหลัง

ปัญญานันทะ

๒ พ.ค. ๒๙

(ภิกขุ ปัญญานันทมุนี)

คุณพระอาจารย์อ้าง อาจสู้สาคร

ในวรรณคดีโบราณ ราชกุมาร หรือกุลบุตร ผู้ใคร่จะเรียนรู้ศิลปวิทยาต้องไปฝากตัวศึกษาในสำนักอาจารย์ ซึ่งมักจะดำรงเพศเป็นนักบวช ฤษีชีไพรตั้งสำนักอยู่ตามป่าดงพงไม้ ใกล้ลำธาร ให้บริการแก่ศิษย์ทุกอย่างเหมือนพ่อให้บริการแก่ลูก ฉะนั้นจึงมีคำเรียกศิษย์ประเภทนี้ว่า "ลูกศิษย์" หมายถึงศิษย์ที่ได้รับบริการจากอาจารย์เหมือนลูกของท่านเอง

ท่านอาจารย์ พระครูเนกขัมมาภิรัต แม้จะไม่เป็นอาจารย์ในวรรณคดีดังกล่าวข้างต้น แต่การกระทำของท่านระหว่างอาจารย์กับ "ลูกศิษย์" ก็ไม่ผิดกับการกระทำของอาจารย์ในวรรณคดี ซึ่งอาจารย์เช่นว่านี้ มีอยู่ไม่มากนักในปัจจุบัน ฉะนั้น "ลูกศิษย์" ของท่านจึงรู้สึกว่า....

"คุณพระอาจารย์ อ้าง อาจสู้สาคร"

พระศรีปริยัติมุนี

รองเจ้าคณะจังหวัดพัทลุง

วัดคูหาสวรรค์

อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง

คำไว้อาลัย

โดย พระเยื้อน ฉนฺโน
วัดควนมะพร้าว

ทิวาราตรีกาลผ่านวัยสาม
พระครูเนกขัมมาภิรัตงาม
มีแต่นามคงอยู่คู่ไผท

ชีวิตดับลับสังขารวิญญาณแคล้ว
เหลือดวงแก้วให้ศิษย์พิสมัย
จารึกจิตนิจนิรันดร์เป็นขวัญใจ
ศิษย์น้อยใหญ่ยึดมั่นกตัญญู

รำลึกคุณกรุณาคราอดีต
เหมือนรอยขีดแผ่นหินชินตาหู
รักเพิ่มพูนทูนเทิดทั้งเชิดชู
ตรึงตราอยู่ชั่วฟ้าดินทลาย

ท่านปกครองป้องกันบรรดาศิษย์
ด้วยน้ำจิตเอื้อเฟื้อเหมือนเชื้อสาย
ได้แนะนำพร่ำสอนบ่ห่อนคลาย
มีศิษย์หลายได้ดีทวีคูณ

เมตตาธรรมล้ำเลิศประเสริฐนัก
ท่านยึดหลักปักใจไม่เสื่อมสูญ
ทั้งอุดหนุนจุนเจือเพื่อจำรูญ
อนุกูลเผื่อแผ่แก่ทุกคน

ปีสองสี่สี่หนึ่งซึ่งกำเนิด
เป็นปีเกิดบอกแจ้งแห่งนุสนธิ์
ลุสองห้าสองสามตามยุบล
ชตาดลชีพดับล่วงลับจร

หลวงพ่อพรากจากไปหัวใจหาย
ชนหลั่งสายน้ำตาอุราถอน
ดั่งสูญดินสิ้นฟ้าสุดสาคร
ศิษย์อาวรณ์โศกเศร้าเฝ้ารำพัน

ร่มโพธิ์ทองของวัดลมพัดหัก
เหลือแต่หลักฐานเห็นเป็นมิ่งขวัญ
แปดสิบสามปีท่านยืนนานครัน
ท่านสร้างสรรค์แต่กุศลจนชีพวาย

โอ้ พระคุณอุ่นจิตของศิษย์เอย
มาละเลยจากไปสุดใจหาย
ละโลกนี้หนีไกลไม่ใกล้กราย
ศิษย์ทั้งหลายแสนเศร้าเปลี่ยวเปล่านัก

พระคุณเอยอาทรสั่งสอนศิษย์
ให้มีจิตรักใคร่ใฝ่สมัคร
มุ่งสมานสามัคคีมีใจรัก
ช่วยฟูมฟักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน

ให้ละโลภโกรธหลงดำรงสัจ
ปฏิบัติกุศลกรรมธรรมขันธ์
เป็นที่มาแห่งบุญคุณอนันต์
ศิษย์สบสันต์สุขสมอารมณ์ปอง

โอ้ดวงแก้วแคล้วคลาดนิราศลับ
ไหนจะกลับคืนที่มีแต่หมอง
ดั่งจันทร์สะท้อนแสงแจ้งเรืองรอง
เคยส่งส่องแจ่มจ้ามามืดมน

พระคุณเอยเคยเห็นอยู่เป็นนิจ
มาละศิษย์แรมร้างไว้กลางหน
พระคุณอยู่คู่ชื่นรื่นกมล
ศิษย์ทุกคนพึ่งพาบารมี

ยังแต่คุณธรรมดำรงไว้
ให้ศิษย์ได้ปรีย์เปรมเกษมศรี
เพื่อรำลึกถึงคุณอุ่นฤดี
พอเป็นที่เชิดชูบูชาคุณ

ขอกรรมดีที่บรรดามิตรสหาย
ศิษย์ทั้งหลายได้บำเพ็ญเป็นกรรมสุนทร์
ขอน้อมจิตอุทิศผลกุศลบุญ
แด่พระคุณสุขสันติ์นิรันดร์เทอญ

คำไว้อาลัย

ท่านพระครูเนกขัมมาภิรัต

ข้าพเจ้าได้ทราบข่าวการมรณะภาพ ของท่านพระครูเนกขัมมาภิรัต รู้สึกเศร้าสลดใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะท่านพระครู ฯ เป็นพระเถระผู้ใหญ่ที่เจริญด้วยวัลสายุกาล เป็นรัตตัญญูบุคคล เป็นครุฏฐานียะบุคคล อันควรแก่การเคารพกราบไหว้บูชาของท่านพุทธบริษัท ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต ศิษยานุศิษย์ ทั้งเป็นสังฆบิดรในอาราม ท่านเป็นผู้มีเมตตาเป็นวิหารธรรม อันเป็นเครื่องน้อมนำให้เกิดศรัทธาเลื่อมใส เป็นผู้นำจิตใจของปวงชนที่มีความเคารพในธรรม จัดเป็นธัมมัปปมาณิกา ทั้งสมบูรณ์ด้วยศิลาจารวัตรเป็นอันดี เป็นศรี เป็นสง่า น่ากราบน่าไหว้ เป็นภูมิสำหรับรองรับเครื่องสักการะบูชา อันเป็นนาบุญเขตงอกงามไพบูลย์ ทั้งเป็นผู้มีความชำนิชำนาญในนวกรรม จัดเป็น กัมมัฏฐายี ในการสร้างปูชนียวัตถุให้เจริญมาเป็นลำดับ ให้เกิดธรรมสังเวชสลดใจของอนุชนเป็นอย่างดี

บัดนี้ ท่านพระครู ฯ จากพวกเราไปไม่มีวันกลับ คงมีแต่เนกขัมมานุสรณ์ คุณความดีคืออัปปมัญญาวิหารธรรมที่ท่านมีต่อสาธุชนเท่านั้น

รูปํ ชีรติ มจฺจานํ นามโคตฺตํ น ชีรติ ร่างกายของเราทั้งหลาย ย่อมแตกสลายไปได้ ส่วนชื่อเสียงเกียรติคุณความดี หาได้เสื่อมสิ้นไปไม่

ฉะนั้น ท่านพระครูเนกขัมมาภิรัต ได้มรณะภาพจากพวกเราที่เป็นพุทธบริษัท ศิษยานุศิษย์ไปแล้ว แต่เกียรติคุณความดีของท่านยังปรากฏอยู่ จึงเป็นที่อาลัย อาวรณ์ แก่พุทธบริษัท ศิษยานุศิษย์อย่างสุดซึ้ง

ด้วยกุศลผลบุญ ที่ท่านพระครูได้บำเพ็ญมาเป็นเวลานาน ทั้งที่ศิษยานุศิษย์ คณะพุทธบริษัท ได้บำเพ็ญถวายแล้ว ในครั้งนี้ จงเป็นวิถีชีวิต นำดวงจิตของท่านตลอดไป

นายนิพนธ์ บุญญภัทโร

ผู้ว่าราชการจังหวัดพัทลุง

คำไว้อาลัยท่านพระครูเนกขัมมาภิรัต

ผมได้รับจดหมายจากคุณคล้าย จิตพิทักษ์ ส.ส. จังหวัดพัทลุง เมื่อเดือน มกราคม ๒๕๒๔ นอกจากได้แจ้งข่าวการถึงแก่มรณภาพแล้วยังได้แจ้งกำหนดการเกี่ยวกับงานพระราชทานเพลิงศพท่านพระครูเนกขัมมาภิรัต อดีตเจ้าอาวาสวัดควนมะพร้าว อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง ท่านยังขอให้ผมเขียนคำไว้อาลัยเพื่อลงพิมพ์ในหนังสือที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพในครั้งนี้ด้วย ผมรู้สึกเป็นเกียรติและขอบพระคุณต่อคุณคล้าย จิตพิทักษ์ เป็นอย่างมากที่ได้ให้เกียรติแก่ผมในครั้งนี้ จึงเต็มใจที่จะเขียนคำไว้อาลัยตามความรู้สึกด้วยความยินดีตามสมควร

ผมได้รับคำสั่งจากกระทรวงมหาดไทยแต่งตั้งให้มารับราชการในตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดพัทลุง เมื่อเดือน กรกฎาคม ๒๔๙๕ จากตำแหน่งเดิมที่จังหวัดสมุทรสาคร แล้วย้ายจากไปจังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อเดือน มิถุนายน ๒๔๙๗ รวมอายุราชการในจังหวัดพัทลุงราว ๒ ปี โดยหน้าที่ในทางปกครองผมก็ได้ออกเยี่ยมเยียนและนมัสการท่านเจ้าอาวาสเกือบทั่วถึงทุกวัดและจำได้ว่าได้เยี่ยมและแสดงคารวะต่อท่านพระครูเนกขัมมาภิรัตด้วย ทั้งนี้นอกจากได้ทราบว่าท่านเป็นเจ้าอาวาสที่มีพรรษาสูงมีศิษย์หามาก เป็นที่เคารพของคนทั่วไปแล้ว ท่านเป็นผู้เอาใจใส่ในการศึกษาเป็นพิเศษ เช่นการรับเป็นครูประชาบาลสอนเด็กนักเรียนในโรงเรียนวัดควนมะพร้าวเป็นเวลาหลายปี สร้างอาคารเรียนหลังแรกแบบทรงปั้นหยา ๒ ชั้นขึ้นในวัดซึ่งในขณะนั้นการสร้างโรงเรียนต้องอาศัยแรงศรัทธาจากประชาชน เพราะการจัดสรรเงินงบประมาณแบบสมทบทุนยังไม่มี อาศัยความมานะพยายามของท่านและความเคารพในตัวท่านของประชาชน ท่านจึงได้รับความสำเร็จดังที่ปรากฏอยู่ นอกจากท่านสนใจในการศึกษาของเยาวชนอันเป็นการศึกษาแบบสมัยปัจจุบันแล้วท่านเองยังได้เป็นนักศึกษาตัวอย่างด้วย เท่าที่ทราบท่านได้เรียนสำเร็จชั้นประถม ซึ่งในครั้งนั้นมีผู้เข้าเรียนน้อยมาก นอกจากวิชาสามัญแล้ว ท่านสำเร็จนักธรรมตรีและความรู้ความชำนาญในการอ่านการเขียนภาษาขอมโบราณ อันเป็นที่นิยมในหมู่สงฆ์ขณะนั้นมาก นับว่าท่านเป็นอัจฉริยะในทางการศึกษาผู้หนึ่ง

เนื่องจากได้อยู่รับราชการในจังหวัดพัทลุงในช่วงเวลาไม่นานนัก ประกอบกับภาระกิจในหน้าที่ในครั้งนั้นก็มีอยู่มากพอสมควร เช่นการปราบปรามโจรผู้ร้าย การรับญวนอพยพ เป็นต้น จึงได้มีโอกาสวิสาสะและไปมา นมัสการท่านไม่บ่อยนัก ได้พบปะท่านบ้างในบางโอกาสที่ทางการมีพิธีสงฆ์เป็นบางครั้งเท่านั้น อย่างไรก็ดีผมรู้สึกเคารพในท่านเป็นอย่างมาก ดังนั้นการที่ท่านมาถึงแก่มรณะภาพในครั้งนี้แม้ว่าท่านจะมีพรรษาและอายุสูง คืออายุ ๘๓ พรรษา ๖๔ อันดับว่าอยู่ในวัยชราก็ตาม ก็ไม่วายที่จะอาลัยเพราะหากท่านยังมีชีวิตอยู่ก็คงจะได้เป็นที่ปรึกษาแก่บรรดาศิษยานุศิษย์และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในวงการศึกษาของทางการเป็นอย่างมากโดยมิต้องสงสัย แต่ท่านก็ต้องล่วงลับไปตามวิสัยแห่งธรรมชาติ เราอยู่ข้างหลังก็ไม่มีทางอื่นใดที่จะทดแทนบุญคุณของท่านได้นอกจากการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ท่าน โดยหวังเป็นอย่างมาก อาศัยกุศลผลบุญที่ท่านได้บำเพ็ญมาประกอบด้วย คงจะส่งให้ดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของท่านไปสู่สุคติในสัมปรายภพแน่นอน

นายจันทร์ สมบูรณกุล
ผู้ว่าราชการจังหวัดพัทลุง ๒๔๙๕ – ๒๔๙๗
บริษัท สยามคร๊าฟ จำกัด บ้านโป่ง
จังหวัดราชบุรี
๑๕ กุมภาพัน ๒๕๒๔

คำไว้อาลัย

แด่

พระครูเนกขัมมาภิรัต

ข้าพเจ้ามีโอกาสใกล้ชิดกับพระครูเนกขัมมาภิรัต เจ้าอาวาสวัดควนมะพร้าว ตำบลพญาขัน อำเภอเมืองพัทลุง ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๐๓ – ๒๕๐๘ โดยจังหวัดจะต้องนิมนต์ท่านพระครูไปร่วมประกอบพิธีทางศาสนาที่ศาลากลางจังหวัด ไม่ว่าจะเป็นงานรัฐพิธีหรือราชพิธี ทั้งนี้เพราะพระคุณท่านเป็นพระเถระผู้ใหญ่ที่ประชาชนนิยมนับถือมากผู้หนึ่ง

ท่านพระครูมีความรู้ปราชญ์เปรื่องในศิลปวิทยาหลายสาขา เป็นต้นว่า ด้านภาษาไทย ภาษาขอมโบราณ ซึ่งท่านพระครูสามารถเขียน – อ่านได้คล่องแคล่ว ยิ่งกว่านั้นยังมีความรู้ความชำนาญพิเศษในทางวิศวกรรมและสถาปัตยกรรม ฉะนั้นท่านพระครูจึงได้รับการแต่งตั้งเป็นครูสอนปริยัติธรรม แผนกนักธรรม ประจำสำนักวัดควนมะพร้าว และเป็นครูประชาบาลโรงเรียนวัดควนมะพร้าว (พญาขันบำรุง) อีกตำแหน่งหนึ่ง

นอกจากนี้ ท่านพระครูเป็นพระนักพัฒนารูปหนึ่ง ซึ่งพระคุณท่านได้ร่วมมือกับทางราชการและประชาชน ทนุบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนา และการศึกษาของจังหวัดให้เจริญก้าวหน้าอยู่เสมอเช่น .–

– สร้างโบสถ์ ศาลาการเปรียญ กุฏิ โรงครัว หอฉัน เมรุเผาศพ รั้วกำแพงวัด ตลอดจนซุ้มประตู

– จัดสรรที่ดินของวัดควนมะพร้าวให้เป็นสถานที่สร้างสถานที่ขยายโรงเรียน สร้างหอประชุมของโรงเรียน และรั้วรอบบริเวณโรงเรียนวัดควนมะพร้าว (พญาขันบำรุง)

– อุปการะให้การศึกษาแก่เด็กเป็นรุ่น ๆ ซึ่งบางคนปรากฏว่า ในปัจจุบันได้เป็นบุคคลสำคัญของชาติ นับว่าเป็นเกียรติแก่ท่านและจังหวัดไม่น้อย

การจากไปของพระคุณท่าน โดยไม่มีวันกลับนี้ ย่อมนำความเศร้าโศกเสียใจให้แก่ญาติมิตร และศิษยานุศิษย์เป็นอันมาก

ในโอกาสที่คณะเจ้าภาพจัดการประกอบพิธีพระราชทานเพลิงศพพระครูเนกขัมมาภิรัต ครั้งนี้ ข้าพเจ้าขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยจงดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของพระคุณท่าน ซึ่งได้เพียรพยายามประกอบกิจอันเป็นสาธารณประโยชน์และสาธารณกุศลจนตลอดชีวิตได้ไปสู่สุคติในสัมปรายภพด้วยเทอญ

นายสวัสดิ์ มีเพียร

อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดพัทลุง

คำไว้อาลัย

ของ

นายมนัส เจริญประสิทธิ์
อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดพัทลุง

วันนี้ได้ทราบข่าวจากคุณคล้าย จิตพิทักษ์ อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดปัจจุบัน ส.ส. พัทลุง ซึ่งชอบพอคุ้นเคยและรักใคร่กันมาก ว่าท่านพระครูเนกขัมมาภิรัต (พระครูนวล ญาณภูโต) เจ้าอาวาสวัดควนมะพร้าว อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง ได้มรณภาพเมื่อ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๒๓ ถึงจะล่วงเลยมาระยะเวลา ๑ เดือนเต็มก็ตาม แต่พอทราบข่าวรู้สึกเศร้าสลดใจอย่างยิ่ง เพราะท่านพระครูเนกขัมมาภิรัต ท่านนี้เป็นคนดี ได้ประกอบคุณงามความดีไว้ในระหว่างมีชีวิตอยู่มากมายหลายอย่าง อาทิ ทำนุบำรุงปฏิสังขรณ์วัดวาอารามหลายสิ่งหลายอย่าง จนเจริญรุ่งเรือง ทำการอบรมศิษยานุศิษย์และประชาชนให้ทำความดีละเว้นความชั่ว มีศิษยานุศิษย์ได้ดิบได้ดีไปก็มากมาย เป็นที่เคารพรักใคร่อย่างสูงแก่บุคคลทั่วไป นับว่าเป็นพระภิกษุสงฆ์ที่แท้จริง ถือเป็นตัวอย่างที่ดีได้ จัดอยู่ในระดับยอดของพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งหามีผู้ใดเสมอเหมือนได้ยาก

การมรณภาพของท่านยังความเศร้าสลดใจแก่ศิษยานุศิษย์และบุคคลทั่วไป แต่ก็ไม่สามารถเหนี่ยวรั้งให้ท่านอยู่ได้เพราะความตายเป็นสิ่งธรรมดา ไม่มีผู้ใดอยู่ค้ำฟ้า ทุกคนต้องตาย แต่การตายดีตายร้ายเป็นอีกเรื่องหนึ่ง สำหรับท่านพระครูเนกขัมมาภิรัตท่านมรณภาพไปด้วยความสงบ เป็นการสิ้นสภาพของร่างกายไป ส่วนคุณงามความดีของท่านยังคงจารึกอยู่ไม่มีวันที่จะลืมได้ ขอให้ดวงวิญญาณอันประเสริฐของท่านจงไปสู่สุคติในสัมปรายภพเบื้องหน้าโน้นเทอญ

มนัส เจริญประสิทธิ์
(นายมนัส เจริญประสิทธิ์)
อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดพัทลุง
๒๗ ม.ค. ๒๔

บ้านฝั่งธนบุรี

วันที่ ๑๒ เมษายน ๒๕๒๔

พ.อ. รุก นาควิโรจน์ ศิษย์เก่า แต่ยังคล่องแคล่วผู้หนึ่งในขบวนศิษย์เก่ามหาวชิราวุธ ได้มาหาข้าพเจ้า และปรารภอยากจะได้ข้อเขียนไว้อาลัยลงในหนังสือพิมพ์แจกที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ พระครูเนกขัมมาภิรัต (พระครูนวล ญาณภูโต) วันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๒๔ นี้ ข้าพเจ้าจึงยินดีเขียนให้

ท่านพระครูเนกขัมมาภิรัต (พระครูนวล ญาณภูโต) อยู่วัดควนมะพร้าวมาตั้งแต่เด็กๆ ภายหลังได้บรรพชาเป็นสามเณร แล้วและต่อมาได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุ ศึกษาธรรมวินัยอยู่ที่วัดควนมะพร้าว จนกระทั่งเป็นรองเจ้าอาวาส และต่อมาได้เป็นเจ้าอาวาสวัดควนมะพร้าว มีพรรษา ๖๓ พรรษา มรณภาพเมื่อวันที่ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๒๓ ขณะมีอายุได้ ๘๓ ปี

ข้าพเจ้าเข้าใจเอาเองว่า นามสมณศักดิ์ ของท่านนั้นคงจะมีความหมายว่า "ผู้กล้าออกบวช" ถ้าข้าพเจ้าเข้าใจถูก ก็นับว่าเหมาะสมอย่างยิ่งกับนามสมณศักดิ์ที่ได้รับพระราชทาน เป็นพระครูเนกขัมมาภิรัต เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๒๑ ซึ่งเป็นวันเฉลิมพระชนม์พรรษา

ท่านพระครูเนกขัมมาภิรัต เมื่อยังดำรงชีวิตอยู่ ท่านได้ประกอบสาสนกิจ ธุระกิจครบถ้วนตามวินัยของสงฆ์ทุกอย่างทุกประการ ได้สร้างอุโบสถหลังใหม่ กุฏิพระหลายหลัง และศาลาการเปรียญสำเร็จเรียบร้อยดีทุกประการ ส่วนทางด้านประชาชน ท่านได้สร้างโรงเรียนขนาดใหญ่ สร้างฌาปนสถาน และกำแพงรอบวัดเป็นต้น เคยเป็นครูผู้ช่วยสอนนักเรียนโรงเรียนประจำตำบลพญาขันธ์มานานถึง ๒๐ ปี ปกครองสงฆ์ในวัดให้อยู่ในธรรมปฏิบัติเป็นที่พออกพอใจของประชาชนทุกหมู่เหล่า ท่านเป็นภิกษุที่แท้จริง ไม่มีโลภ โกรธ และหลง จนกระทั่งวันมรณภาพ

ท่านเป็นประหนึ่งดวงประทีป ที่เคยสุกสะกาวสดใสส่องสว่างเห็นช่องทางที่จะนำไปสู่สุคติ แม้จะดับไปแล้วก็ตาม แต่ในจิตใจของประชาชนที่รู้จักท่าน ที่คุ้นเคยกับท่านยังระลึกนึกถึงอยู่ตลอดเวลา ไม่มีเวลาจะดับไปพร้อมกับแสงแห่งดวงประทีปนี้

ประเสริฐ [illegible]
๑๒ เม.ย.๒๔

แด่ - - อาจารย์พระครูเนกขัมมาภิรัต (นวล ญาณภูโต)

---

๒๓ ธันวาคม ๒๕๒๓ เป็นวันที่คณะศิษย์ ญาติโยม อุบาสก อุบาสิกา แห่งวัดควนมะพร้าว ตำบลพญาขันธ์ อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง คงจดจำไว้ไม่มีวันลืม เพราะเป็นวันมรณภาพของพระครูเนกขัมมาภิรัตอันเป็นที่เคารพนับถือยิ่งของทุกคน เป็นการสูญเสียอย่างใหญ่หลวงของทุก ๆ คน ศิษย์ทุกคนที่ได้อยู่อาศัยกับท่านอาจารย์กว่าจะเรียนจบชั้นมัธยมปีที่ ๖ จาก ม. ๑ – ม. ๖ เป็นเวลาถึง ๖ ปี จึงเปรียบเสมือนท่านอาจารย์เป็นพ่อคนที่สองของศิษย์ทุกคน เรื่องความเศร้าโศกเสียใจของคณะศิษย์ ญาติโยมที่เกี่ยวข้อง ทั้งคุณธรรมความดีของท่านปรากฏแก่ท่านทุกคนอยู่แล้ว ว่ามีอย่างไรอะไรบ้าง เชื่อว่าผู้เขียนข้อความไว้อาลัยหลายท่านคงเขียนบรรยายไว้มากพอควรแล้ว จึงไม่ขอกล่าวไว้ในที่นี้อีกให้เป็นการซ้ำซาก ความดีปรากฏเห็นได้ชัดจากทรัพย์สินส่วนตัวของท่านอาจาย์ซึ่งคงมีเพียงปัจจัยค้นพบได้ ๑,๒๐๐ บาทเศษเท่านั้น ทั้ง ๆ ที่ท่านอาจารย์อยู่วัดควนมะพร้าวมาตั้งแต่เยาว์วัย บรรพชาเป็นสามเณร อุปสมบทเป็นภิกษุ เป็นรองเจ้าอาวาส เป็นเจ้าอาวาส จนกระทั่งได้รับพระราชทานยศเป็นพระครูสัญญาบัตร มีพรรษา ๖๓ ปี มีอายุถึง ๘๓ ปี ก็ไม่ได้สร้างสมอะไรที่เป็นส่วนตัวไว้เลย นอกจากศาสนสมบัติอันเป็นของส่วนรวมเท่านั้น

นับตั้งแต่อาจารย์มรณภาพเป็นต้นมา คณะศิษย์และญาติโยมที่เกี่ยวข้องได้ทำบุญอุทิศส่วนกุศลแด่ท่านตลอดมา ตั้งแต่ทำบุญ ๗ วัน ๕๐ วัน และ ๑๐๐ วัน เรียบร้อยตลอดมาด้วยดีคงเหลือแต่วันพระราชทานเพลิงศพในวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๒๔ ซึ่งคณะศิษย์และญาติโยมได้ตั้งกรรมการดำเนินงานทั้งฝ่ายคฤหัสและบรรพชิต เพื่อให้งานนี้มีเกียรติสมกับคุณธรรมความดีของท่านอาจารย์ที่ได้บำเพ็ญมาเป็นเวลายาวนานตลอดชีวิตของท่าน

เช่นได้จัดทำหนังสือเล่มนี้แจกเป็นที่ระลึก ทำเหรียญโลหะภาพเหมือนของท่านแจกจัดสร้างภาพเหมือนหล่อด้วยโลหะประดิษฐานไว้ในที่สมควร ณ วัดควนมะพร้าว บำเพ็ญกุศลตามประเพณี และเชิญผู้ใหญ่ตลอดจนผู้มีเกียรติมาร่วมพิธีในงานนี้ เป็นต้น

สำหรับเหรียญที่ระลึกนั้น ทำแจกเพื่อให้ผู้ได้รับระลึกถึงคุณธรรมอันเป็นคุณค่าแห่งความดีที่ท่านอาจารย์ได้ปฏิบัติแล้วเป็นตัวอย่าง สมกับที่ท่านพุทธทาสภิกขุกล่าวว่า "ธรรมขจัดปัญหาทุกด้าน"

ด้วยอานุภาพแห่งคุณธรรมความดีของท่านอาจารย์ พระครูเนกขัมมาภิรัต ดังกล่าวมาแล้ว จงเป็นปัจจัยให้ศิษย์ทั้งหลายของท่าน ตลอดจนญาติโยมชาวพัทลุงและจังหวัดใกล้เคียงและผู้ที่ได้รับทราบเรื่องนี้ทุกคน บำเพ็ญแต่คุณธรรมความดี เพื่อปัดเป่าสิ่งเลวร้ายทั้งหลายให้ผ่านพ้นไป เพื่อความเจริญวัฒนาถาวรของประเทศชาติอันเป็นที่รักของเราท่านทุกคน และขอให้วิญญาณอันบริสุทธิ์ของท่านอาจารย์พระครูเนกขัมมาภิรัต ไปสู่สุคติในสัมปรายภพเทอญ.

ด้วยความเคารพรักอย่างยิ่ง

พ.อ.รุก นาควิโรจน์

(พันเอก รุก นาควิโรจน์)

ศิษย์ของอาจารย์ ปี พ.ศ. ๒๔๖๘ – ๒๔๗๓

๒๑ เมษายน ๒๕๒๔

คำไว้อาลัย
แด่
หลวงพ่อนวล

เช้าวันหนึ่ง ที่บริษัทศรีมหาราชา ถนนราชดำเนิน ขณะที่ผมนั่งทำงานอยู่ในห้อง พระภิกษุรูปหนึ่งได้ผลักบังตาเดินเข้ามา ผมจำได้ทันทีว่าพระภิกษุรูปนั้น คือ หลวงพ่อนวล วัดควนมะพร้าว ทั้ง ๆ ที่ผมมิได้พบปะกับท่านมาร่วม ๑๐ ปี

ผมรู้จักหลวงพ่อตั้งแต่ผมยังเป็นเด็ก เรียนหนังสือที่โรงเรียนประจำจังหวัดพัทลุง ชั้น ม. ๒ หรือ ม. ๓ ผมอยู่สี่กั๊ก ซึ่งไม่ไกลควนพร้าวมากนัก คุณรุก นาควิโรจน์ คุณสมปอง จันทรากุล ชวนผมไปเที่ยวควนพร้าว ได้แวะเยี่ยมหลวงพ่อนวลที่วัด จึงได้รู้จักท่านตั้งแต่นั้นมา หลวงพ่อเป็นพระภิกษุที่เปี่ยมด้วยอัทธยาศัยไมตรี ท่านชอบเด็ก ๆ ท่านให้ความเมตตาแก่ผมแม้มิได้เป็นศิษย์โดยตรงของท่าน เป็นที่ประทับใจผมมาก ผมจึงไม่เคยลืมหลวงพ่อเลย แม้จะล่วงเลยเป็นเวลาอันยาวนาน

หลวงพ่อกำลังสร้างโบสถ์ที่วัดควนพร้าว ขาดไม้ชนิดดีที่จะใช้ทำโครงหลังคา วงกบและประตูหน้าต่าง ผมแนะนำให้ท่านใช้ไม้ตะเคียนทอง ซึ่งพิสูจน์แล้วว่าเป็นไม้เนื้อแข็ง ทนแดดทนฝนและปลวกไม่กิน ท่านเห็นชอบด้วย ผมจึงจัดเลื่อยไม้ตามขนาดที่สั่ง และจัดส่งให้ท่านถึงวัดควนพร้าว การในครั้งนั้นสำเร็จลุล่วงด้วยดีตามที่ประสงค์

ผมลงมาพัทลุงเมื่อหลวงพ่อได้สร้างโบสถ์เสร็จแล้ว ทุกครั้งที่มาจะแวะมาเยี่ยมท่าน แต่ผมมานานปีทีหน เห็นความเจริญของวัดควนพร้าวเพิ่มขึ้นตามลำดับ จากรั้วซึ่งทำด้วยการปลูกต้นชากลายเป็นกำแพงอิฐ ครั้งต่อมาเมื่อผมมาเยี่ยมหลวงพ่อที่วัดอีก ก็เห็นศาลาธรรมสร้างขึ้นใหม่ ครั้งสุดท้ายก็ได้เห็นศาลาบำเพ็ญบุญฌาปนกิจสถานได้สร้างขึ้นอีก ทำให้ผมรู้สึกชื่นชมเป็นอันมาก หลวงพ่อนวลเป็นพระภิกษุนักพัฒนา มีความเพียรในการทนุบำรุงวัดเป็นที่ทำสรรเสริญยกย่องยิ่งนัก ทำให้วัดควนพร้าวซึ่งเป็นวัดที่สร้างมาแต่โบราณกาล มีความสวยงามเป็นศรีสง่าเป็นอันมาก

ผมบอกตัวเองไม่ค่อยถูกว่า เพราะเหตุใดผมจึงเคารพหลวงพ่อนวลและไม่เคยลืมท่าน แม้ว่าจะพบท่านน้อยครั้ง นอกจากความดีของท่านแล้ว มีสิ่งหนึ่งที่ประทับจิตของผมมาตลอด คือ ท่านมีบุคคลิกลักษณะพิเศษของท่านเองที่ทำให้รู้สึกว่า ท่านแผ่ความเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาให้แก่ผู้คนรอบกายของท่าน ตอนที่ผมและภรรยาไปนมัสการคารวะศพของท่านที่วัด ผมได้ยินกับหูว่า พระภิกษุอื่นที่รู้จักหลวงพ่อนวล เรียกหลวงพ่อนวลว่า "พระธรรม" พระธรรม ได้ถึงแก่มรณภาพ หลวงพ่อนวลซึ่งได้บรรลุถึงซึ่งพระสัจจธรรมในพระบวรพุทธศาสนา โดยการได้บำเพ็ญเพียรประกอบแต่ความดีงามตลอดชีวิตได้ถึงแก่มรณภาพเสียแล้ว ทุกคนย่อมรู้สึกเศร้าสลดใจยิ่งนัก

ผมขอนอบน้อมกราบไหว้หลวงพ่อนวลด้วยความเคารพ และด้วยใจบริสุทธิ์

ประดิถ พรหมภัตติ์

ไว้อาลัยแด่อาจารย์

ท่านพระครูเนกขัมมาภิรัต (นวล ญาณภูโต)

เมื่อวันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๒๓ ข้าพเจ้าได้รับคำบอกกล่าวจากคุณคล้าย จิตพิทักษ์ ส.ส. พัทลุง ที่งานเผาศพอาจาย์แวว นิลพยัคฆ์ วัดศรีทศเทพ ก.ท.ม. ว่า อาจารย์ท่านพระครูเนกขัมมาภิรัต (นวล ญาณภูโต) ป่วย แต่ไม่ได้ซักถามรายละเอียดเพราะมีเวลาน้อยและคนก็มาก คิดว่าคงไม่เป็นอะไรมากนักเพราะท่านเคยเจ็บป่วยด้วยโรคประจำตัวอยู่เสมอ เนื่องจากชรามากแล้วด้วย ข้าพเจ้าคิดในใจว่าจะพยายามหาโอกาสเดินทางมาเยี่ยนท่านในไม่ช้า เพราะไม่ได้มาเยี่ยมท่านเป็นเวลาปีกว่าแล้ว ภายหลังจากที่ได้มาในงานฉลองสัญญาบัตรพัดยศของท่านเมื่อเดือนมิถุนายน ๒๕๒๒ ยังมิได้เคยมาเยี่ยมเยียนท่านเลย พอดีหลังจากที่พบกับคุณคล้าย จิตพิทักษ์ ประมาณ ๔–๕ วัน ข้าพเจ้าได้รับข่าวการถึงแก่กรรมของน้าชาย คือ กำนัน ชู บุษรานนท์ อดีตกำนัน–ตำบลนาขยาด อำเภอควนขนุน กำหนดฌาปนกิจศพวันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๒๔ ข้าพเจ้าจึงได้เดินทางมาในงานฌาปนกิจศพน้าชู บุษรานนท์ ระหว่างวันที่ ๙–๑๑ มกราคม ๒๕๒๔ และตั้งใจว่าเสร็จงานศพแล้วจะรีบมาเยี่ยมอาจารย์ที่วัดควนมะพร้าวทันที แต่พอเสร็จงานศพยังไม่ทันจะออกเดินทางจากอำเภอควนขนุนมาวัดควนมะพร้าวก็ได้ทราบข่าวอันเศร้าสลดว่า อาจารย์ได้มรณภาพเสียแล้วตั้งแต่วันที ๒๗ ธันวาคม ๒๕๒๓ ซึ่งได้ผ่านพ้นมาเป็นเวลา ๑๕ วันแล้วโดยที่ไม่มีผู้ใดส่งข่าวให้ข้าพเจ้าทราบก่อนเลย ข้าพเจ้าได้ทราบข่าวนี้ด้วยความเศร้าสลดใจยิ่ง และมีความเสียใจมากที่ไม่มีโอกาศได้มาเยี่ยมเยียนอาจารย์ตอนอาจารย์เจ็บหนักจนวาระมรณภาพรวมทั้งการร่วมทำบุญศพในตอนนั้น เมื่อมาทราบภายหลังเช่นนี้จึงได้แต่เพียงมากราบเคารพศพของท่านที่เก็บอยู่บนกุฏิที่ท่านเคยพำนักอาศัยเท่านั้น ไม่นึกเลยว่าอาจารย์จะมาด่วนจากพวกเราไปอย่างไม่มีวันกลับโดยกระทันหันเช่นนี้

การมรณภาพของอาจารย์ท่านพระครูเนกขัมมาภิรัต (นวล ญาณภูโต) ครั้งนี้ ข้าพเจ้าถือว่าได้สูญเสียผู้ที่ข้าพเจ้ารักและเคารพนับถือมากในชีวิตข้าพเจ้าอีกท่านหนึ่งภายหลังจากที่ข้าพเจ้าได้สูญเสียอาจารย์ท่านเจ้าคุณพุทธิธรรมธาดา อดีตเจ้าอาวาสวัดสุวรรณวิชัยและเจ้าคณะ – อำเภอควนขนุนเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๖ อาจารย์ท่านพระครูเนกขัมมาภิรัต (นวล ญาณภูโต) เป็นผู้ที่มีบุญคุณ

แก่ข้าพเจ้ามากเปรียบประดุจบิดาของข้าพเจ้าก็ว่าได้ เพราะข้าพเจ้าเคยเป็นศิษย์วัดควนมะพร้าว อยู่ในความปกครองของท่านมาเป็นเวลานานถึง ๔ ปีเศษ ในสมัยที่ข้าพเจ้ากำลังศึกษาเล่าเรียนอยู่ที่โรงเรียนประจำจังหวัดพัทลุง เมื่อประมาณ ๕๐ ปีกว่ามาแล้ว ตอนนั้นข้าพเจ้าจบชั้น ม. ๒ มาจากโรงเรียนเบญจมราชูทิศ จังหวัดนครศรีธรรมราชย้ายมาเข้าเรียนต่อที่โรงเรียนประจำจังหวัดพัทลุงในชั้น ม. ๓ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๘ สมัยที่โรงเรียนประจำจังหวัดพัทลุงยังตั้งอยู่ริมทะเลสาปลำปำ (ย้ายมาอยู่ที่ตั้งปัจจุบันในปีต่อมา) โดยอาจารย์ท่านเจ้าคุณพุทธิธรรมธาดาได้พามาฝากไว้กับอาจารย์ท่านพระครูเนกขัมมาภิรัต (นวล ญาณภูโต) ในฐานะที่ท่านพระครูเนกขัมมาภิรัต (นวล ญาณภูโต) เป็นผู้ที่สนิทสนมคุ้นเคยกับท่าน เพราะเคยเป็นศิษย์ของท่านมาก่อน ข้าพเจ้าอาศัยอยู่กับอาจารย์ท่านพระครูเนกขัมมาภิรัต (นวล ญาณภูโต) ที่วัดควนมะพร้าวนี้ จนกระทั่งเรียนจบชั้น ม. ๖ ในปี พ.ศ. ๒๔๗๒ แล้วออกทำงานเป็นครูประชาบาลและออกจากวัดไปเมื่อประมาณเดือนมิถุนายน ๒๔๗๓ ตลอดเวลา ๔ ปีเศษ ที่ข้าพเจ้าอาศัยอยู่กับอาจารย์ท่านพระครูเนกขัมมาภิรัต (นวล ญาณภูโต) ข้าพเจ้ารวมทั้งเพื่อน ๆ ที่เป็นศิษย์วัดควนมะพร้าวในสมัยเดียวกันรู้สึกว่าได้รับความอบอุ่นและเป็นสุขทั้งการกินอยู่การศึกษาเล่าเรียนได้รับความสะดวกสบาย ซึ่งอาจารย์ท่านพระครูเนกขัมมาภิรัต (นวล ญาณภูโต) อำนวยให้ทุกประการ เพราะอาจารย์ท่านปกครองดูแลพวกเราด้วยความรักใคร่เอาใจใส่และปรารถนาดีต่อพวกเราประดุจบิดามารดาดูแลปกครองบุตรจริง ๆ กระทั่งแม้พวกเราจะเรียนจบและออกจากวัดไปอยู่ที่อื่นหรือไปประกอบอาชีพแล้วท่านก็ยังถามถึงและอุส่าห์เดินทางไปเยี่ยมเยียนในบางครั้งบางโอกาศอีกด้วย ไม่ว่าจะอยู่ใกล้หรือไกลเพียงใด ท่านเป็นผู้ที่เพียบพร้อมด้วยคุณธรรมมีนิสสัยอัธยาสัยและน้ำใจอันดีงาม มีความเมตตากรุณาต่อศิษย์ปรารถนาดีต่อศิษย์เสมอเหมือนกันทุกคน อันคุณงามความดีของท่านที่มีต่อศิษย์ในปกครองของท่านมีมากมายเพียงใดข้าพเจ้าสุดที่จะสรรหาถ้อยคำมากล่าวสดุดีหรือบรรยายให้เป็นที่จุใจในที่นี้ได้ เกี่ยวกับความเมตตาปราณีของท่านที่มีต่อพวกเราผู้เป็นศิษย์นั้นมีสิ่งที่ประทับใจข้าพเจ้ามากซึ่งข้าพเจ้ายังมิได้เลือนลืมจนกระทั่งบัดนี้ คือ.–

ในตอนเช้าทุกวันก่อนที่พวกเราจะลงมือรับประทานอาหารเพื่อรีบไปโรงเรียน มิให้สายอาจารย์จะลงมือฉันอาหารเช้าก่อนพระอื่น ๆ ที่ยังกลับจากบิณฑบาตรไม่พร้อม ท่านฉันพลางแล้วแบ่งอาหารที่ท่านกำลังฉันอยู่นั้นส่งไปให้พวกเรารับประทานพลาง ท่านปฏิบัติเช่นนี้ทุกวัน เว้นวันโรงเรียนหยุด แทนที่พวกเราจะรับประทานข้าวก้นบาตรเหมือนอย่างศิษย์วัดทั่ว ๆ ไป พวกเรา

ได้รับประทานข้าวปากบาตรเป็นประจำ ข้อนี้พวกเราซาบซึ้งในความเมตตาปราณีของท่านมากเป็นพิเศษ อีกเรื่องหนึ่งข้าพเจ้าจะเว้นกล่าวถึงเสียมิได้ คือ.–

ทุก ๆ วัน อาจารย์จะตื่นนอนแต่เช้า และตื่นก่อนพวกเราเสมอ ท่านจะพยายามตื่นตั้งแต่เวลาประมาณ ๔ น. แล้วลุกเดินไปปลุกพวกเราตามห้องต่าง ๆ ให้ลุกขึ้นเรียนหนังสือตอนหัวรุ่ง ซึ่งทำให้พวกเรามีกำลังใจขยันหมั่นเพียรต่อการศึกษาเล่าเรียนยิ่งขึ้น พฤติการณ์ดังที่กล่าวมานี้เป็นหลักฐานที่ชี้ให้เห็นว่า อาจารย์ท่านหวังดี ปรารถนาดีต่อศิษย์ในปกครองของท่านเพียงใด

นอกจากคุณงามความดีที่อาจารย์ได้มีต่อศิษย์ในปกครองของท่านดังกล่าวแล้ว คุณงามความดีด้านอื่นข้าพเจ้ายังมิได้กล่าวถึง ขอสรุปกล่าวแต่เพียงย่อ ๆ ว่าในฐานะที่ท่านอาจารย์ ฯ เคยดำรงตำแหน่งรองเจ้าอาวาส และภายหลังได้เป็นเจ้าอาวาสวัดควนมะพร้าว ท่านอาจารย์ ฯ เป็นกำลังอันสำคัญยิ่งของวัดในการเป็นทั้งผู้นำ ผู้ริเริ่มสร้างสรรทนุบำรุง บูรณะวัดให้พัฒนาก้าวหน้าจนเป็นวัดที่เชิดหน้าชูตาของท้องถิ่นมาตลอดทุกสมัย ดังจะเห็นได้จากการจัดสร้างโบสถ์ศาลาฌาปนสถาน–ที่ทันสมัยและอื่น ๆ รวมทั้งโรงเรียนประชาบาลซึ่งอยู่ในความอุปการะของท่านเหล่านี้ย่อมเป็นที่ประจักษ์แก่สายตาของสาธุชนทั่วไป

การจากไปของอาจารย์ท่านพระครูเนก ขัมมาภิรัต (นวล ญาณภูโต) ครั้งนี้แม้จะเป็นธรรมดาของสังขาร ซึ่งทุกคนหลีกเลี่ยงไม่พ้น และแม้จะเป็นวัยชราภาพแล้วแล้วก็ตาม โดยที่ท่านได้บำเพ็ญแต่ความดีงามตลอดดังกล่าวแล้ว จึงย่อมยังความเศร้าโศกเสียใจอาลัยแก่บรรรดาศิษยานุศิษย์ญาติมิตรและพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไปเป็นอย่างยิ่ง

ขออำนาจกุศลผลบุญที่อาจารย์ ฯ ได้บำเพ็ญไว้ และที่บรรดาพวกเราศิษยานุศิษย์ตลอดญาติมิตรสาธุชนได้บำเพ็ญอุทิศถวายได้โปรดช่วยดลบันดาลให้ดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของอาจารย์ ฯ ไปสู่สุคติในสัมปรายภพเทอญ.

สุข สุขุมานันท์

๑๒๙ ซอยวัดดุสิตาราม เขตบางกอกน้อย ก.ท.ม. ๗

ระลึกถึงพระคุณอาจารย์

เมื่อข้าพเจ้าได้เรียนจบชั้นประถมศึกษา (ป. ๓ สมัยนั้น) พ.ศ. ๒๔๗๔ พี่ชายได้แนะนำให้ไปเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษา ณ โรงเรียนประจำจังหวัดพัทลุง โดยพ่อและพี่ชายจะฝากให้อยู่บ้านญาติหรืออยู่วัดควนมะพร้าว เพราะวัดควนมะพร้าวสมัยนั้น มีนักเรียนที่จบการศึกษาชั้นประถมไปเรียนต่อชั้นมัธยมหลายคน เช่น พี่สุข พี่รุก พี่ครุธ สมาน และเกษมเป็นต้น ทั้งพ่อและพี่ชายบอกให้เลือกวัดหรือบ้าน แม้ข้าพเจ้าจะเพิ่งจบชั้นประโยคประถมศึกษาก็ตัดสินใจโดยไม่ต้องคิดว่า "ขออยู่วัด" พ่อจึงได้พาข้าพเจ้าไปฝากฝังกับพระครูนวล วัดควนมะพร้าว แต่จะเป็นวันเดือนใดจำไม่ได้ แต่เป็นต้นปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ซึ่งเป็นการจากบ้านครั้งแรก และได้เข้ากราบไหว้นมัสการอาจารย์ในวันนั้น เมื่อข้าพเจ้าอยู่กับอาจารย์ไม่นานนักก็ได้เรียกแทนนามว่า "อาจารย์" ตลอดมา และศิษย์ส่วนมากก็พากันเรียกอาจารย์จนติดปาก

ข้าพเจ้าได้ทราบว่า อาจารย์ป่วยจนต้องเข้ารักษา ณ โรงพยาบาลพัทลุง ก็เป็นห่วงมากอยู่ แต่ตอนนั้นจะออกมาเยี่ยมไม่ได้ เพราะมีธุระกิจสำคัญส่วนตัวติดพันอยู่ แต่ก็ได้ติดต่อทางจดหมาย โดยประสงค์จะให้แพทย์ผู้เชี่ยวชาญทางกรุงเทพฯ โรงพยาบาลกรุงเทพมีเครื่องมือทันสมัย อาจารย์ตอบจดหมายนัดแนะตกลงเดินทางเข้ากรุงเทพ ฯ แน่นอน ข้าพเจ้าจึงได้ซื้อตั๋วรถไฟส่งมา แต่เมื่ออาจารย์บอกว่าตั๋วรถไฟได้รับแล้ว ตอนนี้ยังไม่แข็งแรงพอ จะเดินทางไม่สะดวก ข้าพเจ้าจึงได้เดินทางมาเยี่ยม ครั้งแรกจะมาทางรถไฟ พอดีมีเพื่อนจะเดินทางมาสงขลา โดยรถยนต์ส่วนตัว ขอให้มาเป็นเพื่อนเดินทางด้วย ครั้งถึงวันกำหนดติดขัดข้องมาไม่ได้ตามนัด ข้าพเจ้าจึงได้ตัดสินใจเดินทางมาโดยเครื่องบินเดินอากาศไทย ลงหาดใหญ่ แต่จะด้วยบังเอิญหรืออย่างไรไม่ทราบพอลงจากเครื่องบินรอรับกระเป๋า ปรากฏว่ามีผู้มารับกระเป๋าของข้าพเจ้าไปและตามหาไม่พบข้าพเจ้าต้องนอนค้างคืนที่หาดใหญ่ เพื่อสืบหากระเป๋าเดินทางและได้เดินทางมาพัทลุงในวันเสาร์ที่ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๒๓ โดยเดินทางไปบ้านควนขนุนเกือบค่ำ ไม่ได้แวะเยี่ยมอาจารย์ในวันนั้น และได้ทราบว่าอาจารย์ได้สิ้นบุญเสียแล้ว เมื่อประมาณ ๓ ทุ่มเศษ

การที่อาจารย์ได้มรณภาพโดยไม่ได้เห็นหน้าเป็นครั้งสุดท้าย ข้าพเจ้ารู้สึกเสียใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะอาจารย์ได้มีพระคุณแก่ข้าพเจ้าอย่างล้นเหลือ การได้มาอยู่กับอาจารย์ตลอดเวลา

๔ ปี ท่านมีเมตตากรุณาต่อข้าพเจ้าเสมือนบิดาบังเกิดเกล้า ท่านมีเมตตากรุณาแก่ศิษย์ทุกคน ไม่ว่าจะเป็นศิษย์วัดตก ศิษย์วัดออก ตลอดจนเด็กข้างวัด และเพื่อน ๆ ของเด็กวัด อาจารย์เมตตาปราณีทั่วหน้ากัน ไม่ได้เลือกที่รักมักที่ชัง ท่านเมตตาสงสารทุกคน

อาจารย์ได้พยายามสั่งสอนให้ศิษย์อยู่ในระเบียบแบบแผนที่ดี สอนให้ขยันหมั่นเพียรในการศึกษาเล่าเรียน ตอนตี ๔ ตี ๕ ทุกวันอาจารย์จะปลุกให้ศิษย์ทุกคนลุกขึ้นอ่านหนังสือเป็นประจำ เพราะอาจารย์พูดเสมอว่า "ทุกคนจะล่วงทุกข์ได้เพราะความเพียร" จะสอบได้สอบตกก็เพราะความเพียร นอกจากนั้นท่านได้สั่งสอนให้ศิษย์ทุกคนทำงานวัดตามกำลังความสามารถ ศิษย์วัดควนมะพร้าวเรียนดีเกือบทุกคน นอกจากนั้นแล้วตอนเช้าอาจารย์ฉันข้าวในบาตรเพียงช้อนสองช้อนแล้วส่งให้ศิษย์รีบกินเพื่อให้ทันโรงเรียน แต่ส่วนมากต้องวิ่งจากควนมะพร้าวจนถึงทางรถไฟทุกวัน ศิษย์ควนมะพร้าวจึงเป็นนักกีฬาในเกณฑ์ดีทุกประเภท

แม้ศิษย์จะจบการศึกษาจากจังหวัดพัทลุงแล้ว อาจารย์ยังเมตตากรุณาช่วยเหลือฝากฝังให้ไปเรียนต่อชั้นสูงขึ้นไปอีกตามแต่ความประสงค์ของศิษย์แต่ละคน เมื่อศิษย์ได้สำเร็จการศึกษาและได้ทำงานทำการเป็นหลักฐานแล้ว อาจารย์ก็พยายามไปเยี่ยมเยียนถึงที่อยู่เสมอโดยไม่เลือกว่าศิษย์จะมีตำแหน่งหน้าที่ การงานใหญ่โตหรือไม่ประการใด โดยเฉพาะข้าพเจ้านั้นอาจารย์ได้ไปเยี่ยมถึงที่ทำงานทำการเกือบทุกแห่ง เมื่อได้เห็นอาจารย์มาเยี่ยมข้าพเจ้าปลื้มปีติเป็นที่สุด

แต่อย่างไรก็ดี แม้อาจารย์จะมีใจเมตตากรุณาต่อศิษย์เพียงใดก็ตาม อาจารย์ก็ไม่เคยทิ้งระเบียบวินัยอันเป็นกฎของวัดซึ่งศิษย์ทุกคนจะต้องยึดถือปฏิบัติ ผู้ใดทำผิดอาจารย์จะต้องลงโทษเพื่อสั่งสอนเพื่อให้ศิษย์อยู่ในระเบียบวินัย วันใดถ้าอาจารย์พูดว่า "วโส อิสริยํ โลเก" แล้วบรรดาศิษย์ทั้งหลายจะต้องวิ่งหลบกันวุ่นวาย เพราะใครอยู่จะต้องถูกเฆี่ยนทุกคน

อาจารย์เป็นผู้ตั้งอยู่ในเมตตาธรรมแก่บุคคลทั่วไป เป็นพระของพระพุทธองค์โดยแท้ อาจารย์ไม่เคยมีสมบัติพัศถานใด ๆ เลย เงินทองและสะบงจีวร ผู้ใดบริจาคและถวายมา อาจารย์จะแจกจ่ายให้ศิษย์ที่ผู้ปกครองขัดสนจนหมดสิ้น สะบงจีวรแจกจ่ายพระที่ขัดสนไม่เคยเก็บไว้เลย นอกจากที่ต้องใช้ประจำเท่านั้น

นอกจากนั้นอาจารย์เป็นพระที่เริ่มต้นพัฒนามานมนานแล้ว ไม่ว่าเสนาสนะในวัดหรือโรงเรียนข้างวัด อาจารย์ได้จัดหาเงินทองและขอให้ศิษย์ช่วยกันสร้างสรรค์จนเสร็จบริบูรณ์เกือบทุกอย่าง

การจากไปไม่มีวันกลับมาพบกันอีก แม้จะเป็นกฎแห่งกรรมซึ่งไม่มีผู้ใดหลีกเลี่ยงได้ แต่ข้าพเจ้ารู้สึกเศร้าเสียใจและอาลัยอาจารย์ไม่ได้ เพราะข้าพเจ้ารัก เคารพ และนับถือ อาจารย์เสมือนบิดาบังเกิดเกล้า

ขออำนาจ กุศลบุญราศรี ที่อาจารย์ได้บำเพ็ญตลอดมา จงเป็นปัจจัยนำดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของอาจารย์ ไปสู่สุคติตามสมควรแก่คติวิสัย ในสัมปรายภพ เทอญ.

(นายพิเชฏฐ์ สุรัตตานนท์)

๒๘ ซอย ๒๘ ถนนพหลโยธิน

ลาดยาว บางเขน กรุงเทพมหานคร

คำปรารภ

ในการจัดงานพระราชทานเพลิงศพ ท่านอาจารย์ พระครูเนกขัมมาภิรัต (นวล ญาณภูโต) ข้าพเจ้าได้รับมอบหมายจากมติของที่ประชุมคณะศิษยานุศิษย์ อุบาสก อุบาสิกา ของวัดควนมะพร้าว ตลอดจนญาติของท่านอาจารย์ให้ข้าพเจ้าเป็นประธานกรรมการจัดงานฝ่ายฆาราวาส และท่านเจ้าคุณพระศรีปริยัติมุนี เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ ข้าพเจ้ามีความหนักใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะอาจารย์เป็นที่เคารพนับถือยิ่งของพวกเรา เกรงว่าการจัดงานจะไม่สมเกียรติเป็นที่พอใจของทุกฝ่าย แต่เมื่อได้รับมอบหมายแล้วก็จะต้องดำเนินงานให้ดีที่สุดเท่าที่สามารถจะทำได้

ข้าพเจ้ามาอาศัยวัดควนมะพร้าวอยู่ในระหว่างศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียนประจำจังหวัดพัทลุง ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๖ – ๒๔๗๘ รวมเป็นเวลา ๓ ปี แล้วจึงได้ออกจากวัดไปศึกษาต่อในโรงเรียนมหาวชิราวุธ จังหวัดสงขลา ตลอดระยะเวลา ๓ ปี ที่ได้อยู่วัดนี้ ข้าพเจ้าได้รับความอุปการะจากอาจารย์อย่างดียิ่ง ตลอดเวลาที่ไปศึกษาต่อที่อื่น และแม้เมื่อออกทำงานรับราชการเป็นครูประชาบาล, ครูรัฐบาล, ปลัดอำเภอ, นายอำเภอ, ปลัดจังหวัด และผู้ว่าราชการจังหวัดแล้วก็ตาม อาจารย์ยังเป็นธุระเอาใจใส่ไปเยี่ยมเยียนสอบถามข่าวคราวอยู่เสมอมา มุทิตาจิตที่อาจารย์มีต่อข้าพเจ้ามากมายนานาปการ ข้าพเจ้าถือว่าอาจารย์เป็นเสมือนบิดาของข้าพเจ้าคนหนึ่งเพราะข้าพเจ้ากำพร้าบิดามาตั้งแต่อายุ ๗ ขวบ ข้าพเจ้าจึงสำนึกอยู่เสมอว่าพระคุณของอาจารย์มีมากมายสุดที่จะพรรณา ฉะนั้นหากโอกาสใดที่ข้าพเจ้าจะตอบแทนพระคุณอาจารย์ได้แล้ว ข้าพเจ้าก็ยินดีพร้อมที่จะปฏิบัติเสมอมา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ข้าพเจ้าได้มีส่วนช่วยในกิจกรรมของวัดทุกรายการเช่น การสร้างพระอุโบสถ, การก่อสร้างรั้ววัด, การบูรณะซ่อมแซมกุฏิอาจารย์, การก่อสร้างโรงเรียน, การก่อสร้างเมรุ – ศาลาตั้งศพ และอื่น ๆ เฉพาะศาลาตั้งศพ ข้าพเจ้าจะจะดำเนินการก่อสร้างให้เสร็จตามที่อาจารย์ได้มอบหมายข้าพเจ้าไว้ก่อนมรณภาพ

เมื่อวันที่ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๒๓ ข้าพเจ้าได้ไปร่วมในงานฌาปนกิจศพ ของผู้มีชื่อท่านหนึ่งที่วัดควนมะพร้าว จึงได้ทราบว่าอาจารย์ไม่สบาย รู้สึกอ่อนเพลีย ไปพักรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาลพัทลุง เมื่อเสร็จจากพิธีฌาปนกิจศพแล้วจึงพร้อมด้วยท่านเจ้าคุณพระศรีปริยัติมุนี รองเจ้าคณะ

จังหวัดพัทลุง ซึ่งเป็นศิษย์ฝ่ายสงฆ์ของท่านอาจารย์รูปหนึ่ง พร้อมด้วยญาติมิตรของอาจารย์ ได้ไปพร้อมกันยังโรงพยาบาลพัทลุง เพื่อเยี่ยมอาการป่วยของท่าน เมื่อไปถึงเห็นพยาบาลกำลังให้อ๊อกซิเจนอยู่ ก็คิดว่าอาจารย์คงไม่เป็นอะไรมาก นอกจากอ่อนเพลียตามปกติของผู้สูงอายุเพราะสอบถามได้ความว่าท่านลุกขึ้นฉันเพลในวันนั้นได้ตามปกติ แต่เมื่อเฝ้าดูอาการอยู่สักครู่อาจารย์ก็สิ้นลมหายใจถึงมรณภาพเมื่อเวลาประมาณ ๑๔.๕๕ น. การมรณภาพของอาจารย์ยังความเศร้าโศกเสียใจแก่บรรดาศิษยานุศิษย์ ญาติพี่น้อง และพุทธบริษัทของวัดควนมะพร้าวเป็นอย่างยิ่ง แต่ความตายเป็นของแน่นอนไม่มีใครสามารถหลีกเลี่ยงได้ คงเหลือแต่คุณงามความดีของท่านอาจารย์เท่านั้น.

รูปํ ชีรติ มจฺจานํ นามโคตฺตํ น ชีรติ
ชีวิตร่างกายของสัตว์ทั้งหลายย่อมสลายไป แต่
ชื่อเสียงและคุณความดีที่ทำไว้หาสลายตามไปไม่

ในการจัดงานพระราชทานเพลิงศพของท่านอาจารย์ในครั้งนี้ สำเร็จได้ด้วยความร่วมมือเสียสละของบรรดาศิษยานุศิษย์ ญาติมิตร พุทธบริษัทของวัดควนมะพร้าว พระเถรานุเถระทั้งหลายอย่างดียิ่ง ข้าพเจ้าในนามของคณะกรรมการจัดงาน ขอแสดงความขอบพระคุณทุก ๆ ท่านไว้ ณ โอกาสนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คุณเอกไท นิลโกสิตย์ ที่ได้กรุณามอบ "นวโกวาทคำกลอน" ให้จัดพิมพ์เป็นธรรมบรรณาการ ในงานพระราชทานเพลิงศพของอาจารย์ครั้งนี้ หากมีข้อบกพร่องประการใด ขอประทานอภัยด้วย

ขออำนาจกุศลกรรมที่อาจารย์และบรรดาศิษยานุศิษย์ของอาจารย์ได้บำเพ็ญตลอดมาในภพนี้ ชาตินี้จงเป็นพลวปัจจัยนำดวงวิญญาณของอาจารย์ไปสู่สุคติในสัมปรายภพโน้นเทอญ.

(นายคล้าย จิตพิทักษ์)
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดพัทลุง
ประธานกรรมการจัดงาน ฯ

คำนิยม

นายเอกไท ผลโกสิตย์ ผู้แต่งหนังสือ ธรรมวิภาค คำกลอน ซึ่งธนาคารกรุงเทพ จำกัด ได้จัดพิมพ์เผยแพร่ เมื่อปีกลายนี้ (พ.ศ. 2516) นั้น ขอให้ข้าพเจ้าวิจารณ์หนังสือเล่มนั้น

ข้าพเจ้ามีความยินดีเป็นอันมากที่จะกระทำตามคำขอ เพราะเป็นหนังสือที่น่าอ่านจริง ๆ

ทุกวันนี้ ถ้าท่านเปิดหนังสือพิมพ์ออกอ่าน ท่านจะพบข่าวเหตุการณ์รุนแรงในหมู่นักเรียน นักศึกษา คนงาน ชาวนา หรือชนกลุ่มอื่น ไม่เว้นแต่ละวัน ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่า สังคมไทยปัจจุบันต้องการเรียนศึกษาอบรมหลักธรรม ให้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวในความประพฤติปฏิบัติ

ก็หลักธรรมใดเล่าจะเหมาะสมเพื่อการนี้ยิ่งกว่าหลักธรรมในพระพุทธศาสนา นายเอกไท ผลโกสิตย์ เลือกเอาหลักธรรมในหนังสือ นวโกวาท พระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ก็เป็นหลักธรรมทั่วไปที่เหมาะสม และนอกจากหลักฐานตามหนังสือนวโกวาทนั้นแล้ว ผู้แต่งยังได้ไต่ถามท่านผู้รู้ เพื่อให้มีความเข้าใจถูกต้องแน่นอน ฉะนั้นหลักธรรมที่แสดงจึงเป็นที่เชื่อถือได้ว่าถูกต้องแน่นอน

ส่วนวิธีแต่งก็ควรได้รับความชมเชย กล่าวคือ เอาหลักธรรมภาษาบาลีเป็นที่ตั้ง แล้วแปลเป็นภาษาไทย แล้วแต่งเป็นคำกลอน ทำให้น่าอ่าน และเข้าใจง่าย สำหรับผู้อ่านทั่วไป

คำกลอนก็ไพเราะราบรื่นดี ควรได้รับคำชมเชยเป็นพิเศษ

ในส่วนภาษา ซึ่งเป็นที่สนใจของข้าพเจ้าโดยเฉพาะนั้น ก็เห็นว่าผู้แต่งได้ใช้ความระมัดระวังทั้งทางตัวสะกด และถ้อยคำสำนวน แต่มีตัวสะกดแบบเก่าอยู่บ้าง เช่น เกษะ (หน้า 13) ควรเป็น เกสะ อุปรมา (หน้า 14) ควรเป็น อุปมา นิจสิน (หน้า 4, 5, 36) เป็นปัญหา ถ้าเขียนอย่างนี้แปลไม่ออก สู้ "นิจศีล" ตามพจนานุกรมของราชบัณฑิตยสถานไม่ได้ ทรงประทาน (หน้า 30) ตามแบบเดิมนั้นก็ถือว่าไม่ถูก เพราะ "ประทาน" เป็นราชาศัพท์อยู่แล้ว แต่สมัยนี้ใช้ "ทรงประทาน" กันมาก ก็เห็นจะต้องปล่อยไป เพราะ "ประทาน" ก็ใช้กว้างขวางออกไป ไม่เฉพาะแต่เจ้านาย หากรวมทั้งผู้ใหญ่ทั่วไปด้วย เช่น ขอได้ประทานความกรุณา ก็ใช้ได้สำหรับผู้ใหญ่ทั่วไป ฉะนั้น การใช้ "ทรงประทาน" เป็นราชาศัพท์ ก็เป็นที่เข้าใจได้

โทสะ (หน้า ๖) คือประทุษร้ายเขา ข้าพเจ้านึกว่า คำว่า คิดประทุษร้าย ในที่นี้จะไม่เหมาะ เพราะโทสะ (สันสกฤต เทฺวษ) จะไม่ปะปนกับคำว่า โทส (สันสกฤต โทษ) อีกคำหนึ่ง ซึ่งแปลว่า ความประทุษร้าย อภิธานัปปทีปิกา แปล โทสะ ว่า จำนงภัย ขึ้งเคียด จะนั้นก็คงจะหาคำอื่น แทน "คิดประทุษร้าย" ได้ง่าย

ข้าพเจ้าขอกล่าวซ้ำอีกครั้งหนึ่ง ว่า หนังสือ ธรรมอิภาต คำกลอนนี้ น่าอ่านจริงๆ ข้าพเจ้าจึงขอเชิญชวนท่านผู้อ่าน ได้อ่านโดยทั่วกัน

พลตรี นราธิป

(กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์)

ปรารภ

อันตัวตนคนเราเมื่อเฒ่าแก่ รูปร่างแม้งดงามจะทรามสลาย
หนังเหี่ยวยู่หูตาเริ่มพร่าพราย ฟันคลอนคลายผมหงอกดังดอกเลา
ตีนมือแมนแขนขาแข้งล้าเลื้อย โรยแรงเหนื่อยเหน็ดทั่วน่องหัวเข่า
ยามยืนเดินนั่งนอนผ่อนผ่อนเอา วัยอย่างเข้าปูนนี้มีอันเป็น
ความปรวนแปรเปลี่ยนแปลงแห่งสังขาร ล่วงตามกาลเวลาปรากฏเห็น
ด้วยสามัญลักษณะชี้ประเด็น การบำเพ็ญความดีควรมีไว้

"นวโกวาทคำกลอน" แต่งตอนหนุ่ม กระชวยกระชุ่มชื่นแช่มจิตแจ่มใส
ทั้งมือแมนแขนขาหูตาไว ทำสิ่งไรแคล่วคล่องยามต้องการ
สมองก็พอคิดประดิษฐ์ประดับ เรียบเรียงศัพท์สุนทรอักษรสาร
ต้องขวายขวนค้นคว้ามาเนิ่นนาน เที่ยวกราบกรานท่านผู้รู้หลายคน
กว่าสำเร็จเสร็จสมอารมณ์หวัง แต่งหลายครั้งจะทลายก็หลายหน
ได้เพื่อนผู้หวังดีช่วยจึกมล จึงจำนนจนทำสำเร็จลง

ผู้ตีพิมพ์เผยแผ่แท้แท้ช่วย เอื้ออำนวยบรรลุวัตถุประสงค์
ยังประโยชน์ส่วนรวมร่วมจำนง ทุกอย่างคงเรียบร้อยพลอยชื่นใจ
ผู้ทรงวุฒิชุดหนึ่งซึ่งรับมอบ ช่วยตรวจสอบต้นฉบับรับแก้ไข
ดูสำนวนควรตรองทำนองใน เพื่อจักให้ดีงามความสมบูรณ์

บรรยายคำธรรมวิภาคยากนักหนา ต้องรักษาธรรมไว้มิให้สูญ
ถึงแต่งกลอนก็กล่าวตามเค้ามูล ทวีคูณยากยิ่งทุกสิ่งอัน
ผู้ทรงคุณแก้ไขให้หลายแห่ง ทั้งปรุงแต่งต้นฉบับกระชับมั้น
ให้ถูกถ้วนมวลธรรมอย่างสำคัญ ทุกสิ่งสรรพ์เสร็จสิ้นแสนยินดี
ชื่อเรื่องเก่าเล่าแถลงเปลี่ยนแปลงใหม่ เพื่อจักให้ได้ความตามวิถี
"ธรรมวิภาคคำกลอน" บวรทวี ดูเข้าทีกว่าเดิมแรกเริ่มคิด

แบงค์กรุงเทพทำนุกแทบทุกด้าน นอกจากงานทำนุธุรกิจ
สร้างกุศลผลหลากมากชนิด เป็นนิมิตดีล้วนชวนชื่นชม
ให้ความรู้คุณค่าคณานับ ยิ่งกว่าทรัพย์ทั้งมวลล้วนงามสม
เหมือนสร้างสรรค์ปัญญาน่านิยม เสริมสังคมส่วนใหญ่ให้เจริญ
ขอให้กรรมทำดีทวีสนอง จงแผ้วผ่องดุจดาวบนหาวเหิน
ให้ผลบุญหนุนนำทางดำเนิน ชนสรรเสริญจวบหล้าฟ้ามลาย

ผู้แต่ง

ม.ค. 16

สารบัญ

ธรรมวิภาค

คิหิปฏิบัติ

ธรรมวิภาคคำกลอน

อารัมภบท

ลองพากเพียรเขียนคำข้อธรรมะ
จากนวโกวาทที่มาดหมาย
ขอเริ่มเรื่องเบื้องกลางไปทางปลาย
จักบรรยายเป็นกลอนทุกตอนไป
การเรียงร้อยถ้อยคำคงทำยาก
ธรรมวิภาคบาลีมีส่วนใหญ่
ถ้าเคลื่อนคลาดพลาดพลั้งไม่ตั้งใจ
ขออภัยในถ้อยที่ร้อยกรอง

<u>ธรรมวิภาค</u>

<u>ทุกะ คือหมวด 2</u>

เริ่มข้อความตามหลักอักขระ
หมวดทุกะก็คือชื่อหมวดสอง
ช่วยยับยั้งชั่งใจให้ไตร่ตรอง
ประคับประคองมวลมนุษย์สุดสำคัญ

<u>ธรรมมีอุปการะมาก 2 อย่าง</u>

อุปการะธรรมที่จำแนก

1. สติ ความระลึกได้

2. สัมปชัญญะ ความรู้ตัว

ประการแรกคือ<u>สติ</u>มิแปรผัน
ความรำลึกนึกระวังทั้งคืนวัน
<u>สัมปชัญญะ</u>รู้อยู่กับตน

<u>ธรรมเป็นโลกบาล</u>

<u>คือ ธรรมคุ้มครองโลก 2 อย่าง</u>

ยังอีกธรรมจำแนกแยกเป็นสอง
ช่วยคุ้มครองโลกแหล่งทุกแห่งหน
บาปก็กลัวชั่วก็ละไม่ปะปน
ยังชุมชนให้เกษมสุขเปรมปรีดิ์

1. หิริ ความละอายแก่ใจ

2. โอตตัปปะ ความเกรงกลัว

<u>หิริ</u>หนึ่งซึ่งหมายละอายจิต
คือไม่คิดอาจเอื้อมทำเสื่อมศรี
<u>โอตตัปปะ</u>คือตัวกลัวราคี
ไม่เบียพบีฑาใครทั้งใจกาย

ธรรมอันทำให้งาม 2 อย่าง

ธรรมอีกคู่รู้ว่าคุณค่าล้ำ
ธรรมอันทำให้งามมีความหมาย
ดับโมโหโกรธาครากล้ำกราย
ให้แยบคายคิดดูอย่าวู่วาม

1. ขันติ ความอดทน
2. โสรัจจะ ความเสงี่ยม

ความอดทนตรงกันกับขันติ
ถูกตำหนิยอมทนแม้คนหยาม
โสรัจจะว่าเจียมเสงี่ยมงาม
พยายามยับยั้งคิดชั่งใจ

บุคคลหาได้ยาก 2 อย่าง

บุคคลผู้อุปการะมาก่อน
ดับทุกข์ร้อนผ่อนปรนจนคุ้มใหญ่

1. บุพพการี บุคคลผู้อุปการะก่อน

นับเป็นบุพพการีมีเยื่อใย
ปกป้องภัยอุปถัมภ์ช่วยค้ำจุน
บุคคลหาได้ยากมากสองอย่าง
ทุกทุกทางช่วยเหลือคอยเกื้อหนุน

2. กตัญญูกตเวที บุคคลผู้รู้อุปการะ ที่ท่านทำแล้ว และตอบแทน

กตัญญูรู้ซึ้งเคยพึ่งบุญ
ตอบแทนคุณสมคะเนกตเวที

ติกะ คือหมวด 3

ติกะคือหมวดสามตามตำหรับ
พึงสดับไตร่ตรองต้องวิถี

รตนะ 3 อย่าง

พระพุทธะ พระธรรมนำชีวี
พระสงฆ์มีครบสามตามตำรา

1. พระพุทธเจ้า
   ท่านผู้สอนให้ประชุมชนประพฤติชอบ ด้วยกาย วาจา ใจ ตามพระธรรมวินัย

ผู้สอนปวงชนยึดประพฤติชอบ
ตามระบอบบทพระธรรมอันล้ำค่า
โลกเคารพนบบาทเป็นศาสดา
ได้ชื่อว่าพระพุทธพิสุทธิพงศ์

2. พระธรรม	ธรรมวินัยทั้งหลายกระจายกระฉ่อน
พระธรรมวินัยที่เป็นคำสั่งสอนของท่าน	คำท่านสอนทุกชนิดน่าพิศวง นั่นแหละคือชื่อพระธรรมเลิศดำรง ยังยิ่งยงคงอยู่คู่ธาตรี
3. พระสงฆ์	หมู่ชนคนพึ่งธรรมคำบัญญัติ
หมู่ชนที่พึ่งคำสั่งสอนของท่านแล้ว ปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัย	ปฏิบัติตามวินัยได้ถ้วนถี่ เข้าบวชเรียนเพียรสละละโลกีย์ ชนหมู่นี้ชื่อพระสงฆ์วงศ์บวร
คุณของรตนะ 3 อย่าง	คุณของรตนะสามงามไหนเท่า
พระพุทธเจ้ารู้ดีรู้ชอบด้วยพระองค์เอง ก่อนแล้วสอนผู้อื่นให้รู้ตามด้วย	พระพุทธเจ้าตรัสรู้ดีอยู่ก่อน ยังประโยชน์โปรดช่วยทวยนิกร โดยสั่งสอนให้รู้ตามยุบล
พระธรรมย่อมรักษาผู้ปฏิบัติ ไม่ให้ตกไปในที่ชั่ว	พระธรรมย่อมพร้อมประจักษ์ช่วยปักปก ไม่ให้ตกที่ชั่วทั่วทุกหน
พระสงฆ์ปฏิบัติชอบตามคำสั่งสอน แล้วสอนผู้อื่นให้กระทำตามด้วย	พระสงฆ์ผู้ปฏิบัติจรัสวิมล แล้วสอนคนอื่นทำดำเนินตาม
อาการที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอน 3 อย่าง	อาการที่พุทธองค์ทรงสอนสั่ง เพื่อผู้ฟังรู้เห็นแบ่งเป็นสาม
1. ทรงสั่งสอนให้ผู้ฟังรู้ยิ่งเห็นจริง ในธรรมที่ควรรู้ควรเห็น	ให้รู้แจ้งเห็นจริงสิ่งดีงาม ในธรรมตามครรลองต้องกระบวน
2. ทรงสั่งสอนมีเหตุที่ผู้ฟังอาจตรอง ตามให้เห็นจริงได้	สอนมีเหตุเขตขอบชอบดำริ ผู้ฟังตริตรองตามเห็นงามถ้วน
3. ทรงสั่งสอนเป็นอัศจรรย์ คือผู้ปฏิบัติตาม ย่อมได้ประโยชน์โดยสมควร	ทรงสอนเป็นอัศจรรย์อันประมวล ผู้ทำล้วนได้ผลดังตนทำ

โอวาทของพระพุทธเจ้า 3 อย่าง	โอวาทพระพุทธเจ้ากล่าวสามอย่าง
1. เว้นจากทุจริต	คือ เว้นทางทุจริตคิดใฝ่ต่ำ
2. ประกอบสุจริต	สุจริตคิดประกอบชอบประจำ
3. ทำใจให้หมดจดจากเครื่องเศร้าหมอง	อีกกระทำใจตนหมดมลทิน
ทุจริต 3 อย่าง	ทุจริตสามอย่างทางทำชั่ว ประพฤติตัวทำผิดเป็นนิจสิน
1. พระพฤติชั่วด้วยกาย	เรียกว่ากายทุจริตผิดอาจิณ เป็นราคินมัวหมองไม่ต้องการ
2. ประพฤติชั่วด้วยวาจา	ด้วยวจีทุจริตพูดผิดพลั้ง ชวนชิงชังหยาบคายไร้แก่นสาร
3. ประพฤติชั่วด้วยใจ	ด้วยมโนทุจริตคิดสันดาน คิดแต่ด้านชั่วช้าเป็นราคี
กายทุจริต 3 อย่าง	
1. ฆ่าสัตว์	การฆ่าสัตว์ชัดทำบาปกรรมก่อ
2. ลักทรัพย์	การลักฉ้อผิดศีลพระชินสีห์
3. ประพฤติผิดในกาม	ประพฤติผิดในกามก็ตามที สามอย่างนี้ทุจริตผิดทางกาย
วจีทุจริต 4 อย่าง	
1. พูดเท็จ 2. พูดส่อเสียด	พูดเท็จหนึ่งพึงชังชวนรังเกียจ พูดส่อเสียดอีกอย่างทางเสียหาย
3. พูดคำหยาบ 4. พูดเพ้อเจ้อ	พูดคำหยาบพูดเพ้อเจ้อวุ่นวาย สี่อย่างหมายกล่าวคำผิดธัมโม

มโนทุจริต 3 อย่าง

1. โลภอยากได้ของเขา
2. พยาบาทปองร้ายเขา
3. เห็นผิดจากคลองธรรม

โลภอยากได้ของเขาเอามิขาด
พยาบาทปองร้ายไม่สุโข
เห็นผิดจากคลองธรรมสัมพุทโธ
ด้วยมโนทุจริตติดมลทิน

สุจริต 3 อย่าง

สุจริตสามอย่างใช่ทางชั่ว

1. ประพฤติชอบด้วยกาย

ด้วยกายตัวสุจริตเป็นนิจสิน
ไม่กระทำต่ำช้าเป็นอาจิณ
ปราศราคินผุดผ่องที่ต้องการ

2. ประพฤติชอบด้วยวาจา

ด้วยวจีสุจริตไม่ผิดพลั้ง
พูดจริงจังหนักแน่นมีแก่นสาร

3. ประพฤติชอบด้วยใจ

ด้วยมโนสุจริตติดสันดาน
ไม่คิดด้านชั่วช้าเป็อนราคี

กายสุจริต 3 อย่าง

1. เว้นจากฆ่าสัตว์
2. เว้นจากลักทรัพย์
3. เว้นจากประพฤติผิดในกาม

เว้นฆ่าสัตว์เลิกทำบาปกรรมก่อ
เว้นลักฉ้อถือศีลพระชินสีห์
เว้นจากผิดในกามก็ตามที
สามอย่างนี้สุจริตติดทางกาย

วจีสุจริต 4 อย่าง

1. เว้นจากพูดเท็จ
2. เว้นจากพูดส่อเสียด
3. เว้นจากพูดคำหยาบ
4. เว้นจากพูดเพ้อเจ้อ

เว้นพูดเท็จเด็ดทิ้งสิ่งรังเกียจ
เว้นส่อเสียดอีกอย่างทางเสียหาย
เว้นพูดหยาบพูดเพ้อเจ้อวุ่นวาย
สี่อย่างหมายกล่าวคำต้องธัมโม

มโนสุจริต 3 อย่าง

1. ไม่โลภอยากได้ของเขา
2. ไม่พยาบาทปองร้ายเขา
3. เห็นชอบตามคลองธรรม

เลิกอยากได้ของเขาเอามิขาด
เลิกพยาบาทปองร้ายได้สุโข
เห็นชอบตามคลองธรรมสัมพุทโธ
ด้วยมโนสุจริตปลิดมลทิน

อกุศลมูล 3 อย่าง

1. โลภะ อยากได้ของเขา
2. โทสะ คิดประทุษร้ายเขา
3. โมหะ หลงไม่รู้จริง

อกุศลต้นเหตุกิเลสสาม
โลภะความอยากได้ไม่สุดสิ้น
โทสะคิดประทุษจุดราคิน
โมหะหินชาติชั่วหลงมัวเมา

กุศลมูล 3 อย่าง

1. อโลภะ ไม่อยากได้ของเขา
2. อโทสะ ไม่คิดประทุษร้ายเขา
3. อโมหะ ไม่หลงงมงาย

ข้างกุศลผลสุโขอโลภะ
อโทสะละโกรธโทษหนักเล่า
อโมหะละโฉดโทษไม่เบา
ควรคนเราเผ้าถวิลในวิญญา

สัปปุริสบัญญัติ คือข้อที่ท่านสัตบุรุษตั้งไว้ 3 อย่าง

1. ทาน การให้ปัน
2. ปัพพัชชา เว้นจากการเบียดเบียน
3. มาตาปิตุอุปัฏฐาน ปรนนิบัติมารดาบิดา

สัปปุริสบัญญัติของสัตบุรุษ
ให้ทานสุดแต่โอกาสตามปรารถนา
ละโลกีย์ปฏิบัติปัพพัชชา
อุปัฏฐาน์ดูแลพ่อแม่ตน

อบัณณกปฏิปทา	อบัณณกปฏิปทาจัด ปฏิบัติไม่ผิดสัมฤทธิ์ผล
คือ ปฏิบัติไม่ผิด 3 อย่าง	
1. อินทรียสังวร สำรวมอินทรีย์ 6 ไม่ให้ยินดียินร้าย	ด้วยอินทรีย์สังวรรู้ผ่อนปรน สำรวมตนพึงระวังทุกครั้งไป มีรูปเสียงกลิ่นร่ำรสสัมผัส พึงขจัดตัดพะวงความหลงไหล ทางตาหูจมูกลิ้นกายินและใจ กระทบอะไรจงอย่ารับอารมณ์
2. โภชเน มัตตัญญุตา รู้จักประมาณในการบริโภคอาหาร	โภชเนมัตตัญญุตาถวิล จักดื่มกินรู้ประมาณการเหมาะสม ไม่ปล่อยตามความอยากปากนิยม อย่างายงมโง่เง่าไม่เข้าการ
3. ชาคริยานุโยค เพียรทำใจให้หมดจดไม่เห็นแก่นอนมากนัก	ชาคริยานุโยคโลกยะ เพียรชำระจิตใจผ่องใสสะอ้าน อย่าเห็นแก่นอนนักจักเสียงาน กอปรด้วยการตื่นอยู่รู้เนืองนิจ
บุญกิริยาวัตถุ 3 อย่าง	บุญกิริยาวัตถุบรรจุสาม ที่ตั้งความทำตนกุศลจิต จักสำเร็จเสร็จสมอารมณ์คิด
1. ทานมัย บุญสำเร็จด้วยการบริจาคทาน	บุญสัมฤทธิ์ทานมัยคือให้ทาน
2. ศีลมัย บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล	ศีลมัยไม่ขาดที่ปรารถนา ด้วยรักษาศีลสัจปทัสถาน
3. ภาวนามัย บุญสำเร็จด้วยเจริญภาวนา	บุญสำเร็จเสร็จกุศลผลบันดาล ให้เชี่ยวชาญเจริญภาวนามัย

สามัญลักษณะ 3 อย่าง

ลักษณะที่เสมอกันแก่สังขารทั้งปวง

ไตรลักษณ์ก็เรียก

1. อนิจจตา ความเป็นของไม่เที่ยง

2. ทุกขตา ความเป็นทุกข์

3. อนัตตตา ความเป็นของไม่ใช่ตน

ลักษณะสามัญอันปรุงแต่ง
ทางธรรมแบ่งเป็นสามตามวิสัย
สังขารย่อมเสมอกันอันเป็นไป
เรียกว่าไตรลักษณ์ประมวลล้วนสำคัญ
อนิจจตาว่าไว้ไม่เที่ยงแท้
คือเกิดแก่เจ็บตายทำลายขันธ์
ย่อมสิ้นสุขทุกขตาทั่วหน้ากัน
ทุกสิ่งสรรพ์สารพัดอนัตตา

จตุกกะ คือหมวด 4

วุฑฒิ คือธรรมเป็นเครื่องเจริญ 4 อย่าง

1. สัปปุริสสังเสวะ
   คบผู้ประพฤติชอบที่เรียกว่าสัตบุรุษ
2. สัทธัมมัสสวนะ
   ฟังคำสั่งสอนของท่านโดยเคารพ
3. โยนิโสมนสิการ
   ตริตรองให้รู้จักดีชั่วโดยอุบายที่ชอบ
4. ธัมมานุธัมมปฏิปัตติ
   ประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรมซึ่งได้ตรองเห็นแล้ว

จตุกกะหมวดสี่วุฑฒิเริ่ม
ธรรมพูนเพิ่มให้เจริญดำเนินหน้า
สัปปุริสสังเสวะเมธา
คบบรรดาคนดีที่เชี่ยวชาญ
สัทธัมมัสสวนะยามสดับ
เคารพรับฟังธรรมคำกล่าวขาน
พร้อมด้วยโยนิโสมนสิการ
รู้จักด้านดีชั่วโดยตัวตน
ธัมมานุธัมมปฏิปัตติ
ความดำริตริตรองมองเห็นผล
ในธรรมซึ่งซึ้งทราบอาบกมล
ประพฤติตนสมควรแก่มวลธรรม

จักร 4

ธรรม 4 อย่างนี้ดุจล้อรถนำไปสู่ความเจริญ

บทบัญญัติจัดไว้ในจักรสี่
เป็นวิถีเจริญรื่นพาชื่นฉ่ำ
เปรียบประดุจล้อรถพึงจดจำ
จงน้อมนำมาประพฤติยึดธรรมะ

1. ปฏิรูปเทสวาสะ
   อยู่ในประเทศอันสมควร

ถิ่นฐานใดไหนนิยมสมควรอยู่
คือปฏิรูปเทสวาสะ

2. สัปปุรีสูปัสสยะ คบสัตบุรุษ

ยังมีสัปปุริสูปัสสยะ
คือคบกะสัตบุรุษวุฑฒิวงศ์

3. อัตตสัมมาปณิธิ ตั้งตนไว้ชอบ

อันอัตตสัมมาปณิธิ
ควรดำริตริตรึกนึกประสงค์
ความตั้งตนไว้ชอบกอปรจำนง
หมดพะวงสมถวิลในวิญญา

4. ปุพเพกตปุญญตา
   ความเป็นผู้ทำความดีไว้แต่ปางก่อน

ผู้ทำดีที่สร้างแต่ปางก่อน
เป็นอาภรณ์อันประเสริฐเลิศล้ำค่า
คือปุพเพกตปุญญตา
ทำให้ผาสุกสมอารมณ์ปอง

อคติ 4

อคติสี่ส่วนสิ่งควรเลี่ยง
ความลำเอียงทุกอย่างทางเศร้าหมอง

1. ฉันทาคติ
   ลำเอียงเพราะรักใคร่กัน

คือฉันทาคติพึงตริตรอง
เพราะใจปองรักทำให้ลำเอียง

2. โทสาคติ
   ลำเอียงเพราะไม่ชอบกัน

โทสาคติเล่าเผ้าขึ้งเคียด
ความโกรธเกลียดทั้งมวลควรหลีกเลี่ยง

3. โมหาคติ
   ลำเอียงเพราะเขลา

อันโมหาคติมิไล่เลียง
จึงลำเอียงเพราะเขลาเบาปัญญา

4. ภยาคติ ลำเอียงเพราะกลัว

เหตุเพราะเกรงกลัวในภัยพิบัติ
ใจกระหวัดมักคิดเป็นมิจฉา
ความลำเอียงเยี่ยงนี้เท่ามีมา
เป็นภยาคติพึงพินิจ

อันตรายของภิกษุสามเณรผู้บวชใหม่ 4 อย่าง

ผู้หวังความเจริญแก่ตน ควรระวัง
อย่าให้อันตรายเหล่านี้ย่ำยี

1. อดทนต่อคำสอนไม่ได้
2. เห็นแก่ปากแก่ท้อง
3. เพลิดเพลินในกามคุณ
4. รักผู้หญิง

ของควรรู้ผู้ผนวชเพิ่งบวชใหม่
คงยังไม่จัดเจนบำเพ็ญกิจ
อันตรายสี่อย่างทางควรคิด
บรรพชิตจงระวังพึงสังวร
ตรวจตราดูรู้แจ้งแห่งเหตุผล
ไม่อดทนต่อคำที่พร่ำสอน
เห็นแก่ปากแก่ท้องร้องอุทธรณ์
ว่าเดือดร้อนอดอยากลำบากจริง
เพลิดเพลินในกามคุณคิดงุ่นง่าน
ยังทะยานอยากสุขไปทุกสิ่ง
คาวโลกีย์นี้มนุษย์สุดประวิง
รักผู้หญิงอันตรายให้ระวัง

ปธานคือความเพียร 4 อย่าง

เป็นความเพียรชอบ ควรประกอบให้มีในตน

1. สังวรปธาน
   เพียรระวังไม่ให้บาปเกิดขึ้นในสันดาน
2. ปหานปธาน
   เพียรละบาปที่เกิดขึ้นแล้ว
3. ภาวนาปธาน
   เพียรให้กุศลเกิดขึ้นในสันดาน
4. อนุรักขนาปธาน
   เพียรรักษากุศลที่เกิดขึ้นแล้วไม่ให้เสื่อม

ปธานสี่ที่เห็นเป็นเพียรชอบ
ควรประกอบให้มีเหมือนที่หวัง
ไม่ให้บาปเกิดติดกับจิตตั้ง
เรียกว่าสังวรปธานต่อต้านภัย
เพียรละบาปหยาบที่มีขึ้นแล้ว
ประหนึ่งแผ้วถางจริตแห่งนิสัย
มีปหานปธานมากปานใด
จึงจิตใจจักสะอ้านพอปานกัน
ภาวนาปธานประการหนึ่ง
เพียรให้ถึงเกิดกุศลผลสุขสันต์
อนุรักขนาปธานอัน
บุญอนันต์รักษาอย่าเสื่อมคลาย

อธิษฐานธรรม	อธิษฐานธรรมสี่ที่กำหนด จงจำจดใส่จิตดังคิดหมาย
คือธรรมที่ควรตั้งไว้ในใจ 4 อย่าง	
1. ปัญญา รอบรู้สิ่งที่ควรรู้	รอบรู้สิ่งควรรู้อยู่ไม่วาย รู้แยบคายสำคัญคือปัญญา
2. สัจจะ ความจริงใจ คือประพฤติสิ่งใดก็ให้ได้จริง	สัจจะความเจริญใจอยู่ในสัจ ปฏิบัติบรรลุไม่มุสา
3. จาคะ สละสิ่งที่เป็นข้าศึกแก่ความจริงใจ	ความตระหนี่กิเลสส่อเจตนา จงใช้จาคะขจัดสลัดทิ้ง
4. อุปสมะ สงบใจจากสิ่งที่เป็นข้าศึกแก่ ความสงบ	อุปสมะสงบใจสบเกษม จักอิ่มเอมเป็นสุขไปทุกสิ่ง เหตุกระทบรบกวนชวนชังชิง ปลดเปลื้องทิ้งละวางทุกอย่างไป
อิทธิบาท	อิทธิบาทเครื่องทำให้สำเร็จ ทุกสิ่งเสร็จซึ่งมิเหลือวิสัย
คือ คุณเครื่องให้สำเร็จความประสงค์ 4 อย่าง	
1. ฉันทะ พอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น	ฉันทะเล่าเข้าจิตคิดพอใจ
2. วิริยะ เพียรประกอบสิ่งนั้น	เพียรสิ่งใดวิริยะกะสิ่งนั้น
3. จิตตะ เอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้นไม่วางธุระ	ข้อค้ำนึงพึงคิดคือจิตตะ เอาธุระทุกอย่างที่สร้างสรรค์
4. วิมังสา หมั่นตริตรองพิจารณาเหตุผล	วิมังสาไตร่ตรองของสำคัญ ทุกสิ่งอันจักเสร็จสำเร็จลง

ควรทำความไม่ประมาทในที่ 4 สถาน	ไม่ประมาทในที่สี่สถาน
	ประพฤติการน่านิยมสมประสงค์
1. ในการละกายทุจริต	ละเว้นกายทุจริตกิจจำนง
ประพฤติกายสุจริต	ด้วยกายคงสุจริตนิจนิรันดร์
2. ในการละวจีทุจริต	ละวจีทุจริตพูดผิดแผก
ประพฤติวจีสุจริต	คำแปลกแปลกเปลื้องทิ้งทุกสิ่งสรรพ์
	ด้วยวจีสุจริตอุกฤษฏ์อนันต์
	สารพันพูดดีมีวาจา
3. ในการละมโนทุจริต	ละมโนทุจริตไม่คิดชั่ว
ประพฤติมโนสุจริต	ในใจตัวเลิกคิดทางมิจฉา
	ด้วยมโนสุจริตติดตามมา
	ที่ชั่วช้าสารพัดพึงตัดรอน
4. ในการละความเห็นผิด	ละความเห็นผิดเพี้ยนเปลี่ยนความเห็น
ทำความเห็นให้ถูก	จากผิดเป็นถูกดังคำสั่งสอน
	เห็นชอบตามคลองธรรมจำสังวร
อีกอย่างหนึ่ง	ยังอีกตอนหนึ่งมีสี่ประการ
1. ระวังใจไม่ให้กำหนัด	ระวังใจในอารมณ์ข่มกำหนัด
	รู้กำจัดตรงจุดสมุฏฐาน
2. ระวังใจไม่ให้ขัดเคือง	ข่มขัดเคืองเรื่องร้ายไม่แผ้วพาน
	รู้สันดานดั้งเดิมเพิ่มระวัง
3. ระวังใจไม่ให้หลง	ข่มความหลงควบคุมแหล่งลุ่มหลง
	รู้ประสงค์ซึ่งจิตคิดหน้าหลัง
4. ระวังใจไม่ให้มัวเมา	ข่มมัวเมาเบาความตามกำลัง
	รู้ยับยั้งใจตัวไม่มัวเมา

ปาริสุทธิศีล 4

ปาริสุทธิศีลสี่ที่บัญญัติ
ปฏิบัติเพื่อตนพ้นโฉดเขลา
ให้พิสุทธิ์ผุดผ่องต้องขัดเกลา
มนุษย์เรารักดีมีศีลธรรม

1. ปาฏิโมกขสังวร
   สำรวมในพระปาฏิโมกข์ เว้นข้อที่พระพุทธเจ้าห้าม ทำตามข้อที่พระองค์ทรงอนุญาต

ปาฏิโมกขสังวรสอนปรากฏ
พระพุทธพจน์ตรัสไว้ไม่เกินก้ำ
ข้อทรงห้ามปรามเว้นเป็นประจำ
ข้อให้ทำปฏิบัติอยู่อัตรา

2. อินทรียสังวร
   สำรวมอินทรีย์ 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่ให้ยินดียินร้าย

ส่วนอินทรีย์สังวรสอนนุสนธิ์
สำรวมตนหกทางสร้างคุณค่า
มิยินดียินร้ายคลายมายา
ทางหูตาจมูกลิ้นกายินและใจ

3. อาชีวปาริสุทธิ
   เลี้ยงชีวิตในทางที่ชอบ ไม่หลอกลวงเขา

อาชีวปาริสุทธิ์มนุษย์ระบอบ
เลี้ยงชีพชอบทุกชนิดกิจน้อยใหญ่
ไม่หากินปลิ้นปลอกหลอกลวงใคร
ทำสิ่งใดโดยชอบรอบคอบดี

4. ปัจจยปัจจเวกขณะ
   พิจารณาเสียก่อน จึงบริโภคปัจจัย 4 ไม่บริโภคด้วยตัณหา

ปัจจยปัจจเวกขณะ
เป็นธุระเพ่งในปัจจัยสี่
บริโภคเภสัชบัดราคี
จีวรมีบิณฑบาตเสนาสนะ

อารักขกัมมัฏฐาน 4

อารักขกัมมัฏฐานประการหนึ่ง
รำลึกถึงพุทธคุณอุ่นเกษะ

ความเจริญเป็นนิตย์

1. พุทธานุสสติ ระลึกถึงคุณที่มีในพระพุทธองค์และทรงเกื้อกูลแก่ผู้อื่น

คือพุทธานุสสติมิเลยละ
ในฐานะที่พระองค์ทรงเกื้อกูล

2. เมตตา แผ่ไมตรีจิต
   คิดจะให้สัตว์ทั้งปวงเป็นสุข

เมตตาแผ่มิตรจิตคิดบำบัด
ให้ปวงสัตว์เป็นสุขทุกข์สิ้นสูญ
ได้ดำรงคงตนผลเพิ่มพูน
เรือนจำรูญโรจนาทั่วหน้ากัน

3. อสุภะ พิจารณาร่างกายของตน และผู้อื่นให้เห็นเป็นไม่งาม

อสุภะเปื่อยเน่าเป็นเถ้าถ่าน
รูปสคราญกลับกลายทำลายขันธ์
พินิจเห็นเป็นจริงทุกสิ่งอัน
เพียงรูปพรรณปรากฏใช่งดงาม

4. มรณัสสติ นึกถึงความตายอันจักมีแก่ตน

มรณัสสติพึงคำนึงหมาย
เกิดแล้วตายทั่วถ้วนชวนหวั่นหวาม
นึงถึงตัวกลัวตายหน่ายในกาม
ทุกโมงยามอย่าประมาทขาดประมาณ

พรหมวิหาร 4

ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของท่านผู้ใหญ่

ธรรมอันเป็นเครื่องอยู่ของผู้ใหญ่
ควรจักไตร่ตรองตริพรหมวิหาร
เป็นคุณธรรมนำทางสร้างสราญ
บ่มสันดานให้ดีทวีคุณ

1. เมตตา ปรารถนาจะให้เป็นสุข
2. กรุณา คิดจะช่วยให้พ้นทุกข์
3. มุทิตา พลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี
4. อุเบกขา ความวางเฉย ไม่ดีใจ เสียใจเมื่อผู้อื่นถึงความวิบัติ

เมตตาความรักใคร่หวังให้สุข
ช่วยทำนุกทุกข์ทันพ้นสิ้นสูญ
คือกรุณาสงสารด้านเกื้อกูล
พลอยเพิ่มพูนยินดีคือมุทิตา
ไม่ดีใจเสียใจใครวิบัติ
ถือเคร่งครัดเฉยเฉกอุเบกขา
ธรรมแห่งพรหมร่มรื่นชื่นอุรา
อุปรมาคนดีมีเหมือนพรหม

สติปัฏฐาน 4

สติกำหนดพิจารณาเอา 4 อย่างนี้เป็นอารมณ์

สติปัฏฐานสี่ที่ควรคิด
พึงพินิจจำเพาะโดยเหมาะสม
ด้วยสติตริความตามอารมณ์
ธรรมนิยมทั้งสี่มีอย่างไร

1. กายานุปัสสนา
ตั้งสติกำหนดพิจารณากายเป็นอารมณ์

กายานุปัสสนากายปรากฏ
เพียงกำหนดว่ากายคลายสงสัย
ใช่สัตว์คนตนเราเขาผู้ใด
อย่าจงใจยึดมั่นว่ามันเป็น

2. เวทนานุปัสสนา
ตั้งสติกำหนดพิจารณาเวทนาเป็นอารมณ์

เวทนานุปัสสนาวิถี
ทุกข์สุขมีหรือมิมีตามที่เห็น
ใช่สัตว์คนตนเราเขาลำเค็ญ
สักว่าเป็นเวทนามาแต่ไร

3. จิตตานุปัสสนา
ตั้งสติกำหนดพิจารณาใจที่เศร้าหมอง
หรือผ่องใสเป็นอารมณ์

จิตตานุปัสสนาน่ารู้เล่า
กำหนดเอาจิตหมองหรือผ่องใส
ใช่สัตว์คนตนเราเขาหรือใคร
สักว่าใจอย่าปลูกความผูกพัน

4. ธัมมานุปัสสนา
ตั้งสติกำหนดพิจารณาธรรมที่เป็นกุศล
หรืออกุศลเป็นอารมณ์

ธัมมานุปัสสนาน่าเพ่งพิศ
กำหนดคิดชั่วดีที่สร้างสรรค์
ใช่สัตว์คนตนเราเขาสำคัญ
รู้เท่าทันว่าธรรมจำใส่ใจ

ธาตุกัมมัฏฐาน 4

1. ธาตุดิน 2. ธาตุน้ำ
3. ธาตุไฟ 4. ธาตุลม

ประชุมธาตุกัมมัฏฐานท่านสำเหนียก
ธาตุดินเรียกปฐวีมีแต่ไหน
ธาตุน้ำว่าอาโปเตโชไฟ
วาโยใช้สำเหนียกเรียกธาตุลม

ลักษณะธาตุดิน

ธาตุดินมักลักษณะจะแข้นแข็ง
ที่สำแดงแห่งภายในกายผสม
กระดูก เอ็น เนื้อ หนัง พังผืดปม
เล็บ ขน ผม พื้นตลอดปอด ตับ ไต
เยื่อกระดูก ยังม้ามรวมความเล่า
อาหารเก่า อีกประการ อาหารใหม่
สิ่งสำคัญนั้นที่มีหัวใจ
รวมไส้ใหญ่ ไส้น้อย พลอยพัวพัน

ลักษณะธาตุน้ำ

ธาตุน้ำมักลักษณะจะเอิบอาบ
ที่ซึมซาบในกายหมายแม่นมั่น
เสลด เลือด เหงื่อ มีดี เปลวมัน
หนองอนันต์ มันข้น จนน้ำตา
น้ำมูก มูตร คูตไหล และไขข้อ
น้ำลายสอสุดถวิลสิ้นกังขา
รวมสิบสองอย่างที่เท่ามีมา
นับในอาโปธาตุเป็นมาตรการ

ลักษณะธาตุไฟ

ธาตุไฟมักลักษณะจะร้อนเร่า
ที่แผดเผาในกายหลายสถาน
อย่างหนึ่งให้โทรมทรุดสุดประมาณ
อย่างหนึ่งผลาญให้ตนกระวนกระวาย
อย่างหนึ่งเรากินอะไรให้ช่วยย่อย
อย่างหนึ่งพลอยให้คุณอบอุ่นหลาย
นับเป็นเตโชธาตุไม่คลาดคลาย
คู่กับกายก่อเกิดกำเนิดมา

ลักษณะธาตุลม

ธาตุลมมักลักษณะจะพัดผ่าน
ที่แผ้วพานในกายขยายกถา
ลมพัดขึ้นเบื้องบนจนหูตา
พัดลงมาเบื้องล่างทางมือเท้า
ลมในช่องท้องประจำในลำไส้
ลมหายใจยังระรวยอยู่ด้วยเล่า
ลมพัดตามตัวตนของคนเรา
นับเนื่องเข้าธาตุลมนิยมกัน

อริยสัจ 4
คือ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์

อริยสัจสี่ธรรมชี้ช่อง
ให้รู้ถ่องแท้จริงทุกสิ่งสรรพ์
อาสวกิเลสเหตุสำคัญ
พึงใช้ปัญญาพินิจคิดจงดี

1. ทุกข์ ความไม่สบายกายและใจ
2. สมุทัย เหตุให้เกิดทุกข์
3. นิโรธ ความดับทุกข์
4. มรรค ข้อปฏิบัติให้ถึงซึ่งความดับทุกข์

เริ่มด้วยทุกข์ สมุทัย ในตำหรับ
นิโรธระงับรู้จักมรรควิถี
เหตุและผลค้นคว้าหาวิธี
อาจถึงที่แจ่มแจ้งแห่งนิพพาน

ความไม่สบายกาย–ใจ ได้ชื่อว่าทุกข์

สิ้นสบายกายใจใช่ความสุข
ชื่อว่าทุกข์ทนยากเป็นรากฐาน

ตัญหาคือความทะยานอยากได้ ชื่อว่าสมุทัย

สมุทัยต้นเหตุกิเลสมาร
ความทะยานอยากรุกเกิดทุกข์ทวี

ตัณหานั้นมี 3 ประเภท

ตัวตัณหาราคะสามประเภท
คือมูลเหตุให้ต้องเศร้าหมองศรี

1. กามตัณหา ความอยากในอารมณ์ที่น่ารักใคร่

จำพวกกามตัณหาคาวราคี
ความอยากมีรักใคร่ในอารมณ์

2. ภวตัณหา ความอยากเป็นโน่นเป็นนี่

พวกภวตัณหาสาเหตุหนึ่ง
ที่รัดรึงอยู่ในใจหมักหมม
อยากเป็นโน่นเป็นนี่มีแต่ตรม
ปล่อยอารมณ์ไปตามความอยากเป็น

3. วิภวตัณหา ความอยากไม่เป็นโน่นไม่เป็นนี่

วิภวตัณหาพาลำบาก
คือความอยากอย่างไม่หมายพบเห็น
อยากในทางปฏิเสธเหตุยากเย็น
อยากไม่เป็นโน่นนี่อยู่ที่ใจ

ความดับตัณหาได้สิ้นเชิง
ทุกข์ดับไปหมด ได้ชื่อว่านิโรธ

นิโรธระงับดับมูลทุกข์สูญสลาย
ตัณหาหายดับสนิทจิตผ่องใส
กิเลสไม่หลงเหลือเป็นเชื้อไฟ
ทุกข์ดับไปสิ้นเชิงจากเพลิงพลัน

ปัญญาอันเห็นชอบว่าสิ่งนี้ทุกข์
สิ่งนี้ให้เกิดทุกข์ สิ่งนี้ความดับทุกข์
ได้ชื่อว่า มรรค

มรรควิถีชี้ทางกระจ่างชัด
ปฏิบัติดับทุกข์ถึงสุขสันติ์
พิเคราะห์สิ่งทั้งปวงห่วงผูกพัน
รู้ด้วยปัญญาต้องตรึกตรองการ

มรรคมีองค์ 8 ประการ

1. ความเห็นชอบ
2. ความดำริชอบ
3. การเจรจาชอบ
4. ทำการงานชอบ
5. การเลี้ยงชีวิตชอบ
6. ความเพียรชอบ
7. การตั้งสติชอบ
8. ความตั้งใจชอบ

มรรคมีองค์แปดประมวลส่วนประกอบ
ความเห็นชอบรอบรู้อยู่ทุกด้าน
ดำริชอบด้วยใจใช้วิจารณ์
มิโวหารเจรจาชอบอารมณ์
กระทำการงานชอบประกอบกิจ
เลี้ยงชีวิตชอบวิเคราะห์ให้เหมาะสม
ทำความเพียรชอบช่องต้องนิยม
ความชื่นชมจักทวีเช่นมีมา
ตั้งสติชอบมั่นไม่หวั่นไหว
จงตั้งใจชอบมิขาดที่ปรารถนา
แปดประการสำคัญใช้ปัญญา
ได้ชื่อว่ามรรคแสดงสิ้นแคลงคลาง

ปัญจกะ คือ หมวด 5

อนันตริยกรรม 5

เป็นบาปหนัก ห้ามสวรรค์ห้ามนิพพาน

ปัญจกะหมวดห้าจักสาธก
เริ่มหยิบยกขึ้นว่ากรรมห้าอย่าง
อนันตริยกรรมทำผิดทาง
เลิกจองล้างจองผลาญสราญกมล

1. มาตุฆาต ฆ่ามารดา
2. ปิตุฆาต ฆ่าบิดา
3. อรหันตฆาต ฆ่าพระอรหันต์

มาตุฆาตหมายว่าเข่นฆ่าแม่
บาปหนักแท้เวรกรรมชั่วนำผล
ปิตุฆาตคือฆ่าบิดาตน
บาปตกคนก่อกรรมที่ทำไป
อรหันตฆาตฆ่าพระอรหันต์
บาปอนันต์หนักยิ่งกว่าสิ่งไหน

4. โลหิตุปบาท ทำร้ายพระพุทธเจ้า
จนถึงยังพระโลหิตให้ห้อขึ้นไป

ทำโลหิตุปบาทอนาถใจ
ยังเลือดให้ห้อประทุษพระพุทธองค์
บาปหนักอยู่กับตนคนทำชั่ว
เช่นเงาตัวตามติดน่าพิศวง

5. สังฆเภท ยังสงฆ์ให้แตกจากกัน

บาปกระทั่งสังฆเภทเหตุยุยง
ยังพระสงฆ์ให้แตกแยกจากกัน

กรรมหนักเห็นเช่นว่าห้าสถาน
ห้ามนิพพานแล้วก็ตามห้ามสวรรค์
ปาราชิกภิกษุรู้สำคัญ
ข้อห้ามขั้นเด็ดขาดศาสน์แสดง

อภิณหปัจจเวกขณ์ 5

อภิณหปัจจเวกขณ์อเนกผล
เพื่อปวงชนรำลึกรู้สึกแสยง
ทุกคืนวันขันธ์ย่อมพร้อมเปลี่ยนแปลง
หมดเคลือบแคลงคิดเห็นเป็นธรรมดา

ควรพิจารณาทุก ๆ วันว่า

1. ความแก่เป็นธรรมดา
ไม่ล่วงพ้นไปได้

อันความแก่แม้จะห่วงไม่ล่วงพ้น
ทุกตัวตนเสื่อมสลายในภายหน้า

2. ความเจ็บเป็นธรรมดา
ไม่ล่วงพ้นไปได้

ความเจ็บไข้ให้พินิจพิจารณา
ทุกองคาพยพต้องพบพาน

3. ความตายเป็นธรรมดา
ไม่ล่วงพ้นไปได้

ยังความตายให้คะนึงรำพึงอยู่
ด้วยทุกผู้ต้องลับดับสังขาร

4. เราจักต้องพลัดพรากจากของรัก
ของชอบใจทั้งสิ้น

ของรักของชอบใจไหนมิปาน
พบกับการพลัดพรากไปจากตน

5. เรามีกรรมเป็นของตัว
เราทำดีจักได้ดี ทำชั่วจักได้ชั่ว

กรรมเป็นของตัวเราเล่าประจักษ์
อยู่ในหลักศาสน์แสดงแห่งนุสนธิ์
เราทำดีดีตอบชอบกมล
ทำชั่วผลสนองกฎของกรรม

เวสารัชชากรณธรรม

ธรรมทำความกล้าหาญ 5

1. สัทธา
   เชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ
2. ศีล
   รักษากายวาจาให้เรียบร้อย
3. พาหุสัจจะ
   ความเป็นผู้ศึกษามาก
4. วิริยารัมภะ
   ปรารภความเพียร
5. ปัญญา
   รอบรู้สิ่งที่ควรรู้

ความกล้าหาญห้าอย่างควรสร้างสม
หมั่นอบรมตัวเราทุกเช้าค่ำ
คือเวสารัชชกรณธรรม
จงน้อมนำปฏิบัติจัดบำเพ็ญ
สัทธาเชื่อสิ่งล้วนที่ควรเชื่อ
สิ่งอันเหลือวิสัยใครจักเห็น
ศีลประพฤติเรียบร้อยใช่น้อยเป็น
ค่ำเช้าเย็นรักษาวาจากาย
อันพาหุสัจจะกะความรู้
คือเป็นผู้ศึกษามามากหลาย
วิริยารัมภะสาธยาย
คือมุ่งหมายรำพึงถึงความเพียร
ปัญญารู้รอบล้วนสิ่งควรรู้
พิเคราะห์ดูชัดว่าใช่พาเหียร
รวมความกล้าห้าอย่างทางแนบเนียน
ธรรมเสถียรสถิตมั่นทุกวันมา

องค์แห่งภิกษุใหม่ 5

องค์แห่งภิกษุใหม่ในห้าอย่าง
เป็นแนวทางพระใหม่ใฝ่ศึกษา
ควรประพฤติปฏิบัติเต็มศรัทธา
พร้อมกายวาจาใจอยู่ในธรรม

1. สำรวมในปาฏิโมกข์
   เว้นข้อที่พระพุทธเจ้าห้าม
   ทำตามข้อที่ทรงอนุญาต

สำรวมในปาฏิโมกข์โชคประเสริฐ
ประหนึ่งเชิดชูชุบอุปถัมภ์
ข้อทรงห้ามปรามเว้นเป็นประจำ
ข้อให้ทำปฏิบัติอยู่อัตรา
ยังข้อที่ชี้ช่องต้องถวิล

2. สำรวมอินทรีย์ คือ
   ระวัง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ
   ไม่ให้ความยินดียินร้ายครอบงำ

สำรวมอินทรีย์หกยกคุณค่า
มิยินดียินร้ายคลายมายา
ทางหูตาจมูกลิ้นกายินและใจ

3. ความเป็นคนไม่เอิกเกริกเฮฮา

ไม่เอิกเกริกเฮฮาสารพัด
ปฏิบัติงดงามตามวิสัย

4. อยู่ในเสนาสนะอันสงัด

เสนาสนะพักพิงอิงแห่งใด
ให้อยู่ในที่สงัดจำกัดคน

5. มีความเห็นชอบ

ความเห็นชอบรอบรู้อยู่ทุกด้าน
ทุกประการสังเกตกอปรเหตุผล

ภิกษุใหม่ควรตั้งอยู่ในธรรม 5 อย่างนี้

ภิกษุใหม่ใดหวังตั้งกมล
ประพฤติตนสมควรประมวลมี

องค์แห่งธรรมกถึก คือ นักเทศก์ 5

องค์แห่งธรรมกถึกนึกสังเกต
ของนักเทศก์รวมห้าในหน้าที่

1. แสดงธรรมโดยลำดับ ไม่ตัดลัดให้ขาดความ

เทศน์แสดงแจงธรรมลำดับดี
เนื้อความมีไม่ลัดตัดขาดไป

2. อ้างเหตุผลแนะนำให้ผู้ฟังเข้าใจได้

อ้างเหตุผลแนะนำคำสั่งสอน
ทุกวรรคตอนเข้าจิตคิดเลื่อมใส

3. ตั้งจิตเมตตาปรารถนาให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง

เทศนาให้ประโยชน์โปรดเวไนย
ด้วยตั้งใจเมตตาเอื้ออารี

4. ไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภ

ไม่แสดงธรรมแต่เห็นแก่ลาภ
ให้ซับซาบซึ่งระบอบชอบวิถี

5. ไม่แสดงธรรมกระทบตนและผู้อื่น คือไม่ยกตนเสียดสีผู้อื่น

ไม่แสดงกระทบตนผลทวี
ไม่เสียดสีผู้ใดระไวระวัง

ธัมมัสสวนานิสงส์

ส่วนหลักธัมมัสสวนานิสงส์
มีห้าองค์ผลอ้างแต่ปางหลัง

คืออานิสงส์แห่งการฟังธรรม 5

1. ผู้ฟังย่อมได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยได้ฟัง

สิ่งไม่เคยเลยย่อมพร้อมได้ฟัง

2. สิ่งใดเคยฟังแล้วแต่ไม่เข้าใจชัด ย่อมเข้าใจสิ่งนั้นชัด

สิ่งที่ยังมิเข้าใจรู้ได้ชัด

3. บรรเทาความสงสัยเสียได้	ความคลางแคลงแบ่งเบาบรรเทามิเว้น
4. ทำความเห็นให้ถูกต้องได้	ทำความเห็นถูกต้องสิ้นข้องขัด
5. จิตของผู้ฟังย่อมผ่องใส	จิตก็ย่อมน้อมโน้มโสมนัส ธรรมบัญญัติให้ผลแก่คนฟัง
พละคือธรรมเป็นกำลัง 5	พละธรรมค้ำชูมีอยู่ห้า ผู้ปรารถนากอปรกิจไม่ผิดหวัง
อินทรีย์ 5 ก็เรียกเพราะเป็นใหญ่ในกิจของตน	หากยึดอยู่ในธรรมแห่งกำลัง ให้จริงจังจักเสร็จสำเร็จลง
1. สัทธา ความเชื่อ	สัทธาความเชื่ออันมั่นมนะ
2. วิริยะ ความเพียร	วิริยะพากเพียรจำเนียรประสงค์
3. สติ ความระลึกได้	ตั้งสติตริช่วยไม่งวยงง
4. สมาธิ ความตั้งใจมั่น	จิตใจคงสมาธิมิละวาง ข้อคำนึงพึงตรองต้องยึดถือ
5. ปัญญา ความรอบรู้	ปัญญาคือรอบรู้อยู่ทุกอย่าง พละธรรมสำแดงสิ้นแคลงคลาง เป็นแนวทางกอปรกิจสัมฤทธิ์ทวี
นิวรณ์ 5	นิวรณ์ห้าว่าแสดงไว้แจ้งชัด ธรรมสกัดกั้นจิตปิดวิถี
ธรรมอันกั้นจิตไม่ให้บรรลุความดี	ไม่ให้บรรลุถึงซึ่งความดี จงรู้ที่เป็นจริงทุกสิ่งไป
1. พอใจรักใคร่ในอารมณ์ที่ชอบใจ มีรูปเป็นต้น เรียกกามฉันท์	มีรูปเสียงกลิ่นร่ำรสสัมผัส จิตกระหวัดกามฉันท์จึงหวั่นไหว อารมณ์กลับรับระบอบของชอบใจ จนรักใคร่ไปตามกามคุณ
2. ปองร้ายผู้อื่น เรียกพยาบาท	มุ่งปองร้ายหมายว่าพยาบาท คิดอาฆาตแค้นประจุใจคุกรุ่น นับเป็นบาปหยาบช้าเลวทารุณ จิตวายวุ่นหมกหมักพะวักพะวน

3. ความมีจิตหดหู่ และเคลิบเคลิ้ม
เรียก ถีนมิทธะ

ถีนมิทธะคงหลงเคลิบเคลิ้ม
ยิ่งจักเพิ่มพูนจริตจิตสับสน
หรือง่วงเหงาหาวนอนทอนกมล
ย่อมเสียผลทุกอย่างทางการงาน

4. ฟุ้งซ่านและรำคาญ เรียกอุทธัจจะ
กุกกุจจะ

อุทธัจจะกุกกุจจะสุดถวิล
ทุกสิ่งสิ้นคิดยุ่งยิ่งฟุ้งซ่าน
เที่ยวไปโน่นไปนี่มีอาการ
เรื่องรำคาญของคนดิ้นรนไป

5. ลังเลไม่ตกลงได้ เรียกวิจิกิจฉา

ยังวิจิกิจฉาจักพาเขว
ความลังเลจิตคงคิดสงสัย
มัวรู้สึกนึกแต่ไม่แน่ใจ
ทำสิ่งไรทุกอย่างมักคลางแคลง

ขันธ์ 5
กายกับใจนี้แบ่งออกเป็น 5 กอง
1. รูป 2. เวทนา 3. สัญญา
4. สังขาร 5. วิญญาณ

เรื่องขันธ์ห้าว่าตามรวมความหมาย
จำพวกกายกับจิตลิขิตแถลง
เริ่มด้วย รูป เวทนา สัญญา แสดง
ตามแจกแจง สังขาร วิญญาณ มี

ธาตุ 4 คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม
ประชุมกันเป็นกายเรียกว่า รูป

เมื่อดินน้ำไฟลมประสมประสบ
เกิดกายครบน่าประหลาดรวมธาตุสี่
เรียก รูป ร่างทั้งยังชีวี
ธาตุรู้มีคือจิตติดกับกาย

ความรู้สึกอารมณ์ว่าเป็นสุขหรือเป็นทุกข์
หรือเฉยเฉยไม่ทุกข์ไม่สุขเรียกว่า เวทนา

เวทนามาประสมอารมณ์นึก
ให้รู้สึกเป็นสุขทุกข์ทั้งหลาย
หรืออย่างเฉยเฉยรู้อยู่ไม่วาย
ทั้งใจกายความสุขทุกข์ไม่มี

ความจำได้หมายรู้ คือจำรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ อารมณ์ที่เกิดกับใจได้เรียกว่า สัญญา

ส่วนรูปเสียงกลิ่นร่ำรสสัมผัส
รู้แจ้งชัดจำหมายได้ถ้วนถี่
จึงเรียกกันสัญญาดังพาที
ทุกอย่างที่รู้เห็นเป็นสิ่งไร

เจตสิกธรรม คืออารมณ์ที่เกิดกับใจเป็นส่วนดี เรียกกุศล ส่วนชั่วเรียกอกุศล ส่วนกลาง ๆ ไม่ดีไม่ชั่วเรียกอัพยากฤต รวมเรียกว่าสังขาร

สังขารคือสิ่งประสมอารมณ์คิด
ทำให้จิตเศร้าหมองหรือผ่องใส
เรื่องภายนอกกระทบฝ่ายจิตภายใน
ปรุงแต่งใจเกี่ยวเนื่องเรื่องนานา
คิดส่วนดีเป็นบุญหนุนนำผล
เป็นอกุศลส่วนคิดทางมิจฉา
คิดไม่ชั่วไม่ดีดังมีมา
เป็นอัพยากฤตล้วนส่วนกลางกลาง

ความรู้อารมณ์ในเวลารูปมากระทบตา เป็นต้น เรียกว่า วิญญาณ

กิริยาอาการวิญญาณรู้
ยังวิญญูชนนึกรู้สึกสว่าง
ด้วยอินทรีย์หกทวารช่องผ่านทาง
ทุกทุกอย่างสำนึกรู้สึกพลัน

ขันธ์ 5 นี้ ย่นเรียกว่า นามรูป

รูปกับนามความย่อขอขยาย
คือรูปกายนามกายหมายแม่นมั่น
รูปคงรูปร่างเช่นที่เห็นกัน
นามเป็นอันรูปทรงคงไม่มี

เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ
รวมเข้าเป็นนาม
รูป คงเป็นรูป

เวทนาวิญญาณสังขารเล่า
สัญญาเข้าสมทบรวมครบสี่
นับเป็นนามสำแดงแจ่มแจ้งดี
รูป นาม มีครบครันขันธ์ห้ากอง

ฉักกะคือหมวด 6	ฉักกะคือหมวดหกสาธกถ้อย ธรรมเรียบร้อยเลิศเลอเสนอสนอง
คารวะ 6	คารวะหกชนิดตั้งจิตตรอง ควรจักต้องทำตามความมีมา
1. ความเคารพใน พระพุทธเจ้า	คือเอื้อเฟื้อคารวะในพระพุทธ ผ่องพิสุทธิ์ผู้ประกาศพระศาสนา ควรเคารพนบบาทองค์ศาสดา ทรงเมตตาบัญญัติสัจจธรรม
2. ความเคารพใน พระธรรม	ความเคารพนบวจีที่ท่านสอน ประหนึ่งพรป้องปกไม่ตกต่ำ มโนหนักหน่วงยึดประพฤติประจำ นึกถึงธรรมเทอดประทับอยู่กับใจ
3. ความเคารพใน พระสงฆ์	คารวะพระสงฆ์ทรงศีลสัตย์ สงบสงัดเสงี่ยมงามตามวิสัย สืบศาสน์มุ่งรุ่งเรืองบรรเทืองไผท ธรรมวินัยยิ่งกระฉ่อนขจรขจาย
4. ความเคารพใน การศึกษา	ความเคารพนบนึกการศึกษา เพิ่มปัญญาแกตนเร่งขวนขวาย ให้รู้แจ้งเห็นจริงสิ่งแยบคาย ด้วยอุบายแยบยลจนเชี่ยวชาญ
5. ความเคารพใน ความไม่ประมาท	ควรเคารพนบในความไม่ประมาท ทุกโอกาสคอยระวังดังบรรหาร สัมปชัญญะสติตริตรองการ พ้นภัยพาลทุกอย่างทางดำเนิน
6. ความเคารพใน ปฏิสันถาร คือต้อนรับปราศรัย	ปฏิสันถารเล่าควรเคารพ ต้องขนบปฏิบัติไม่ขัดเขิน รู้บุคคลรู้ธรรมไม่ก้ำเกิน จักจำเริญร่มรื่นชื่นใจกาย

สาราณิยธรรม 6 อย่าง

ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง

ส่วนสาราณิยธรรมรำลึกถึง
สงเคราะห์ซึ่งกันและกันดังมั่นหมาย
เคารพรักหนักแน่นไม่แคลนคลาย
วจีกายใจชอบประกอบการ

1. เข้าไปตั้งกายกรรม ประกอบด้วยเมตตา

ตั้งกายกรรมเมตตามหากุศล
ช่วยขวายขวนกิจธุระทุกสถาน
เช่นเจ็บไข้รักษาพยาบาล
ร้อนรำคาญเคืองเข็ญจักเย็นลง

2. เข้าไปตั้งวจีกรรม ประกอบด้วยเมตตา

ตั้งวจีกรรมเจตน์เมตตาหมาย
ช่วยขวนขวายกิจธุระซึ่งประสงค์
เช่นสั่งสอนกล่าวธรรมเนื่องจำนง
แม้โดยตรงลับหลังคงดังเดิม

3. เข้าไปตั้งมโนกรรม ประกอบด้วยเมตตา

ตั้งมโนกรรมประเภทเมตตาจิต
เห็นแก่มิตรคิดประโยชน์โปรดส่งเสริม
ถึงต่อหน้าลับหลังยังจุนเจิม
ช่วยคิดเพิ่มพูนผลกุศลทวี

4. แบ่งปันลาภที่ตนได้มาแล้วโดยชอบธรรม ให้แก่เพื่อนภิกษุ สามเณร ไม่หวงไว้บริโภค เพียงผู้เดียว

แบ่งปันลาภที่ได้ให้โดยชอบ
ต้องระบอบแบบเบื้องเรื่องหน้าที่
ไม่จำเพาะแต่ตนเป็นผลดี
สามัคคีมวลหมู่ยืนอยู่นาน

5. รักษาศีลบริสุทธิ์เสมอกันกับเพื่อนภิกษุ สามเณรอื่น ๆ ไม่ทำตนให้เป็นที่รังเกียจ

รักษาศีลเสมอกันอันมิขาด
จึงสามารถรู้จักสมัครสมาน
ไม่โต้เถียงเกี่ยงงอนร้อนรำคาญ
สิ้นอาการรังเกียจเบียดเบียฬกัน

6. มีความเห็นร่วมกันกับภิกษุสามเณรอื่น ๆ ไม่วิวาทกับใคร

ความเห็นร่วมเสมอภาคหลากคุณค่า
ปรารถนาเปลื้องทุกข์ถึงสุขสันติ์
ไม่วิวาทบาดหมางสร้างโทษทัณฑ์
ความสัมพันธ์จะกระชับไม่กลับกลาย

ธรรม 6 อย่างนี้ ทำผู้ประพฤติให้เป็นที่รักที่เคารพของผู้อื่น เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กันและกัน เพื่อความพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ผู้ประพฤติยึดประจำธรรมหกอย่าง
เป็นหนทางมั่นเหมาะสงเคราะห์หมาย
ผู้อื่นย่อมน้อมนบเคารพมิวาย
อยู่สบายร่วมสมัครสามัคคี

อายตนะภายใน 6

หรืออินทรีย์ 6

อายตนะภายในว่าไว้หก
จักหยิบยกกล่าวความตามวิถี
ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ หมายมี
หรืออินทรีย์หกเรียกสำเหนียกชัด

อายตนะภายนอก 6

หรืออารมณ์ 6

อายตนะภายนอกบอกแท้เที่ยง
คือ รูป เสียง กลิ่น ร่ำรส สัมผัส
อารมณ์หกสำเหนียกเรียกรวบรัด
ธรรมมนัสต่างกระทบพบอารมณ์

วิญญาณ 6

วิญญาณหกยกขยายเพื่อคลายคลี่
จักช่วยชี้จำเพาะพอเหมาะสม
รูปกับใจเกาะเกี่ยวกันเกลียวกลม
เกิดอารมณ์รู้สึกนึกเนื่องนิจ

1. อาศัยรูปกระทบตา
   เรียก จักขุวิญญาณ
2. อาศัยเสียงกระทบหู
   เรียก โสตวิญญาณ
3. อาศัยกลิ่นกระทบจมูก
   เรียก ฆานวิญญาณ

รูปกระทบตาเห็นเช่นระบุ
เรียกจักขุวิญญาณประสานสนิท
เสียงกระทบหูพึ่งดังที่คิด
ทุกชนิดได้ยินโสตวิญญาณ
กลิ่นกระทบจมูกอยู่รู้ประจักษ์
ทุกสิ่งมักพระพายโชยชายผ่าน
คันธารมณ์ดมดูรู้ประมาณ
ฆานวิญญาณกำหนดเป็นกฎมา

4. อาศัยรสกระทบลิ้น
เรียก ชิวหาวิญญาณ

รสกระทบลิ้นพร้อมจึงย่อมรู้
เมื่อชิมดูได้รสหมดกังขา
จะจืดกร่อยถอยรโสหรือโอชา
เรียกชิวหาวิญญาณประมาณประมวล

5. อาศัยโผฏฐัพพะกระทบกาย
เรียก กายวิญญาณ

โผฏฐัพพะกระทบกายนึกหมายมั่น
สารพันย่อมรู้อยู่ถี่ถ้วน
กายวิญญาณพานพะตามกระบวน
ที่รู้ควรเป็นทุกข์หรือสุขใจ

6. อาศัยธรรมเกิดกับใจ
เรียกมโนวิญญาณ

มนะนึกเรื่องก็ก่อกำเนิด
คือธรรมเกิดกับจิตแห่งนิสัย
ด้วยมโนวิญญาณการสิ่งไร
รู้สึกในเรื่องราวผ่านเข้ามา

สัมผัส 6

ยังธรรมอันบัญญัติผัสสะหก
จักหยิบยกขึ้นแสดงแห่งคุณค่า
เพราะสัมผัสเป็นเหตุเกิดเวทนา
ด้วยรวมอายตนะกะวิญญาณ

อายตนะภายในมีตาเป็นต้น
อายตนะภายนอกมีรูปเป็นต้น
วิญญาณมีจักขุวิญญาณเป็นต้น

ตาหูจมูกลิ้นกายใจหมายฉะนี้
คืออินทรีย์หกประจักษ์ตามหลักฐาน
อารมณ์หกยกสู่ประตูทวาร
อีกวิญญาณหกกระทบประสบกัน

กระทบกันเรียกว่าสัมผัส
มีชื่อตามอายตนะภายใน 6
คือ จักขุ โสตะ ฆานะ ชิวหา กาย มโน (สัมผัส)

เรียกชื่อเสียงเรียงชัดแห่งผัสสะ
ตามอายตนะภายในกายนั้น
เช่นจักขุสัมผัสจัดสัมพันธ์
เรียงลดหลั่นลำดับไม่กลับกลาย

เวทนา 6

สัมผัสเป็นปัจจัยให้เกิดเวทนา
เป็นสุขบ้างทุกข์บ้าง ไม่ทุกข์ไม่สุขบ้าง
มีชื่อตามอายตนะภายใน 6
คือ จักขุ โสตะ ฆานะ ชิวหา กาย
มโน (สัมผัสสชาเวทนา)

เวทนาหกประสมอารมณ์นึก
ให้รู้สึกเป็นสุขทุกข์ทั้งหลาย
หรือเฉยเฉยไม่สุขทุกข์ใจกาย
เป็นความหมายเวทนามาประจำ
เรียกชื่อเสียงเรียงประจักษ์ตามลักษณะ
อายตนะภายในไม่เกินก้ำ
ยกตัวอย่างอ้างเห็นอยู่เช่นคำ
จักขุสัมผัสสชาเวทนา
ทุกสิ่งสิ้นอินทรีย์ย่อมมีประโยชน์
คือทั้งโสต ฆาน แม้แต่ ชิวหา
กาย มโน รวมความตามมีมา
เป็นเวทนาเนื่องนับลำดับไป

ธาตุ 6

1. ปฐวีธาตุ คือธาตุดิน
2. อาโปธาตุ คือธาตุน้ำ
3. เตโชธาตุ คือธาตุไฟ
4. วาโยธาตุ คือธาตุลม
5. อากาศธาตุ คือช่องว่างมีในกาย
6. วิญญาณธาตุ คือความรู้อะไรได้

อันธาตุหกยกคำเคยสำเหนียก
ธาตุดินเรียกปฐวีมีแต่ไหน
ธาตุน้ำว่าอาโป เตโชไฟ
วาโยใช้สำเหนียกเรียกธาตุลม
อากาศธาตุมากมวลส่วนเรือนร่าง
คือช่องว่างอยู่ภายในกายผสม
วิญญาณธาตุรู้ความตามอารมณ์
ธรรมนิยมธาตุหกเท่ายกมา

สัตตกะ คือหมวด 7

สัตตกะหมวดเจ็ดสำเร็จประสงค์
เครื่องเสริมส่งให้เจริญดำเนินหน้า
ไม่มีความทรามเสื่อมเอื้อมระอา
อปริหานิยธรรมย่อมนำไป

อปริหานิยธรรม คือธรรมไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม มี 7 อย่าง

1. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์

ประชุมกันเนืองนิจเป็นกิจชอบ
ตามระบอบถูกต้องจักผ่องใส

2. เมื่อประชุมหรือเลิกประชุม
หรือทำกิจของสงฆ์ก็พร้อมเพรียงกัน

จะประชุมจะเลิกย่อมพร้อมร่วมใจ
พร้อมเพรียงในกิจจะทำเต็มกำลัง

3. ไม่บัญญัติสิ่งที่พระพุทธเจ้าไม่บัญญัติ ไม่ถอนสิ่งที่พระองค์บัญญัติไว้แล้ว สมาทานอยู่ในสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้	ไม่บัญญัติสิ่งไม่ได้บัญญัติ ไม่กำจัดสิ่งพระองค์ทรงสอนสั่ง สมาทานสิกขบทประณตประนัง ในธรรมดังพุทธองค์ทรงประทาน
4. ภิกษุเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ เป็นประธาน เคารพเชื่อฟังท่าน	ภิกษุใดใหญ่อยู่ในหมู่สงฆ์ เชื่อฟังจงนอบนบเคารพท่าน
5. ไม่ลุอำนาจแก่ความอยากที่เกิดขึ้น	ไม่ลุแก่ความอยากมักมากทะยาน ละสันดานชั่วเว้นแม้เจรจา อยู่วิเวกสงัดมั่นไม่หวั่นไหว
6. ยินดีในเสนาสนะป่า	ยินดีในเสนาสนะป่า บรรพชิตมิตรใดยังไม่มา
7. ตั้งใจอยู่ว่า เพื่อนภิกษุสามเณรซึ่งมีศีล ซึ่งยังไม่มาสู่อาวาส ขอให้มา ที่มาแล้วขอให้อยู่เป็นสุข ธรรม 7 อย่างนี้ตั้งอยู่ในผู้ใดมีแต่ความเจริญฝ่ายเดียว	ตั้งปรารถนาเข้าสู่อยู่อาราม ส่วนเพื่อนผู้อยู่แล้วให้แผ้วผ่อง สุขสมปองเปรมกมลพ้นหยาบหยาม ธรรมนี้อยู่กับใครใจงดงาม ประสบความจำเริญเกินคาดคิด
อริยทรัพย์ 7	อริยทรัพย์ความดีที่ประเสริฐ
ทรัพย์คือคุณงามความดีที่มีในสันดานอย่างประเสริฐ เรียกอริยทรัพย์ มี 7 อย่าง	ซึ่งก่อเกิดในกมลกุศลประสิทธิ์ ประมวลทรัพย์เบ็ดเสร็จเจ็ดชนิด อบรมจิตตั้งเดิมเพิ่มบำเพ็ญ
1. ศรัทธา เชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ	ศรัทธาเชื่อสิ่งล้วนที่ควรเชื่อ สิ่งอันเหลือวิสัยใครจักเห็น
2. ศีล รักษากาย วาจาให้เรียบร้อย	ศีลประพฤติเรียบร้อยใช่น้อยเป็น ค่ำเช้าเย็นรักษากายาวจี
3. หิริ ความละอายต่อบาปทุจริต	หิริความกระดากอายต่อฝ่ายบาป ไม่จ้วงจาบอาจเอื้อมทำเสื่อมศรี
4. โอตตัปปะ สะดุ้งกลัวต่อบาป	โอตตัปปะคือตัวกลัวราคี กลัวบาปมีติดตนไปจนตาย

5. พาหุสัจจะ ผู้เคยได้ยินได้ฟังมาก คือจำทรงธรรม รู้ศิลปวิทยามาก
6. จาคะ สละให้ปันสิ่งของ ๆ ตน แก่คนที่ควรให้ปัน
7. ปัญญา รอบรู้สิ่งที่เป็นประโยชน์ และไม่เป็นประโยชน์

สัปปุริสธรรม 7

ธรรมของสัตบุรุษ เรียกสัปปุริสธรรม มี 7 อย่าง

1. ธัมมัญญุตา รู้จักเหตุ เช่น รู้จักว่าสิ่งนี้เป็นเหตุแห่งสุข สิ่งนี้เป็นเหตุแห่งทุกข์
2. อัตถัญญุตา รู้จักผล เช่น รู้จักว่า สุขเป็นผลแห่งเหตุอันนี้ ทุกข์เป็นผลแห่งเหตุอันนี้
3. อัตตัญญุตา รู้จักตนว่า โดยชาติตระกูล ยศศักดิ์ สมบัติ บริวาร ความรู้และคุณธรรมเพียงเท่านี้ ๆ แล้วประพฤติให้สมควร
4. มัตตัญญุตา รู้ประมาณแสวงหาเครื่องเลี้ยงชีพโดยชอบ
5. กาลัญญุตา รู้จักกาลรู้จักเวลาอันควรที่ประกอบกิจนั้น ๆ

อันพาหุสัจจะกะความรู้
คือเป็นผู้ศึกษามามากหลาย
สละทรัพย์สิ่งของต้องแยบคาย
จาคะหมายผู้ล้วนควรให้ปัน
สิ่งซึ่งเห็นและมิเห็นเป็นประโยชน์
คุณและโทษรู้ยิ่งทุกสิ่งสรรพ์
จงประมวลครวญใคร่ให้สำคัญ
พึงใช้ปัญญาตรองต้องพิจารณ์

สัปปุริสบัญญัติของสัตบุรุษ
ยังมนุษย์ถ้วนหน้าผาสุกสานต์
คุณธรรมนำตนผลบันดาล
เจ็ดประการพึงสดับประคับประคอง
ธัมมัญญุตาเป็นผู้รู้จักเหตุ
คือสังเกตซึ่งสุขทุกข์ทั้งผอง
ทราบต้นตอข้อความตามทำนอง
เค้ามูลของสิ่งนี้มีอย่างไร
อัตถัญญุตาเป็นผู้รู้จักผล
ที่แยบยลยังเห็นเป็นไฉน
ทราบเนื้อความตามผลคนทำไป
ประจักษ์ในเหตุผลพ้นประมาณ
อัตตัญญุตาตัวเราเล่ารู้จัก
ทั้งยศศักดิ์สมบัติพัสถาน
ชาติตระกูลชั่วดีบริวาร
ประพฤติการสมควรประมวลประเมิน
มัตตัญญุตาพอเพียงเลี้ยงชีพอยู่
คือเป็นผู้รู้ประมาณท่านสรรเสริญ
กาลัญญุตตารู้กาลงานดำเนิน
ความจำเริญกอปรกิจสัมฤทธิ์ทวี

6. ปริสัญญุตา รู้จักประชุมชน และกิริยาที่ประพฤติต่อประชุมชนนั้น ๆ ว่า หมู่นี้เมื่อเข้าไปหาต้องทำกิริยาพูดจาอย่างนี้ เป็นต้น

ปริสัญญุตาน่าขวายขวน
ประชุมชนรู้จักมรรควิถี
ความประพฤติกริยาพูดจาดี
ชั้นชนมีหลายเหล่าจงเข้าใจ

7. บุคคลปโรปรัญญุตา รู้จักเลือกบุคคล ว่าผู้นี้เป็นคนดีหรือไม่ดี ควรคบหรือไม่ควรคบ

ปุคคลัญญุตายิ่งน่ารู้
บุคคลผู้พานพบควรคบไฉน
มนุษย์มีดีชั่วโดยทั่วไป
เลือกคบให้เหมาะสมนิยมกัน

โพชฌงค์ 7

อันโพชฌงค์องค์เจ็ดมีเสร็จสรรพ
เพื่อความดับทุกข์ได้ดังหมายมั่น
เครื่องกำจัดขัดกิเลสเหตุพัวพัน
หนทางอันรู้ยิ่งเห็นจริงแท้

1. สติ ความระลึกได้

สิ่งที่ทำคำที่กล่าวเรื่องราวล้วน
สติควรระลึกไว้ได้แน่วแน่

2. ธัมมวิจยะ ความสอดส่องธรรม

ธัมมวิจยะต้องสอดส่องแล
เลือกเฟ้นแต่ธรรมล้วนควรกับตน

3. วิริยะ ความเพียร

ความเพียรคือวิริยะไม่ละลด
การณ์ปรากฏรังสฤษฏ์สัมฤทธิ์ผล

4. ปีติ ความอิ่มใจ

ปีติความซาบซ่านสราญกมล
สาธุชนอิ่มเอมสุขเปรมปรีดิ์

5. ปัสสัทธิ ความสงบใจและอารมณ์

ปัสสัทธิสงบกายใจหมายมุ่ง
อารมณ์ฟุ้งซ่านจริตปิดวิถี

6. สมาธิ ความตั้งใจมั่น

ความตั้งใจไว้มั่นเป็นอันดี
ดวงจิตมีสมาธิมิละเลย

7. อุเปกขา ความวางเฉย

ถือธรรมเป็นอารมณ์สมคุณค่า
อุเปกขาท่าทางความวางเฉย
สัมโพชฌงค์องค์เจ็ดเสร็จภิเปรย
ทำจนเคยสุโขถึงโพธิญาณ

อัฏฐกะ คือหมวด 8

อัฏฐกะหมวดแปดแวดล้อมล้วน
ธรรมทั้งมวลปฏิบัติบรรทัดฐาน

โลกธรรม 8 ธรรมที่ครอบงำสัตว์โลกอยู่และเป็นไปตามธรรมนั้น ส่วนที่น่าปรารถนามี 4 คือ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ส่วนที่ไม่น่าปราถนามี 4 คือ เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์

เครื่องครอบงำสำสัตว์รัดดวงมาน
แปดประการเป็นสุขเป็นทุกข์มี

คือลาภ ยศ สรรเสริญจำเริญสุข
นินทา ทุกข์ ลาภลดยศเสื่อมศรี
ส่วนอันเป็นอิฏฐารมณ์ว่าดี
อีกส่วนที่อนิฏฐารมณ์ว่าทราม

ลักษณะตัดสินธรรมวินัย 8 ประการ

ธรรมวินัยพุทธองค์ทรงสั่งสอน
ในกาลก่อนสืบนุสนธิ์หลากล้นหลาม
ผู้หยิบยกขึ้นอ้างบ้างผิดความ
บ้างถูกตามธรรมที่มีแสดง

ธรรมเหล่าใดเป็นไปเพื่อ :–

1. ความกำหนัดย้อมใจ
2. ความประกอบทุกข์
3. ความสะสมกองกิเลส
4. ความอยากใหญ่
5. ความไม่สันโดษ
6. ความคลุกคลีด้วยหมู่คณะ
7. ความเกียจคร้าน
8. ความเลี้ยงยาก

พึงรู้ว่าธรรมเหล่านั้นไม่ใช่ธรรม ไม่ใช่วินัยคำสั่งสอนของพระศาสดา

ลักษณะตัดสินระบิลระบบ
แห่งธรรมครบแปดชนิดลิขิตแถลง
ธรรมเหล่าใดเพื่อรัดกำหนัดแรง
เพื่อแสวงซึ่งทุกข์รุกทวี
เพื่อสะสมกองกิเลสมูลเหตุหนึ่ง
เพื่อความซึ่งอยากใหญ่ใช่วิถี
เพื่อความไม่สันโดษทุกข์โทษมี
เพื่อคลุกคลีสังสรรค์กันพรั่งพรู
เพื่อให้เป็นไปตามความเกียจคร้าน
เพื่อเป็นการเลี้ยงยากลำบากอยู่
มิใช่ธรรมล้ำค่าอันตราตรู
พิเคราะห์ดูโอวาทปราศเคลือบแคลง

ธรรมเหล่าใดเพื่อความเป็นไปตรงกันข้ามกับที่กล่าว ชื่อว่าเป็นธรรมเป็นวินัยเป็นคำสั่งสอนของพระศาสดา

ธรรมเหล่าใดตรงข้ามความดังกล่าว
ในเรื่องราวดีล้วนประมวลแถลง
นั่นคือธรรมคำสอนแต่ก่อนแสดง
ประจักษ์แจ้งแจ่มนับชั่วกัปกาล

มรรคมีองค์ 8

1. สัมมาทิฏฐิ เห็นชอบ
2. สัมมาสังกัปปะ ดำริชอบ
3. สัมมาวาจา เจรจาชอบ
4. สัมมากัมมันตะ ทำการงานชอบ
5. สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีวิตชอบ
6. สัมมาวายามะ เพียรชอบ
7. สัมมาสติ ระลึกชอบ
8. สัมมาสมาธิ ตั้งใจไว้ชอบ

มรรคมีองค์แปดประมวลส่วนประกอบ
ความเห็นชอบรอบรู้อยู่ทุกด้าน
ดำริชอบด้วยใจใช้วิจารณ์
มีโวหารเจรจาชอบอารมณ์
กระทำการงานชอบประกอบกิจ
เลี้ยงชีวิตชอบวิเคราะห์ให้เหมาะสม
ทำความเพียรชอบช่องต้องนิยม
ความชื่นชมจักทวีเช่นมีมา
ตั้งสติชอบมั่นไม่หวั่นไหว
จงตั้งใจชอบมิขาดที่ปรารถนา
แปดประการสำคัญใช้ปัญญา
ได้ชื่อว่ามรรคแสดงสิ้นแคลงคลาง

นวกะ คือหมวด 9

มละ คือมลทิน ความมัวหมองของใจ 9 คือ

1. โกรธ ชื่อโกธะ
   ความขัดเคืองเป็นสมุฏฐานของโทสะ
2. ลบหลู่บุญคุณท่าน ชื่อ มักขะ
3. ริษยา ความไม่พอใจคิดตัดรอน
   ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ชื่ออิสสา
4. ตระหนี่ ขี้เหนียว หวงสิทธิ
   ต่าง ๆ ชื่อ มัจฉริยะ
5. มายา ความเสแสร้งด้วยเล่ห์กล
   อำพรางให้เขาเข้าใจผิดบิดเบือน
   ความจริง

นวกะหมวดเก้าเรื่องราวน้อย
รวมริ้วรอยมลทินสิ้นเก้าอย่าง
มละความเศร้าหมองไม่ผ่องสะอาง
เป็นช่องทางก่อเหตุกิเลสทวี
ความโกรธคือโกธะ โทสะร้าย
เคืองระคายขัดใจมิใช่ที่
มักขะคือหลู่บุญคุณท่านมี
ล้วนไม่ดีด้วยต้องหมองอุรา
นึกทำลายหมายรอนทอนลาภผล
ของบุคคลอื่นคิดริษยา
เหนียวในสิ่งทั้งปวงหวงนานา
ได้ชื่อว่าตระหนี่มีมลทิน
ความปกปิดบิดเบือนเหมือนแสร้งเส
แต่งลมเล่ห์ลวงกันหวั่นถวิล
เชิงเชี่ยวชาญมารยาเป็นอาจิณ
จุดราคินคือยังความกังวล

6. มักอวด ความผยอง เห่อเหิม ชาติตระกูล ความรู้ ชื่อสาเถยยะ

สาเถยยะทำโตอวดโอ้ผยอง
จักเศร้าหมองใจกลับคิดสับสน

7. ความหลอกลวงด้วยคำพูดก็ดี ด้วยแสดงกิริยาทางกายก็ดีชื่อมุสาวาท

มุสาวาทพูดปดสลดกมล
หลอกลวงคนอื่นทำความอำพราง

8. มีความปรารถนาลามก เช่นลวงให้ เขาเข้าใจผิดว่า ตนมีศรัทธามีศีล เป็นต้น ชื่อปาปิจฉา

ความมุ่งมาดปรารถนาที่ลามก
คือหยิบยกตัวมีดีทุกอย่าง
ปาปิจฉาชวนคิดไปผิดทาง
คำกล่าวอ้างเสกสรรสุดพรรณนา

9. เห็นผิด คือเห็นนอกลู่นอกทาง เห็นผิดจากคลองธรรม เช่นเห็นว่า ทำดีไม่ได้ดี เป็นต้น ชื่อมิจฉาทิฏฐิ

หากทำชั่วทำดีไม่มีผล
กรรมของคนผู้คิดเป็นมิจฉา
เห็นผิดจากคลองธรรมพระสัมมา
ปฏิปทานอกลู่ดูไม่ควร

ทสกะ คือหมวด 10

ทสกะหมวดสิบธรรมหยิบยก
จักสาธกขึ้นกล่าวเล่าหลายส่วน
ความแสดงแห่งธรรมนำประมวล
คิดใคร่ครวญด้วยดีคงคลี่คลาย

อกุศลกรรมบถ 10

อกุศลกรรมบถกำหนดเนื่อง
อยู่ในเรื่องทุจริตลิขิตขยาย
การกระทำทางวาจาใจกาย
สิบอย่างหมายชั่วช้าเป็นราคี

เป็นทางแห่งทุคคติ เป็นความประพฤติชั่ว เรียกว่าทุจริตก็ได้ จัดเป็นกายกรรม 3 วจีกรรม 4 มโนกรรม 3

1. ปาณาติบาต การทำชีวิตสัตว์ให้ตกล่วง
2. อทินนาทาน ถือเอาสิ่งของที่เขาไม่ได้ให้
3. กาเมสุมิจฉาจาร ประพฤติผิดในกาม

การฆ่าสัตว์ชัดทำบาปกรรมก่อ
การลักฉ้อผิดศีลพระชินสีห์
ประพฤติผิดในกามก็ตามที
สามอย่างนี้ทุจริตผิดทางกาย

4. มุสาวาท พูดเท็จ
5. ปิสุณวาจา พูดส่อเสียด

พูดเท็จหนึ่งพึงชังชวนรังเกียจ
พูดส่อเสียดอีกอย่างทางเสียหาย

6. ผรุสวาจา พูดคำหยาบ — พูดคำหยาบพูดเพ้อเจ้อวุ่นวาย
7. สัมผัปปลาป่ะ พูดเพ้อเจ้อ — สี่อย่างหมายกล่าวคำผิดธัมโม
8. อภิชฌา โลภอยากได้ของเขา — โลภ อยากได้ของเขาเอามิขาด
9. พยาบาท ปองร้ายเขา — พยาบาทปองร้ายไม่สุโข
10. มิจฉาทิฏฐิ เห็นผิดจากคลองธรรม — เห็นผิดจากคลองธรรมสัมพุทโธ

ด้วยมโนทุจริตติดมลทิน

กุศลกรรมบถ 10

เป็นทางแห่งสุคติเป็นความประพฤติดี เรียกว่าสุจริตก็ได้ จัดเป็นกายกรรม 3 วจีกรรม 4 มโนกรรม 3

ข้างกุศลกรรมบถกำหนดนับ
ตามตำหรับสุจริตเป็นนิจสิน
ไม่กระทำต่ำช้าเป็นอาจิณ
ปราศราคินผุดผ่องที่ต้องการ
ด้วยวจีสุจริตไม่ผิดพลั้ง
พูดจริงจังหนักแน่นมีแก่นสาร
ด้วยมโนสุจริตติดสันดาน
ไม่คิดด้านชั่วช้าเปื้อนราคี

1. เว้นจากทำชีวิตสัตว์ให้ตกล่วง — เว้นฆ่าสัตว์เลิกทำบาปกรรมก่อ
2. เว้นจากถือเอาสิ่งของที่เขาไม่ได้ให้ — เว้นลักฉ้อถือศีลพระชินสีห์
3. เว้นจากประพฤติผิดในกาม — เว้นจากผิดในกามก็ตามที

สามอย่างนี้สุจริตติดทางกาย

4. เว้นจากพูดเท็จ — เว้นพูดเท็จเด็ดทิ้งสิ่งรังเกียจ
5. เว้นจากพูดส่อเสียด — เว้นส่อเสียดอีกอย่างทางเสียหาย
6. เว้นจากพูดคำหยาบ — เว้นพูดหยาบพูดเพ้อเจ้อวุ่นวาย
7. เว้นจากพูดเพ้อเจ้อ — สี่อย่างหมายกล่าวคำต้องธัมโม
8. ไม่โลภอยากได้ของเขา — เลิกอยากได้ของเขาเอามิขาด
9. ไม่พยาบาทปองร้ายเขา — เลิกพยาบาทปองร้ายได้สุโข
10. เห็นชอบตามคลองธรรม — เห็นชอบตามคลองธรรมสัมพุทโธ

ด้วยมโนสุจริตปลิดมลทิน

บุญกิริยาวัตถุ 10

คือ หลักการทำบุญเป็นที่ตั้งแห่งอานิสงส์ บุญสำเร็จด้วย :–

บุญกิริยาวัตถุประสงค์
สิบอย่างจงทำกิจเป็นนิจสิน
หลักการบุญหนุนเนื่องเปลื้องราคิน

1. ทานมัย การบริจาคทาน

สมถวิลทานมัยคือให้ทาน

2. ศีลมัย การรักษาศีล

ศีลมัยไม่ขาดที่ปรารถนา
ด้วยรักษาศีลสัจปทัสถาน
บุญสำเร็จเสร็จกุศลผลบันดาล

3. ภาวนามัย การเจริญภาวนา

ให้เชี่ยวชาญเจริญภาวนามัย

4. อปจายนมัย การประพฤติถ่อมตน ต่อผู้ใหญ่

ประพฤติตัวเรียบร้อยคอยอ่อนน้อม
ทำตนพร้อมเชิดชูท่านผู้ใหญ่
บุญสำเร็จเสร็จดังที่ตั้งใจ
อปจายนมัยไหนเทียมทัน

5. เวยยาวัจจมัย การช่วยขวนขวาย ในกิจที่ชอบ

ช่วยทำกิจที่ชอบกอปรขวนขวาย
เช่นด้วยกายด้วยทรัพย์ขยับขยัน
คือเวยยาวัจจมัยเข้าใจกัน
ผลบุญบันดาลเสร็จสำเร็จลง

6. ปัตติทานมัย การให้ส่วนบุญ

อุทิศแบ่งส่วนบุญการุญหมาย
แก่ผู้ตายหรือเป็นเช่นประสงค์
เป็นปัตติทานมัยดังใจจง
บุญก็คงจักเสร็จสำเร็จพลัน

7. ปัตตานุโมทนามัย การอนุโมทนาส่วนบุญ

ปัตตานุโมทนามัยน่าคิด
ด้วยตั้งจิตแน่วแน่ไม่แปรผัน
โมทนาส่วนบุญคุณอนันต์
เพื่อช่วยกันปลูกฝังพลังใจ

8. ธัมมัสสวนมัย การฟังธรรม

การฟังธรรมเทศนาปัญญาเพิ่ม
เพื่อส่งเสริมความคิดจิตผ่องใส
เชื่อว่าธัมมัสสวนมัย
เวลาใดควรฟังดังพาที

9. ธัมมเทสนามัย การแสดงธรรม

ส่วนแสดงธรรมทานหรือการสอน
แต่กาลก่อนบรรยายได้ถ้วนถี่
ธัมมเทสนามัยเข้าใจดี
จนบัดนี้สืบต่อก็แสดง

10. ทิฏฐุชุกัมม์ การทำความเห็นให้ตรง

ทำความเห็นให้ตรงองค์ธรรมผอง
ให้ถูกต้องเข้าใจในทุกแห่ง
คือทิฏฐุชุกรรม ธรรมชี้แจง
จักแจ่มแจ้งสมถวิลในวิญญา

ธรรมที่บรรพชิตควรพิจารณาเนือง ๆ 10

มวลธรรมอันบรรพชิตพินิจเสมอ
สิ่งซึ่งเลอเลิศล้ำธรรมกถา
ผู้บวชเรียนปฏิบัติเต็มศรัทธา
กาย วาจา ใจ เพื่อเอื้ออาทร
ให้ต้องตามความนิยมเป็นสมณะ
ธรรมอันพระพุทธองค์ทรงสั่งสอน
พิจารณาเนืองเนืองเครื่องสังวร
ในวงจรบรรพชิตคิดใคร่ครวญ

1. ว่า บัดนี้เรามีเพศต่างจากคฤหัสถ์แล้ว ควรทำอาการกิริยาของสมณะ

ว่าเพศเราแตกต่างทางคฤหัสถ์
ปฏิบัติกิริยาสง่าสงวน

2. ว่า การเลี้ยงชีวิตเราเนื่องด้วยผู้อื่น ควรทำตัวให้เขาเลี้ยงง่าย

การเลี้ยงชีวิตเราเล่าพอควร
ทำตัวล้วนเลี้ยงง่ายสบายดี

3. ว่า อาการกายวาจาอย่างอื่นที่เราจะต้องทำให้ดีขึ้นกว่านี้ยังมีอีกมาก ไม่ใช่เพียงเท่านี้

อาการกายวาจาน่าพินิจ
บรรพชิตคิดควรให้ถ้วนถี่
ความประพฤติใช่เท่าเพียงเรามี
ทำให้ดีพูนเพิ่มกว่าเดิมนั้น

4. ว่า ตัวเราเองติเตียนตัวเราเองโดยศีลได้หรือไม่

ตัวเราเองติเราเฝ้าตำหนิ
โดยศีลติเตียนได้หรือไม่นั้น

5. ว่าผู้รู้ใคร่ครวญแล้วติเตียนเราโดยศีลได้หรือไม่

ผู้รู้แล้วตรองตริติเตียนกัน
โดยศีลอันทรงไว้ใช้วิจารณ์

6. ว่า เราจะต้องพลัดพรากจากของรัก ของชอบใจทั้งสิ้น

บรรพชิตพินิจดูให้รู้แจ้ง
หมดเคลือบแคลงเรื่องราวดังกล่าวขาน
ของรักของชอบใจไหนมิปาน
พบกับการพลัดพรากไปจากตน

7. ว่า เรามีกรรมเป็นของตัว เราทำดีจักได้ดี ทำชั่วจักได้ชั่ว

กรรมเป็นของตัวเราเล่าประจักษ์
อยู่ในหลักศาสน์แสดงแห่งนุสนธิ์
เราทำดีดีตอบชอบกมล
ทำชั่วผลชั่วสนองกฎของกรรม

8. ว่า วันคืนล่วงไป ๆ บัดนี้เราทำอะไรอยู่

วันคืนล่วงเลยไปครรไลลับ
โดยลำดับกลับกลายเป็นหลายฉนำ
บัดนี้ตัวเราได้สิ่งใดทำ
เป็นประจำหมั่นพินิจพิจารณา

9. ว่า เรายินดีในที่สงัดหรือไม่

ในถิ่งที่มีขนบสงบสงัด
หรือรกชัฏเสนาสนะป่า
บรรพชิตคิดคะเนทุกเวลา
เปรมปรีดาหรือไม่ใคร่ยินดี

10. ว่า คุณวิเศษของเรามีหรือไม่ ที่จะให้เราเป็นผู้ไม่เก้อเขินในเวลา เพื่อนบรรพชิตถามในกาลภายหลัง

คุณวิเศษของเราเล่าจำเพาะ
พึงพิเคราะห์ใคร่ครวญจงถ้วนถี่
อย่าอวดโอ้โวไม่มีไม่มี
เป็นวิธีที่ช่วยแก้ขวยอาย

นาถกรณธรรม

นาถกรณธรรมรำลึกถึง
คือที่พึ่งแห่งจิตลิขิตขยาย

คือธรรมเป็นที่พึ่งของใจ 10

1. ศีล รักษากายวาจาให้เรียบร้อย

ศีลประพฤติเรียบร้อยค่อยสบาย
วาจากายรู้เจียมเสงี่ยมงาม

2. พาหุสัจจะ ความได้สดับตรับฟังมาก

อันพาหุสัจจะน่ารู้เล่า
คือการเอาใจใส่ทั้งไต่ถาม
ได้ฟังมากเรียนมากหลากรู้ความ
พยายามจดจำนำขบคิด

3. กัลยาณมิตตตา ความเป็นผู้มีเพื่อนดีงาม

ผู้ใดได้เพื่อนที่ดีงามพร้อม
ประโยชน์ย่อมบังเกิดประเสริฐประสิทธิ์
ชื่อสำเนียกเรียกว่า กัลยาณมิตต์
รักร่วม จิต ร่วมทุกข์สุขเสบย

4. โสวจัสสตา ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย

ผู้ว่านอนสอนง่ายสบายแน่
เช่นพ่อแม่ตักเตือนไม่เชือนเฉย
โสวจัสสตาอย่าละเลย
คำซึ่งเคยสอนสั่งฟังโดยดี

5. กิงกรณีเยสุ ทักขตา ความขยันเอาใจใส่ในกิจธุระของเพื่อน

ความหมั่นเอาใจใส่ในธุระ
เช่นสละแรงกายช่วยคลายคลี่
แก่เพื่อนตามสามารถโอกาสมี
กิงกรณีเยสุกิจจา

6. ธัมมกามตา ความใคร่ในธรรมที่ชอบ

ความอยากรู้อยากเห็นเป็นเยี่ยงอย่าง
รวมทั้งทางธรรมวินัยใคร่ศึกษา
สรรพศิลปกิจวิทยา
ธัมมกามตาความตามยุบล

7. วิริยะ เพียรเพื่อละความชั่วประพฤติความดี

พากเพียรละความชั่วไม่กลั้วเกลือก
ล้วนแต่เลือกทำดีทวีผล
วิริยะเพียรประจำจักนำตน
เปรมกมลสุขสมอารมณ์ปอง

8. สันโดษ ยินดีด้วยผ้านุ่งผ้าห่ม อาหาร ที่นอนที่นั่งและยาตามมีตามได้

ผู้ยึดมั่นสันโดษประโยชน์เห็น
ความจำเป็นเพื่อที่มีสิ่งของ
เพียงตามมีตามได้ไว้ครอบครอง
ทุกอย่างต้องยินดีเท่ามีนั้น

9. สติ จำการที่ได้ทำและคำที่พูดแล้ว แม้นานได้

สติความระลึกไว้ได้แน่วแน่
เรื่องราวแม้นานคงจำทรงมั่น

10. ปัญญา รอบรู้ในกองสังขารตามเป็นจริงอย่างไร

รู้กองสังขารตามจริงทุกสิ่งอัน
ด้วยใช้ปัญญาตรองต้องพิจารณ์

กถาวัตถุ

กถาวัตถุธรรมคำควรกล่าว
พูดในราวเรื่องเห็นเป็นแก่นสาร
ประโยชน์ช่วยทวยชนพ้นประมาณ
มีหลักการสิบอย่างทางพูดจา

คือ ถ้อยคำหรือเรื่องที่ควรพูด หรือหลักของการพูดมี 10 อย่าง

1. อัปปิจฉกถา ถ้อยคำที่ชักนำให้มีความปรารถนาน้อย

ความมักน้อยถ้อยคำชักนำนับ
เกี่ยวเนื่องกับอัปปิจฉกถา

2. สันตุฏฐิกถา ถ้อยคำที่ชักนำให้สันโดษ

สันตุฏฐีถ้อยคำชักนำพา
ให้เห็นว่าสันโดษประโยชน์ทวี

3. ปวิเวกกถา ถ้อยคำที่ชักนำให้สงัดกายสงัดใจ

ปวิเวกกถาถ้อยปราศรัย
ชักนำใจกายสงัดจรัสวิถี

4. อสังสัคคกถา ถ้อยคำที่ชักนำไม่ให้ระคนด้วยหมู่

อสังสัคคกถาคำพาที
ไม่คลุกคลีหมู่คณะเข้าระคน

5. วิริยารัมภกถา ถ้อยคำที่ชักนำให้ปรารภความเพียร

วิริยารัมภกถาเล่า
ปรารภเอาความเพียรจำเนียรผล

6. ศีลกถา ถ้อยคำที่ชักนำให้ตั้งอยู่ในศีล

ศีลกถาสมาทานสราญกมล
เพื่อตั้งตนอยู่ในศีลให้งาม

7. สมาธิกถา ถ้อยคำที่ชักนำให้ทำใจให้สงบ

ส่วนสมาธิกถาน่าพินิจ
ชักนำจิตสงบมั่นไม่หวั่นหวาม

8. ปัญญากถา ถ้อยคำที่ชักนำให้เกิดปัญญา

ยังปัญญากถาคำชักนำความ
ให้ตรองตามรู้ทันเกิดปัญญา

9. วิมุตติกถา ถ้อยคำที่ชักนำให้ใจพ้นจากกิเลส

พูดชักจูงใจคนพ้นกิเลส
ละมูลเหตุสิ้นสุดวิมุตติกถา

10. วิมุตติญาณทัสสนกถา ถ้อยคำที่ชักนำให้เกิดความรู้ ความเห็นในความพ้นจากกิเลส

วิมุตติญาณทัสสนะจะพูดจา
ให้รู้ภาวะตนหมดมลทิน

อนุสสติ

คืออารมณ์ควรระลึก หรือความระลึกถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้ว เป็นอารมณ์มี 10 อย่าง

อนุสสติคือธรรมเตือนสำนึก
อารมณ์ระลึกความหลังยังถวิล
สิ่งทั้งปวงล่วงมาเป็นอาจิณ
ตามระบิลบัญญัติไม่ตัดทอน

1. พุทธานุสสติ ระลึกถึงคุณของพระพุทธเจ้า

คือพุทธานุสสติดำริระลึก
ความสำนึกพุทธคุณการุญสอน

2. ธัมมานุสสติ ระลึกถึงคุณของพระธรรม

อันธัมมานุสสติดำริบวร
เอื้ออาทรนึกบุญคุณพระธรรม

3. สังฆานุสสติ ระลึกถึงคุณของพระสงฆ์

รำลึกบุญคุณพระสงฆ์ทรงสิกขา
คือสังฆานุสสติมิเกินก้ำ

4. ศีลานุสสติ ระลึกถึงศีลของตน

ส่วนศีลานุสสติดำริประจำ
คุณเลิศล้ำตนรู้อยู่ไม่วาย

5. จาคานุสสติ ระลึกถึงทานที่ตนบริจาคแล้ว

จาคานุสสติดำริถึง
ในทางซึ่งบริจาคมีหลากหลาย

6. เทวตานุสสติ ระลึกถึงคุณที่ทำบุคคลให้เป็นเทวดา

เทวตานุสสติดำริธิบาย
ในคุณหมายนึกคะเนเป็นเทวดา

7. มรณัสสติ ระลึกถึงความตายที่จะมาถึงตน

มรณัสสติพึงคำนึงผล
นึกถึงตนต้องตายในภายหน้า

8. กายคตาสติ ระลึกทั่วไปในกายให้เห็นว่าไม่งาม

รูปปรวนแปรไม่งามตามกายา
กายคตาสตินึกเฝ้าตรึกตรอง

9. อานาปานัสสติ ตั้งสติกำหนดลมหายใจเข้าออก

ลมหายใจยังระรวยด้วยปรากฏ
นึกกำหนดนับหมายได้ถูกต้อง
อานาปานัสสติดำริปอง
ตามทำนองเพ่งรู้ในอุบาย

10. อุปสมานุสสติ ระลึกถึงคุณพระนิพพาน ซึ่งเป็นที่ระงับกิเลสและกองทุกข์	คำนึงคุณพระนิพพานสราญวิมุตติ์ กิเลสหลุดทุกข์ดับลับสลาย อุปสมานุสสติ์คิดมิวาย เกิดและตายหลุดพ้นผลอนันต์
ปกิณกะ คือหมวดเบ็ดเตล็ด	หมวดเบ็ดเตล็ดเสร็จสิ้นปกิณกะ กอปรอุปกิเลสเหตุแผกผัน โทษมหันต์จงพินิจพิจารณา
1. อภิชฌาวิสมโลภะ ละโมภ อยากได้ของเขา	ความละโมบโลภมากอยากได้เล่า ของของเขาอยู่มิขาดปรารถนา ระทมทุกข์อุกฤษฏ์อภิชฌา
2. โทสะ หรือพยาบาทปองร้าย	ยังพยาบาทจ้องมุ่งปองร้าย
3. โกธะ โกรธ ขัดเคือง	โกธะ คือขัดเคืองเรื่องเหลวไหล
4. อุปนาหะ ผูกโกรธไว้	ผูกโกรธใครไม่ควรล้วนเสียหาย อุปนาหะ ความตามบรรยาย
5. มักขะ ลบหลู่คุณท่าน	มักขะหมายลบหลู่ผู้มีคุณ
6. ปลาสะ ตีเสมอ ยกตนเทียมท่าน	ปลาสะ คือคนตีตนเสมอ ผยองเผยอไม่เอื้อผู้เกื้อหนุน
7. อิสสา ริษยา คือเห็นเขาได้ดีทนอยู่ไม่ได้	คิดลิดรอนทอนกุศลผลบุญ เลวทารุณอิสสาอย่างกล้ากราย
8. มัจฉริยะ ตระหนี่	มัจฉริยะตระหนี่ที่หนืดเหนียว อย่ายึดเหนี่ยวที่หวงทั้งปวงหาย
9. มายา มารยาคือเจ้าเล่ห์	เสกสรรค์แสร้งแต่งเล่ห์เพทุบาย ล้วนเลวร้ายมายาอย่ากระทำ
10. สาเถยยะ โอ้อวด	สาเถยยะทำโตอวดโอ้ผยอง จักเศร้าหมองด้วยจิตคิดถลำ

11. ถัมภะ หัวดื้อ	ความหัวดื้อถือดีมีประจำ ขึ้นชื่อคำถัมภะควรละวาง
12. สารัมภะ แข่งดีโดยไม่คำนึกถึง ฐานะหรือภาวะตน	คิดแข่งดีไม่ดูรู้ฐานะ สารัมภะปฏิบัติเห็นขัดขวาง
13. มานะ ถือตัวว่าดีกว่าเขา เสมอเขา หรือเลวกว่าเขา	การถือตัวมัวติดทำผิดทาง มานะวางตนไว้ไม่สมควร
14. อติมานะ ดูหมิ่นท่าน ถือตัวจัด ดูถูกเขา หมิ่นเขา	ถือตัวนักมักหมิ่นเขาสิ้นค่า อติมานะพินิจคิดถี่ถ้วน
15. มทะ มัวเมา ในรูปเสียง ฯลฯ	มทะตัวมัวเมาเฝ้าใคร่ครวญ
16. ปมาทะ เลินเล่อ ขาดสติ ขาดระวัง	เลินเล่อล้วนปมาทะขาดระวัง

คิหิปฏิบัติ

ภาคสุดท้ายฝ่ายคิหิปฏิบัติ
บทบัญญัติพุทธองค์ทรงสอนสั่ง
ควรประพฤติยึดธรรมเต็มกำลัง
ประโยชน์ยังแก่ตนพ้นประมาณ

จตุกกะ หมวด 4

กรรมกิเลส คือเครื่องเศร้าหมอง 4

จตุกกะหมวดสี่จักริเริ่ม
ธรรมพูนเพิ่มปฏิบัติปทัสถาน
กรรมกิเลสเศร้าหมองเมื่อพ้องพาน
สี่ประการกำหนดกฎสำคัญ

1. ปาณาติบาต
ทำชีวิตสัตว์ให้ตกล่วง

เจตนาฆ่าสัตว์ตัดชีวิต
อำมะหิตหฤโหดโทษมหันต์
คือปาณาติบาตฉกาจฉกรรจ์
บาปจักพันผูกตนไปจนตาย

2. อทินนาทาน
ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้
ด้วยอาการแห่งขโมย

อีกอทินนาทานการลักทรัพย์
ตามตำหรับนับเนื่องเรื่องเสียหาย
เที่ยวปล้นจี้ชิงทรัพย์น่าอับอาย
เป็นผู้ร้ายแหลกเหลวล้วนเลวทราม

3. กาเมสุมิจฉาจาร
ประพฤติผิดในกาม

กาเมสุมิจฉาจารการคบชู้
ลอบสมสู่ร่วมรสแบบบทห้าม
ประพฤติผิดติดใจอยู่ในกาม
ไม่งดงามอย่ากระทำก่อกรรมเวร

4. มุสาวาท
พูดเท็จ

มุสาวาทพูดเท็จจงเด็ดทิ้ง
ชวนชังชิงอับประมาณถึงหลานเหลน
ถึงเขียนเท็จกำหนดเข้ากฎเกณฑ์
ทำพิเรนรวมเล่ห์เพทุบาย

อบายมุข

คือเหตุเครื่องฉิบหาย 4

ปากวิถีสี่อย่างหนทางเสื่อม
อย่าอาจเอื้อมแตะต้องของฉิบหาย
โภคทรัพย์นับอนันต์พลันมลาย
คืออบายมุขแท้มีแต่ตรม

1. ความเป็นนักเลงหญิง

ความเป็นนักเลงหญิงสิ่งเสื่อมเสีย
ผิดลูกเมียคบชู้ร่วมสู่สม
แม้ในหญิงแพศยาอย่านิยม
ลอบเชยชมหญิงชายร้ายเช่นกัน

2. ความเป็นนักเลงสุรา

ความเป็นนักเลงเหล้าเอาแต่ดื่ม
เมาจนลืมหลงไหลไปเกินขั้น
เช้าก็เฮเย็นก็ฮาสาระพัน
ทุกข์โทษทัณฑ์มากมายหลายประการ

3. ความเป็นนักเลงเล่นการพนัน

เรื่องเล่นเบี้ยเสียทรัพย์จนยับย่อย
มากหรือน้อยไม่เห็นเป็นแก่นสาร
เป็นนักเลงเล่นพนันส่อสันดาน
ก่อรำคาญเคืองเข็ญอยู่เป็นนิตย์

4. ความคบคนชั่วเป็นมิตร

การคบหาสมาคมจักสมหมาย
คบสหายผ่องผุดผู้สุจริต
หากคบคนชั่วช้ามาเป็นมิตร
คอยแต่คิดชักนำทางต่ำช้า

ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์

คือประโยชน์ปัจจุบัน 4

ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์สี่
ธรรมเป็นที่เกื้อกูลเพิ่มพูนค่า
ยังประโยชน์ปัจจุบันเห็นทันตา
ปฏิปทาถึงพร้อมย่อมจำเริญ

1. อุฏฐานสัมปทา
ถึงพร้อมด้วยความหมั่น

ถึงพร้อมด้วยความหมั่นขยันชอบ
เพียงประกอบการงานท่านสรรเสริญ
อุฏฐานสัมปทาพาดำเนิน
คุณค่าเกินพอเพียงเลี้ยงชีวี

2. อารักขสัมปทา
ถึงพร้อมด้วยการรักษา

ความถึงพร้อมด้วยด้านการรักษา
ทรัพย์สินหามาได้ไม่บั่นปี้
อารักขสัมปทาชั่วตาปี
ยิ่งทวีเพิ่มพูนไม่สูญเลย

3. กัลยาณมิตตตา
ความมีเพื่อนเป็นคนดี

ถึงพร้อมด้วยแบบระบบรู้คบเพื่อน
คนแปดเปื้อนควรห่างให้วางเฉย
กัลยาณมิตตตาพาเสบย
ผลงอกเงยคบมิตรชนิดดี

4. สมชีวิตา
ความเลี้ยงชีวิตตามสมควร
แก่กำลังทรัพย์ที่หาได้

การเลี้ยงชีพกินอยู่ดูพอเหมาะ
พึงพิเคราะห์ควรมิควรให้ถ้วนถี่
ไม่ฟูมฟายจ่ายเพลินเกินที่มี
สมชีวิตาผาสุกจริง

สัมปรายิกัตถประโยชน์
คือประโยชน์ภายหน้า 4

สัมปรายิกัตถประโยชน์พร้อม
ภายหน้าย่อมยังสุขไปทุกสิ่ง
ประมวลมีสี่อย่างธรรมอ้างอิง
ที่พึ่งพิงอำนวยแก่ทวยชน

1. สัทธาสัมปทา
ถึงพร้อมด้วยศรัทธา

ความถึงพร้อมยอมเชื่อไม่เพรื่อพร่ำ
เช่นเชื่อกรรมชั่วดีมีเหตุผล
คือสัทธาสัมปทาจักพาตน
เปรมกมลสุขกายสบายใจ

2. ศีลสัมปทา
ถึงพร้อมด้วยศีล

ศีลสัมปทาน่าพินิจ
วจีจิตกายพิสุทธิ์ผุดผ่องใส
ถึงพร้อมศีลชินสีห์ไม่มีภัย
ละมุนละไมกิริยาสง่างาม

3. จาคสัมปทา
ถึงพร้อมด้วยการบริจาคทาน

ถึงพร้อมด้วยทานที่บริจาค
ผู้ตกยากทุกข์ทนหลากล้นหลาม
คือจาคสัมปทาพยายาม
เฉลี่ยความสุขช่วยเอื้ออวยทาน

4. ปัญญาสัมปทา
ถึงพร้อมด้วยปัญญา

ถึงพร้อมด้วยปัญญาคุณค่าล้ำ
ที่ควรทำควรเว้นเห็นทุกด้าน
คือปัญญาสัมปทาอ่าโอฬาร
รู้ประมาณบาปบุญคุณโทษมี

มิตตปฏิรูป
คือคนเทียมมิตร 4 จำพวก

มิตต์ปฏิรูปชนคนเทียมมิตร
หลายชนิดแจกแจงแจ้งอยู่สี่
เป็นจำพวกผนวกนับว่าอัปรีย์
ดูจงดีลักษณะเมื่อปะพบ

1. คนปอกลอก
2. คนดีแต่พูด
3. คนชักชวนไปทางฉิบหาย
5. คนหัวประจบ

พวกหนึ่งคนปอกลอกปลิ้นปลอกแน่
พวกดีแต่พูดแสดงแตลงตลบ
พวกชวนทางฉิบหายไม่น่าคบ
หัวประจบอีกพวกผนวกนับ

คนปอกลอกมีลักษณะ 4

ลักษณะสี่ชนิดมิตรปอกลอก
ทำย้อนยอกยลแยบตามแบบฉบับ

1. คิดเอาแต่ได้ฝ่ายเดียว
2. เสียให้น้อยคิดเอาให้ได้มาก
3. เมื่อมีภัยแก่ตัวจึงรับทำกิจของเพื่อน
4. คบเพื่อนเพราะเห็นแก่ประโยชน์ของตัว

คิดอยากได้ฝ่ายเดียวเที่ยวคอยรับ
คิดเสียทรัพย์แต่น้อยคอยเอาแยะ
ตัวมีภัยจึงคิดทำกิจช่วย
คนเพื่อนด้วยเห็นแก่ได้เหลือหลายแหละ
ประมวลมีสี่ข้อขอนำแนะ
อย่าข้องแวะกับมิตรชนิดนั้น

คนดีแต่พูดมีลักษณะ 4

1. เก็บเอาของล่วงแล้วมาปราศรัย
2. อ้างเอาของที่ยังไม่มีมาปราศรัย
3. สงเคราะห์ด้วยสิ่งหาประโยชน์มิได้
4. ออกปากพึ่งมิได้

คนดีแต่พูดมักส่อลักษณะ
รู้กระจะแจ่มกระจ่างทางสังสรรค์
เก็บเอาของล่วงมาปราศรัยกัน
อ้างเอาอันไม่มีพูดภิปราย
สงเคราะห์ด้วยสิ่งที่ไม่มีประโยชน์
เพียงออกโอษฐ์พึ่งพาหลบหน้าหาย
ประมวลมีสี่ข้อขออธิบาย
อันตรายกรายกล้าเจ็บช้ำใจ

คนหัวประจบมีลักษณะ 4

1. จะทำชั่วก็คล้อยตาม
2. จะทำดีก็คล้อยตาม
3. ต่อหน้าว่าสรรเสริญ
4. ลับหลังตั้งนินทา

ลักษณะคนชั่วหัวประจบ
พอพานพบเห็นแจ้งแห่งนิสัย
จะทำชั่วตัวพลอยคล้อยตามไป
จะทำในทางดีคลี่คล้อยตาม
จะสรรเสริญเยินยอแต่ต่อหน้า
จะนินทาลับหลังตั้งหยาบหยาม
ประมวลมีสี่ข้อขอรวมความ
มิตรเลวทรามจัญไรอย่าไยดี

คนชักชวนในทางฉิบหาย มีลักษณะ 4

คนชวนทางฉิบหายหลายลักษณะ
หายนะหลากชนิดผิดวิถี

1. ชักชวนดื่มน้ำเมา	คนชวนดื่มน้ำเมาเขลาเต็มที
2. ชักชวนเที่ยวกลางคืน	คนอัปรีย์ชวนทางเที่ยวกลางคืน
3. ชักชวนให้มัวเมาในการเล่น	คนชักชวนหลงใหลในการเล่น
4. ชักชวนเล่นการพนัน	คนชวนเป็นนักพนันนั้นเหลือผืน
	ประมวลมีสี่ประการพานเต็มกลืน
	ดูดกดื่นดาษยังความกังวล
มิตรแท้ 4 จำพวก	มิตรแท้มีสี่อย่างสร้างคุณค่า
1. มิตรมีอุปการะ	มีอุปการมิตรประสิทธิ์ผล
2. มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์	มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ทำนุกกมล
3. มิตรแนะประโยชน์	มิตรเป็นคนแนะประโยชน์โปรดปรานี
4. มิตรมีความรักใคร่	มิตรยังความรักใครไม่ทิ้งเพื่อน
	ไม่ลืมเลือนเปลี่ยนแปลงแหนงหน่ายหนี
	แต่ละพวกผนวกครบคบไว้ดี
	รวมแล้วมีสี่ชนิดมิตรแท้จริง
มิตรมีอุปการะมีลักษณะ 4	มิตรมีอุปการะแจ้งประจักษ์
	ซึ่งตามลักษณะมีอยู่สี่สิ่ง
1. ป้องกันเพื่อนผู้ประมาทแล้ว	ปกป้องเพื่อนผู้ประมาทผิดพาดพิง
	คอยท้วงติงป้องกันอันตราย
2. ป้องกันทรัพย์สมบัติของเพื่อนผู้ประมาทแล้ว	ป้องกันทรัพย์ทั้งมวลส่วนของเพื่อน
	กลัวจักเกลื่อนกลาดกล่นหล่นสลาย
3. เมื่อมีภัยเป็นที่พึ่งพำนักได้	เมื่อมีภัยพึ่งพักพำนักสบาย
4. เมื่อมีธุระออกทรัพย์ให้เกินออกปาก	ออกทรัพย์จ่ายช่วยดีเมื่อมีธุระ
มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์มีลักษณะ 4	มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ทำนุกมิตร
	ไว้วางจิตแจ้งประจักษ์สี่ลักษณะ

1. ขยายความลับของตนแก่เพื่อน	ขยายความลับเล่ากล่าววาทะ ทุกขณะบอกมิตรไม่ปิดบัง
2. ปกปิดความลับของเพื่อนไม่ให้แพร่งพราย	ความลับเพื่อนปกปิดอย่างมิดเม้น ทุกประเด็นไม่เผยเลยความหลัง
3. ไม่ละทิ้งในยามวิบัติ	ไม่ทอดทิ้งยามวิบัติระมัดระวัง
4. แม้ชีวิตก็อาจสละแทนได้	แม้ชีพยังสละได้ให้แทนกัน
มิตรแนะประโยชน์มีลักษณะ 4	ยังมิตรแนะประโยชน์โปรดนุเคราะห์ โดยจำเพาะสี่ชนิดคิดกรองกลั่น
1. ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว	ห้ามกระทำชั่วช้าสารพัน
2. แนะให้ตั้งอยู่ในความดี	ให้ตั้งมั่นอยู่ไปในความดี
3. ให้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง	ให้ฟังสิ่งมิเคยฟังดังประสงค์ ซึ่งเสริมส่งปัญญาชูราศี
4. บอกทางสวรรค์ให้	อีกบอกทางสวรรค์อันพึงมี คือช่วยชี้ช่องทางข้างเจริญ
มิตรมีความรักใคร่มีลักษณะ 4	มิตรมีความรักใคร่ไม่เลยละ ลักษณะสี่ล้วนควรสรรเสริญ
1. ทุกข์ ทุกข์ด้วย	เมื่อมีทุกข์ทุกข์ด้วยช่วยดำเนิน
2. สุข สุขด้วย	สุขเหลือเกินสุขด้วยช่วยชื่นใจ
3. โต้เถียงคนที่พูดติเตียนเพื่อน	ทั้งโต้เถียงคนที่ติเตียนเพื่อน ถือเสมือนเรื่องตนทนไม่ไหว
4. รับรองคนที่พูดสรรเสริญเพื่อน	ที่พูดสรรเสริญกลับรับรองไป รวมอยู่ในสี่ชนิดล้วนมิตรแท้
สังคมหวัตถุ 4	สังคหวัตถุประสงค์ ธรรมยังคงอยู่เพื่อการเผื่อแผ่ อนุเคราะห์กันและกันไม่ผันแปร ล้วนแล้วแต่ทำให้ชอบใจคน

1. ทาน ให้ปันสิ่งของ ของตนแก่คน ที่ควรให้ปัน	ของควรปันนั้นเผื่อเพื่อผู้อื่น คือหยิบยื่นเป็นทานการกุศล
2. ปิยวาจา เจรจาวาจาอ่อนหวาน	ปิยวาจากล่าวเร้ากมล
3. อัตถจริยา ประพฤติสิ่งที่เป็น ประโยชน์แก่ผู้อื่น	อันอัตถจริยาเปรมปราโมทย์ เป็นประโยชน์ปฏิบัติได้สัดส่วน
4. สมานัตตตา ความเป็นคนมีตนเสมอ ไม่ถือตัว	อีกสมานัตตตาน่าใคร่ครวญ วางตัวล้วนเสมอต้นไปจนปลาย

สุขของคฤหัสถ์ 4	ความสุขของคฤหัสถ์จัดไว้สี่ เพื่อผู้ที่ครองเรือนสุขเหมือนหมาย
1. สุขเกิดแต่ความมีทรัพย์	เก็บออมโภคสมบัติไม่พลัดพราย สุขใจกายสบายดีด้วยมีทรัพย์
2. สุขเกิดแต่การจ่ายทรัพย์บริโภค	เมื่อมีอยู่รู้ค่าการหาได้ ยามจะใช้ไตร่ตรองต้องตำหรับ จ่ายเพื่อพอบริโภคโลกยอมรับ อันเนื่องนับว่าสุขทุกเวลา
3. สุขเกิดแต่ความไม่ต้องเป็นหนี้	ไม่หยิบยืมหรือกู้ของผู้อื่น จักชุ่มชื่นรื่นรมย์สมคุณค่า สุขเกิดจากไม่มีหนี้นานา ปรารถนาใดเล่าด้วยเรามี
4. สุขเกิดแต่ประกอบการงานปราศจากโทษ	ยึดถือธรรมนำทางสร้างชีวิต กระทำจิตชอบช่องต้องวิถี สุขเกิดจากกอปรการงานงามดี สิ้นราคีคงสบายทั้งกายใจ

ความปรารถนาของบุคคล ที่ได้สมหมายด้วยยาก 4	สิ่งประสงค์สมหมายได้โดยยาก ปราศจากทำดีมีไฉน

1. ขอสมบัติจงเกิดแก่เราโดยชอบ
2. ขอยศจงเกิดแก่เรากับญาติพวกพ้อง
3. ขอเราจงรักษาอายุให้ยืนนาน
4. เมื่อสิ้นชีพขอเราจงไปเกิดในสวรรค์

ขอสมบัติบันดาลยากปานใด
ขอยศไกรเกริกก้องยากพ้องพาน
ขออายุอยู่ยืนผื่นยากยิ่ง
เมื่อตายจริงยากจะขึ้นผื่นสังขาร
ขอเกิดในสรวงสวรรค์ชั้นวิมาน
ยากบันดาลด้วยไม่ได้ทำดี

ธรรมเป็นเหตุให้สมหมาย 4

ธรรมเป็นเหตุให้สมอารมณ์ประสงค์
ครันครบองค์จงตรองต้องวิถี
แม้สิ่งสมหมายยากลำบากทวี
ธรรมทั้งสี่เจริญได้หายกังวล

1. สัทธาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศรัทธา

ควรถึงพร้อมยอมเชื่อไม่เพรื่อพร่ำ
เช่นเชื่อกรรมชั่วดีมีเหตุผล
คือสัทธาสัมปทาจักพาตน
เปรมกมลสุขกายสบายใจ

2. คือสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศีล

ศีลสัมปทาน่าพินิจ
วจีจิตกายพิสุทธิ์ผุดผ่องใส
ถึงพร้อมศีลชินสีห์ไม่มีภัย
ละมุนละไมกิริยาสง่างาม

3. จาคสัมปทา ถึงพร้อมด้วยบริจาคทาน

ถึงพร้อมด้วยทานที่บริจาค
ผู้ตกยากทุกข์ทนหลากล้นหลาม
คือจาคสัมปทาพยายาม
เฉลี่ยความสุขช่วยเอื้ออวยทาน

4. ปัญญาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยปัญญา

ถึงพร้อมด้วยปัญญาคุณค่าล้ำ
ที่ควรทำควรเว้นเห็นทุกด้าน
คือปัญญาสัมปทาอำโอฬาร
รู้ประมาณบาปบุญคุณโทษมี

ตระกูลมั่งคั่งจะตั้งอยู่นานมิได้เพราะสถาน 4	วงศ์มั่งคั่งตั้งได้ไม่นานนัก เหตุขาดหลักธรรมแสดงแจ้งอยู่สี่
1. ไม่แสวงหาพัสดุที่หายแล้ว	สิ่งของหายไม่หาชั่วตาปี
2. ไม่บูรณะพัสดุที่คร่ำคร่า	สิ่งของที่เก่าคร่ำไม่บำรุง
3. ไม่รู้จักประมาณในการบริโภคสมบัติ	บริโภคสมบัติสมสัดส่วน พอสมควรใช่ว่าตั้งหน้าถลุง หากใช้จ่ายไม่ประมาณพานนังนุง เคยเรืองรุ่งกลับมลายสลายลง
4. ตั้งสตรีหรือบุรุษทุศีลให้เป็นพ่อเรือนแม่เรือน	คนทุศีลเป็นใหญ่ในบ้านช่อง การปกครองยับยุ่ยเป็นผุยผง กระทำให้เลอะเลือนแปดเปื้อนพงศ์ ความยิ่งยงวงศ์ตระกูลสิ้นสูญพลัน
ธรรมของฆราวาส 4	ยังธรรมของฆราวาสไม่คลาดเคลื่อน ผู้ครองเรือนควรประพฤติจงยึดมั่น เกิดกุศลผลทวีทุกชีวัน สี่ข้ออันกำหนดเป็นกฎมา
1. สัจจะ สัตย์ซื่อแก่กัน	สัจจะซึ่งพึงถือซื่อทั้งสิ้น ไม่โกงกินคดคิดเป็นมิจฉา
2. ทมะ รู้จักข่มจิตของตน	ทมะข่มใจได้ให้ปัญญา ทุกเวลาหักจิตไม่คิดทราม
3. ขันติ อดทน	อีกอดทนตรงกันกับขันติ ถูกตำหนิยอมทนแม้คนหยาม
4. จาคะ สละให้ปันสิ่งของของตนแก่คนควรให้ปัน	จาคะปันสิ่งของต้องควรความ สละตามผู้ล้วนควรให้ปัน

ปัญจกะ หมวด 5	ปัญจกะหมวดห้าจักสาธก
ประโยชน์เกิดแต่การถือโภคทรัพย์ 5	ธรรมหยิบยกยังคงดำรงมั่น
	ประโยชย์เกิดจากทรัพย์นับอนันต์
	มีครบครันห้าชนิดคิดยินยล
1. เลี้ยงตัว มารดา บิดา ภรรยา	เลี้ยงลูกเมียตัวสบายทั้งไพร่ข้า
บ่าวไพร่ ให้เป็นสุข	เลี้ยงมารดาบิดาสถาผล
2. เลี้ยงเพื่อนฝูงให้เป็นสุข	เลี้ยงเพื่อนให้เป็นสุขทำนุกกมล
3. บำบัดอันตรายที่เกิดแต่เหตุต่าง ๆ	บำบัดพ้นอันตรายเหตุหลายทาง
4. ทำพลี 5 อย่าง คือ	การบวงสรวงบูชาชอบหน้าที่
	คือทำพลีมีค่าคุณห้าอย่าง
ก. ญาติพลี สงเคราะห์ญาติ	ญาติพลีช่วยให้หายระคาง
ข. อติถิพลี ต้อนรับแขก	อติถิพลีทางต้อนรับกัน
ค. ปุพพเปตพลี ทำบุญอุทิศให้ผู้ตาย	ปุพพเปตพลีเพื่อผีญาติ
ง. ราชพลี ถวายเป็นของหลวงเช่นเสียภาษี	อีกทำราชพลีถวายหลวงหมายมั่น
จ. เทวตาพลี ทำบุญอุทิศให้เทวดา	ทำเทวดาพลียินดีครัน
	บุญแบ่งปันให้กะเทวดา
5. บริจาคทานในสมณพราหมณ์ผู้ประพฤติชอบ	บริจาคทานนิยมในสมณะ
	เป็นผู้ประพฤติชอบกอปรคุณค่า
	ยังประโยชน์โปรดทำบุญนำพา
	แสวงหาทรัพย์ได้ควรให้ทาน
ศีล 5	เบญจศีลชินสีห์มีอยู่ห้า
	คือปาณาอทินนา ดังว่าขาน
	อีกกาเม มุสา สุราบาน
	ห้าประการครบกระบวนถูกถ้วนดี
มิจฉาวณิชชา คือการค้าขายไม่ชอบธรรม 5	อันมิจฉาวณิชชาค้าของชั่ว
	ล้วนน่ากลัวบาปหนักเสื่อมศักดิ์ศรี

1. ค้าขายเครื่องประหาร	ค้าขายเครื่องประหารผลาญชีวี
2. ค้าขายมนุษย์	มรรควิธีขายมนุษย์สุดบาปกรรม
3. ค้าขายสัตว์เป็น เพื่อฆ่าเป็นอาหาร	สัตว์ยังเป็นขายฆ่าเป็นอาหาร
4. ค้าขายน้ำเมา	สุราบานของเมาขายเช้าค่ำ
5. ค้าขายยาพิษ	อีกขายค้ายาพิษปกปิดงำ
	ไม่ควรทำเลี้ยงตัวล้วนชั่วช้า
สมบัติอุบาสก 5 ประการ	คุณธรรมประจำผู้รู้บัญญัติ
	เป็นสมบัติอุบาสกยกคุณค่า
1. ประกอบด้วยศรัทธา	คือประพฤติปฏิบัติด้วยศรัทธา
2. มีศีลบริสุทธิ์	มีศีลาบริสุทธิ์ตามพุทธพจน์
3. ไม่ถึงมงคลตื่นข่าว คือเชื่อกรรม ไม่เชื่อมงคล	ไม่ถือมงคลอื่นแตกตื่นข่าว
	เชื่อในราวเรื่องกรรมพระธรรมบท
	โชคลางผองของขลังดังสมมติ
	อยู่นอกกฎเกณฑ์ไม่ใช่มงคล
4. ไม่แสวงหาเขตบุญนอกพุทธศาสนา	บุญเขตมิขาดพุทธศาสนา
	ไม่เสาะหาให้ออกไปนอกหน
	ภิกษุสงฆ์คงเพศเขตสกล
	ประชาชนนอบน้อมพร้อมใจกาย
5. บำเพ็ญบุญแต่ในพุทธศาสนา	บำเพ็ญบุญในสงฆ์ทรงศีลสัตย์
	เช่นโดยจัดไทยทานเจือจานถวาย
	ลัทธิอื่นไม่ห้ามตามสบาย
	กระทำภายหลังเห็นไม่เป็นไร
อุบาสกพึงตั้งอยู่ในสมบัติ 5 ประการ	อันอุบาสกดีมีระบบ
ละเว้นจากวิบัติ 5 ประการ	ประพฤติครบห้าชนิดจิตเลื่อมใส
ซึ่งวิปริตจากสมบัตินั้น	เป็นอุบาสกแก้วแผ้วอำไพ
	ปรากฏในคุณธรรมประจำตน

ฉักกะ หมวด 6	ฉักกะคือหมวดหกสาธกแถลง
ทิศ 6	ธรรมแสดงทิศหกยกเหตุผล หน้าที่มีต่อกันตามชั้นชน ของบุคคลควรทำประจำทิศ
1. ปุรัตถิมทิศ คือทิศเบื้องหน้า มารดาบิดา	ตะวันออกนับเนื่องทิศเบื้องหน้า คือบิดามารดาเมตตาจิต เป็นผู้ให้กำเนิดเกิดชีวิต พึงพินิจในบุญคุณประจำ
2. ทักขิณทิศ คือทิศเบื้องขวา อาจารย์	ทางทิศใต้นับเนื่องทิศเบื้องขวา คือครูบาอาจารย์งานชองช่ำ สั่งสอนศิลปศาสตร์เปรื่องปราดทำ ช่วยแนะนำทางดีที่แยบคาย
3. ปัจฉิมทิศ คือทิศเบื้องหลังบุตรภรรยา	ตะวันตกนับเนื่องทิศเบื้องหลัง คือบุตรทั้งภรรยากถาขยาย เป็นที่รักสลักจิตชิดใจกาย จะดีร้ายหรือสุขทุกข์ด้วยกัน
4. อุดรทิศ คือทิศเบื้องซ้าย มิตร	อุดรเหนือนับเนื่องเบื้องซ้ายทิศ อำมาตย์มิตรสุดประมาณสมานฉันท์ เคยปะพบคบค้ามานานวัน ซึ่งสร้างสรรค์สงเคราะห์เหมาะทวี
5. เหฏฐิมทิศ คือทิศเบื้องต่ำ บ่าว	ทิศข้างล่างนับเนื่องทิศเบื้องต่ำ บ่าวผู้ทำงานให้ไม่หน่ายหนี หนักก็เอาเบาก็สู้อยู่ด้วยดี รับหน้าที่จำเจทุกเวลา

6. อุปริมทิศ คือทิศเบื้องบน สมณพราหมณ์

ทิศข้างบนนับเนื่องเบื้องสูงส่ง
คือพระสงฆ์พราหมณ์ประพฤติยึดสิกขา
เพียรบำเพ็ญพรหมจรรย์อันมีมา
ศาสนารุ่งเรืองบรรเทืองไผท

บุตรพึงบำรุงมารดาบิดาด้วยสถาน 5

1. ท่านเลี้ยงมาแล้วเลี้ยงท่านตอบ
2. ทำกิจของท่าน
3. ดำรงวงศ์สกุล
4. ประพฤติตนให้เป็นคนควรรับทรัพย์มรดก
5. เมื่อท่านล่วงลับไปแล้วทำบุญอุทิศให้ท่าน

บุตรบำรุงพ่อแม่แท้ห้าอย่าง
ซึ่งเสริมสร้างบุญกุศลผลยิ่งใหญ่
ท่านเลี้ยงมาแล้วเลี้ยงตอบชื่นชอบใจ
ช่วยท่านในกิจกรรมธรรมสาธก
อีกดำรงวงศ์กุลมนูญผล
ประพฤติตนดีพอรับมรดก
ท่านล่วงลับทำบุญการุญยก
อุทิศชนกชนนีทำพลีพลัน

มารดาบิดาย่อมอนุเคราะห์บุตรด้วยสถาน 5

1. ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว
2. ให้ตั้งอยู่ในความดี
3. ให้ศึกษาศิลปวิทยา
4. หาภรรยาที่สมควรให้
5. มอบทรัพย์ให้ในสมัย

บิดามารดาสองผู้ผ่องผุด
สงเคราะห์บุตรห้าสิ่งเป็นมิ่งขวัญ
ห้ามกระทำชั่วช้าสารพัน
ให้ตั้งมั่นอยู่ไปในความดี
ให้ความรู้ร่ำเรียนเพียรศึกษา
เลือกภรรยาควรคู่ชูราศี
มอบทรัพย์ให้ตามสมัยใจอารี
โปรดปรานีต่อบุตรสุดประมาณ

ศิษย์พึงบำรุงอาจารย์ด้วยสถาน 5

1. ด้วยลุกขึ้นยืนรับ
2. ด้วยเข้าไปยืนคอยรับใช้

ครูสอนสั่งตั้งจิตศิษย์เรืองรุ่ง
ศิษย์บำรุงครูบาห้าสถาน
ลุกขึ้นยืนเคารพนบอาจารย์
รับใช้ท่านตามควรประมวลมี

3. ด้วยเชื่อฟัง	พร้อมทุกเมื่อเชื่อฟังคำสั่งสอน
4. ด้วยอุปัฏฐาก	เอื้ออาทรอุปัฏฐากหลากวิถี
5. ด้วยเรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ	ยามเล่าเรียนวิทยาคารพดี
	กายวจีสำรวมร่วมหทัย
อาจารย์ย่อมอนุเคราะห์ศิษย์ด้วยสถาน 5	ครูอาจารย์ท่านย่อมพร้อมอนุเคราะห์
	โดยจำเพาะศิษย์หามาแต่ไหน
1. แนะนำดี	แนะนำดีชี้ช่องผ่องอำไพ
2. ให้เรียนดี	เอาใจใส่ให้เรียนเวียนพะวง
3. บอกศิลปวิทยาให้สิ้นเชิงไม่ปิดบังอำพราง	ศิลปศาสตร์บอกศิษย์หาปิดไม่
4. ยกย่องให้ปรากฏในเพื่อนฝูง	ยกย่องให้ปรากฏยศเสริมส่ง
5. ป้องกันในทิศทั้งหลาย (คือไปที่ไหนไม่อดอยาก)	ป้องกันทั่วสารทิศจิตจำนง
	ไปไหนคงมีทางต่างมีกิน
สามีพึงบำรุงภรรยาด้วยสถาน 5	ผู้สามีพึงผดุงบำรุงถนอม
	ภรรยาย่อมแจ้งจิตคิดถวิล
1. ด้วยยกย่องนับถือว่าเป็นภรรยา	ยกย่องเป็นภรรยาอยู่อาจิณ
2. ด้วยไม่ดูหมิ่น	ไม่ดูหมิ่นดูแคลนให้แค้นเคือง
3. ด้วยไม่ประพฤตินอกใจ	การประพฤตินอกใจเหลวไหลห้าม
4. ด้วยมอบความเป็นใหญ่ให้	มอบหมายความเป็นใหญ่ให้ทุกเรื่อง
	ดูแลบ้านข้าวของมีนองเนือง
5. ด้วยให้เครื่องแต่งตัว	ทั้งให้เครื่องแต่งกายสบายกมล
ภรรยาย่อมอนุเคราะห์สามีด้วยสถาน 5	สิ่งสำคัญภรรยาน่านุเคราะห์
	ห้าอย่างเหมาะเจาะเห็นจักเป็นผล

1. จัดการงานดี
2. สงเคราะห์คนข้างเคียงของผัวดี
3. ไม่ประพฤตินอกใจผัว
4. รักษาทรัพย์ที่ผัวหามาได้ไว้
5. ไม่เกียจคร้านในกิจการทั้งปวง

จัดการงานดีให้หายกังวล
สงเคราะห์คนข้างผัวทั่วถ้วนดี
ไม่ประพฤตินอกจิตผิดตำหรับ
รักษาทรัพย์ผัวไว้ให้เต็มที่
งานทั้งปวงห่วงขยันหมั่นทวี
ห้าวิธีจงประกอบชอบประจำ

กุลบุตรพึงบำรุงมิตรด้วยสถาน 5

1. ด้วยให้ปัน
2. ด้วยเจรจาถ้อยคำไพเราะ
3. ด้วยประพฤติประโยชน์
4. ด้วยเป็นผู้วางตนเสมอ
5. ด้วยไม่แกล้งกล่าวให้คลาดจากความจริง

กุลบุตรพึงผดุงบำรุงมิตร
ห้าชนิดคิดควรชวนชื่นฉ่ำ
ด้วยข้าวของให้ปันอันพึงทำ
พูดถ้อยคำเพราะดีเปรมปรีดา
ประพฤติสิ่งยิ่งประโยชน์โปรดยังผล
ด้วยวางตนเสมอไปให้คุณค่า
ไม่กล่าวแกล้งแต่งความตามมายา
เจรจาไปตามความเป็นจริง

มิตรย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรด้วยสถาน 5

1. รักษามิตรผู้ประมาทแล้ว
2. รักษาทรัพย์ของมิตรผู้ประมาทแล้ว
3. เมื่อมีภัยเป็นที่พึ่งพำนักได้
4. ไม่ทอดทิ้งยามวิบัติ
5. นับถือตลอดถึงวงศ์ของมิตร

มิตรนุเคราะห์กุลบุตรสุดประสงค์
เจตน์จำนงด้วยดีมีห้าสิ่ง
รักษาเพื่อนผู้ประมาทผิดพาดพิง
คอยท้วงติงป้องกันอันตราย
รักษาทรัพย์ทั้งมวลส่วนของเพื่อน
กลัวจักเกลื่อนกลาดกล่นหล่นสลาย
เมื่อมีภัยพึ่งพักพำนักสบาย
ให้ห่างหายปวงภยาโศกาดูร
ไม่ทอดทิ้งยามวิบัติช่วยปัดเป่า
ช่วยให้เขาสบสุขทุกข์สิ้นสูญ
ด้วยนับถือตลอดวงศ์พงศ์ประยูร
เพื่อเพิ่มพูนผูกสนิทมิตรสัมพันธ์

นายพึงบำรุงบ่าวด้วยสถาน 5	นายบำรุงบ่าวข้าห้าสถาน
1. ด้วยจัดงานให้ทำตามสมควรแก่กำลัง	ด้วยให้งานปฏิบัติดังจัดสรร
	ตามเรี่ยวแรงแบ่งส่วนควรแก่กัน
2. ด้วยให้อาหารและรางวัล	ให้รางวัลและอาหารสำราญรมย์
3. ด้วยรักษาพยาบาลยามเจ็บไข้	ยามเจ็บไข้ได้ป่วยช่วยรักษา
4. ด้วยแจกของมีรสแปลกปลาดให้กิน	แจกโภชนาอร่อยลิ้นกินพอสม
5. ด้วยปล่อยในสมัย	เทศกาลงานในสมัยนิยม
	ปล่อยเที่ยวชมชื่นบ้างในบางครา
บ่าวย่อมอนุเคราะห์นายด้วยสถาน 5	บ่าวไพร่พึงอนุเคราะห์นายเหมาะมั่น
	ข้อสำคัญควรรู้มีอยู่ห้า
1. ลุกขึ้นทำงานก่อนนาย	ลุกทำงานก่อนนายไม่ระอา
2. เลิกการงานที่หลังนาย	ทุกเวลาเลิกยังทีหลังนาย
3. ถือเอาแต่ของที่นายให้	ถือเอาแต่ของให้ได้จากท่าน
4. ทำการงานให้ดีขึ้น	ทำการงานให้ทวีดีเหลือหลาย
5. นำคุณของนายไปสรรเสริญในที่นั้น ๆ	สรรเสริญคุณบุญบวรกำจรจาย
	นำขยายตามแหล่งแห่งที่ไป
กุลบุตรพึงบำรุงสมณพราหมณ์ด้วยสถาน 5	ผู้บำรุงบรรพชิตคิดดีพร้อม
	มโนน้อมกายวาจาน่าเลื่อมใส
1. ด้วยกายกรรม คือทำอะไร ๆ	คือด้วยทางกายกรรมทำสิ่งไร
ประกอบด้วยเมตตา	ละมุนละไมน้อมนอบกอปรเมตตา
2. ด้วยวจีกรรม คือพูดอะไร ๆ	ยังด้วยทางวจีกรรมคำเรียบร้อย
ประกอบด้วยเมตตา	สุนทรถ้อยไพเราะเพราะหนักหนา
3. ด้วยมโนกรรม คือคิดอะไร ๆ	ด้วยมโนกรรมจิตคิดทุกครา
ประกอบด้วยเมตตา	กรุณาไม่คิดไบผิดทาง

4. ด้วยเป็นผู้ไม่ปิดประตู คือมิได้ห้าม ไม่ให้เข้าบ้านเรือน

เป็นคนไม่ปิดประตูรู้แท้ถ่อง
เข้าบ้านช่องปรนนิบัติไม่ขัดขวาง

5. ด้วยให้อามิสทาน

อามิสทานด้วยให้ไม่ระคาง
ของบางอย่างชอบที่อภินันท์

สมณพราหมณ์ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรด้วยสถาน 6

บรรพชิตคิดนุเคราะห์เพราะประสงค์
สิ่งจำนงหกอย่างช่วยสร้างสรรค์

1. ห้ามไม่ให้กระทำความชั่ว
2. ให้ตั้งอยู่ในความดี
3. อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันงาม
4. ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง
5. ทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้แจ่มแจ้ง
6. บอกทางสวรรค์ให้

ห้ามกระทำชั่วช้าสารพัน
ให้ตั้งมั่นอยู่ไปในความดี
สงเคราะห์ด้วยน้ำใจผ่องใสยิ่ง
ให้ฟังสิ่งมิเคยฟังครั้งก่อนนี้
ทำสิ่งเคยฟังแล้วผ่องแผ้วทวี
อีกช่วยชี้ทางสวรรค์อันอำไพ

อบายมุข

ปากเหวทางฉิบหายอบายมุข
ตัวก่อทุกข์เศร้าหมองไม่ผ่องใส

คือเหตุเครื่องฉิบหาย 6

สิ่งแหลกเหลวล้วนชวนล่อใจ
หากหลงใหลไปนรกหกชนิด

1. ดื่มน้ำเมา

ดื่มน้ำเมาเช้าเย็นไม่เป็นเรื่อง
ทรัพย์สิ้นเปลืองไม่สบายทั้งกายจิต
มักประมาทพลาดพลั้งขาดยั้งคิด
ทางชีวิตสิ้นค่าอนาคต

2. เที่ยวกลางคืน

เที่ยวกลางคืนรื่นเริงบันเทิงสถาน
คนพลุกพล่านคลาคล่ำสุดกำหนด
ผลาญทรัพย์สินสิ้นเวลาน่ารันทด
ชวนสลดจริงเจียวเชียวมนุษย์

3. เที่ยวดูการเล่น

เที่ยวไปมาน่ารำคาญดูการเล่น
ร้องรำเต้นหนังละครห่อนสิ้นสุด
สารพันสรรแสดงเปลี่ยนแปลงชุด
เหมือนจักฉุดกระชากชนลงจนเลอะ

4. เล่นการพนัน

เล่นพนันขันต่อข้อควรคิด
หลากชนิดวุ่นว้าว่ากันเปรอะ
ผู้มัวเมาเฉาโฉดโทษแยะเยอะ
อย่าเซ่อเซอะทรัพย์สินสิ้นยุบยับ

5. คบคนชั่วเป็นมิตร

คบคนชั่วเป็นมิตรใช่คิดชอบ
จงรอบคอบไตร่ตรองต้องสำหรับ
ชั่วดีเห็นเป็นตราคณานับ
มิตรแท้รับมิตรเทียมตระเตรียมรุ

6. เกียจคร้านทำการงาน

ไม่ทำงานคร้านเกียจเสนียดจับ
จัญไรทับทุเรศทบระบบระบุ
อ้างอาเพศเหตุประหลาดขาดทนุ
ผลพึงลุล่วงมักทลักทลาย

ดื่มน้ำเมามีโทษ 6

1. เสียทรัพย์
2. ก่อการทะเลาะวิวาท
3. เกิดโรค
4. ต้องติเตียน
5. ไม่รู้จักอาย
6. ทอนกำลังปัญญา

ดื่มน้ำเมาโทษหกสาธกถ้อย
ไม่ใช่น้อยทรัพย์สินสิ้นสลาย
ก่อทะเลาะวิวาทไม่คลาดคลาย
เกิดโรคร้ายรึงรุมซุกสุมทรวง
ถูกติเตียนนินทาว่าเหยียดหยาม
ไม่มีความอายติดตะขิดตะขวง
ทอนปัญญากำลังสิ้นทั้งปวง
ควรจักหวงห่วงตัวไม่มัวเมา

เที่ยวกลางคืนมีโทษ 6

1. ชื่อว่าไม่รักษาตัว
2. ชื่อว่าไม่รักษาลูกเมีย
3. ชื่อว่าไม่รักษาทรัพย์สมบัติ
4. เป็นที่ระแวงของคนทั้งหลาย
5. มักถูกใส่ความ
6. ได้ความลำบากมาก

เที่ยวกลางคืนรื่นเริงบันเทิงนัก
ชื่อไม่รักษาตนเช่นคนเขลา
ไม่รักษาลูกเมียเสียไม่เบา
ทรัพย์สินเราไม่พิทักษ์จักเสียที
เหตุระแวงแห่งชนคนทั้งหลาย
ถูกป้ายร้ายใส่ความหยามศักดิ์ศรี
ต้องลำบากหลากล้นพ้นทวี
หกอย่างนี้มีโทษโปรดไตร่ตรอง

เที่ยวดูการเล่นมีโทษตามวัตถุที่ไปดู 6

1. รำที่ไหนไปที่นั่น
2. ขับร้องที่ไหนไปที่นั่น
3. ดีดสีตีเป่าที่ไหนไปที่นั่น
4. เสภาที่ไหน ไปที่นั่น
5. เพลงที่ไหน ไปที่นั่น
6. เถิดเทิงที่ไหน ไปที่นั่น

เรื่องเที่ยวดูการเล่นไม่เว้นว่าง
โทษหกอย่างจักกล่าวล้วนเศร้าหมอง
รำที่ไหนไปนั่นผิดครรลอง
ขานขับร้องแห่งใดเที่ยวไปดู
เสียงดีดสีตีเป่าเร้าจังหวะ
มิลดละใกล้ไกลไปตามผลู
เล่นเสภาพอขยับกรับเกรียวกรู
ไม่ว่าอยู่แห่งใดเที่ยวไปพลัน
เพลงพริ้งเพราะเสนาะโสตปราโมทย์จิต
คอยตามติดเที่ยวไปมิไหวหวั่น
มีเถิดเทิงเริงรมย์ชอบชมกัน
มักจะผันผายตรงวงเถิดเทิง

เล่นการพนันมีโทษ 6

1. เมื่อชนะย่อมก่อเวร

เล่นพนันขันต่อก่อโทษหก
จักหยิบยกเยี่ยงอย่างทางยุ่งเหยิง
ชนะย่อมก่อเวรแม้เจนชิง
เหมือนกองเพลิงสุมทรวงน่าห่วงใย

2. เมื่อแพ้ย่อมเสียดายทรัพย์ที่เสียไป

ยามตนแย่แพ้พ่ายเสียดายทรัพย์
ยิ่งยุบยับเศร้าหมองไม่ผ่องใส

3. ทรัพย์ย่อมฉิบหาย

ทรัพย์ฉิบหายวายวอดตลอดไป
ยิ่งกว่าภัยทั้งมวลควรละวาง

4. ไม่มีใครเชื่อถ้อยคำ

หมดผู้เชื่อน้ำถ้อยถอยเชื่อถือ
หมดแม้ชื่อเกียรติยศหมดทุกอย่าง

5. เป็นที่ดูหมิ่นของเพื่อน

เพื่อหมักหมิ่นประมาทอยู่ไม่รู้จาง
จะเหินห่างกันไปไกลทุกที

6. ไม่มีใครประสงค์จะแต่งงานด้วย

หมดผู้หมายปองด้านแต่งงานด้วย
เคยเออออวยคงจักผละผลักหนี
ใครมัวเมาเฉาโฉดโทษทวี
หกอย่างนี้ชั่วช้าสารพัน

คบคนชั่วเป็นมิตร มีโทษตามบุคคลที่คบ 6

คบคนชั่วเป็นมิตรใช่คิดชอบ
จงรอบคอบรู้คบสบสุขสันต์

1. นำให้เป็นนักเลงการพนัน

คบนักเลงเก่งด้านการพนัน
ทุกคืนวันเกลือกกลั้วนำชั่วช้า

2. นำให้เป็นนักเลงเจ้าชู้

คบนักเลงเจ้าชู้ชอบสู่สม
ลักลอบชมเชยชิดเป็นมิจฉา

3. นำให้เป็นนักเลงเหล้า

นักเลงเหล้าเช้าค่ำร่ำสุรา
คบแล้วพาให้เมาเขลาเต็มที

4. นำให้เป็นคนลวงเขาด้วยของปลอม

คนลวงด้วยของปลอมย่อมผิดแผก
ปลอมแปลกแปลกคบคิดผิดวิถี

5. นำให้เป็นคนโกงเขาซึ่งหน้า

คนโกงเขาซึ่งหน้าเป็นราคี
เลิกคลุกคลีคบค้าสมาคม

6. นำให้เป็นคนหัวไม้

คนหัวไม้สันดานพาลเลวร้าย
อย่ากล้ำกรายใกล้ชิดสนิทสนม
เลือกคบแต่คนดีน่านิยม
จักชื่นชมสุขกายสบายใจ

เกียจคร้านทำการงานมีโทษ 6

ขี้เกียจทำการงานท่านหยิบยก
ชี้โทษหกให้เห็นเป็นไฉน
เมื่อไม่อยากทำงานการสิ่งไร
ยกเหตุใหญ่น้อยอ้างหมดยางอาย

1. มักให้อ้างว่า หนาวนัก

แทบทุกคราวหนาวนักมักจะบอก
หาทางออกเลี่ยงงานการทั้งหลาย

2. มักให้อ้างว่า ร้อนนัก

ว่าร้อนนักมักเสเพทุบาย
ด้วยมุ่งหมายเลี่ยงงานการพึงมี

3. มักให้อ้างว่า เวลาเย็นแล้ว

เวลาเย็นแล้วมักจักกล่าวอ้าง
หาช่องทางบ่ายเบี่ยงเลี่ยงหน้าที่

4. มักให้อ้างว่า ยังเช้าอยู่

ยังเช้าอยู่อ้างเอ่ยเผยวจี
หาวิธีเลี่ยงงานการทั้งปวง

5. มักให้อ้างว่า หิวนัก

ว่าหิวนักมักอ้างอย่างชองช่ำ
งานพึงทำไม่ทำซ้ำเหนี่ยวหน่วง

6. มักให้อ้างว่า ระหายนัก

ระหายนักมักบอกแสร้งหลอกลวง
ไม่เคยห่วงการงานเกียจคร้านครัน

มูลเหตุทางฉิบหายทั้งหลายแหล่
ล้วนแล้วแต่เลวทรามควรพยามหยัน
จงทำดีเว้นชั่วโดยทั่วกัน
ทุกคืนวันประพฤติธรรมจำเริญเอย

บันทึกท้ายเล่ม

ความริเริ่มการแต่งนวโกวาทคำกลอน ได้เกิดขึ้นในใจของผู้แต่งสมัยที่ยังร่วมงานกิจการสาธารณกุศลทางศาสนากับสภายุวพุทธิกสมาคมแห่งชาติ ขณะนั้นสภายุวพุทธ ฯ ได้จัดชุมนุมเยาวชนบ่อยครั้ง แต่ละครั้งก็มีกิจกรรมหลายอย่าง การตอบปัญหาธรรมะเป็นอย่างหนึ่งที่ทำกันเป็นประจำคำถาม–คำตอบ นอกจากที่มีตามธรรมดาแล้ว ทางสภายุวพุทธ ฯ ยังได้ทำคำถาม–คำตอบเป็นบทร้อยกรองง่าย ๆ รวมอยู่ด้วย โดยตั้งใจให้เยาวชนจดจำง่ายเพราะได้ทั้งอรรถทั้งรส ปัญหาส่วนมากคัดเลือกจากหนังสือนวโกวาท ด้วยเห็นว่าเป็นสิ่งควรรู้ควรปฏิบัติ ผู้แต่งมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิดในการจัดทำปัญหาด้วยผู้หนึ่ง

ความบันดาลใจให้คิดแต่งนวโกวาทคำกลอนขึ้นสืบเนื่องจากสาเหตุดังกล่าว การแต่งก็ประสงค์จะหยิบยกข้อธรรมะแต่ละข้อแต่ละอย่างมาร้อยกรองโดยลำดับ ซึ่งยึดถือถ้อยคำและเนื้อความจากหนังสือนวโกวาท พระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ฉบับตีพิมพ์ครั้งที่ 62/2503 ที่โรงพิมพ์มหากุฏราชวิทยาลัย เป็นหลัก จับความตั้งแต่ธรรมวิภาคเรื่อยไปจนจบคิหิปฏิบัติ ยกเว้นวินัยบัญญัติข้างต้นส่วนเดียว ด้วยเห็นว่าเป็นวินัยสงฆ์

พอแต่งไปได้เล็กน้อยรู้สึกว่าจะติดขัดและเกิดระทดท้อ ด้วยผู้แต่งไม่สันทัดจัดเจนในธรรมะ แต่อาศัยแรงสนับสนุนจากมิตรสหายผู้ชอบพอใกล้ชิดกัน อาทิ คุณสมพร เทพสิทธา คุณอำไพ สุจริตกุล และคุณณัฐวุฒิ สุทธิสงคราม เป็นต้น กระนั้นก็ยังรู้สึกว่าจะทำให้ตลอดรอดฝั่งได้ยาก ต้องใช้ความพยายามติดต่อสอบถามขอความกรุณาท่านผู้รู้ ให้ท่านช่วยอธิบายธรรมะบางข้อบางตอน มีอาจารย์สถิตย์ เสมานิล อาจารย์เกษม บุญศรี อาจารย์ เสฐียร พันธรังษี คุณมานิต สังวาลย์เพชร และอีกหลายท่าน การแต่งจึงพอจะดำเนินต่อไปได้ แต่ก็ยังทำ ๆ หยุด ๆ อยู่หลายครั้งหลายครา โดยเฉพาะอาจารย์สถิตย์ผู้รอบรู้ทั้งทางธรรมะ และทางกวีนิพนธ์ ได้อุปถัมภ์ค้ำชูตรวจสอบให้คำปรึกษาโดยใกล้ชิดตั้งแต่ต้นจนจบ

ระหว่างนั้น ยังได้อ่างหนังสือเกี่ยวกับนวโกวาทหลายเล่ม อาทิพระโอวาทธรรมบรรยายเล่ม 1 ของสมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ พระสังฆราช วัดบวรนิเวศวิหาร (ซึ่งต่อมาได้ทรง

รับสถาปนาเป็นกรมหลวงวชิรญาณวงศ์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า) ประทานแก่นวกภิกษุ พ.ศ. 2490–3 ทำให้ได้รับความรู้ความกระจ่างขึ้นเป็นอันมาก และได้ยึดถือเป็นคู่มือในการแต่งตลอดมา อีกเล่มหนึ่ง คือ ธรรมวิภาค ปริเฉทที่ 1 พร้อมด้วยคำอธิบาย ฉบับตีพิมพ์ในงานฉลองพระ-ชนมายุครบ 70 พรรษา สมเด็จพระสังฆราชและฉลองครบ 100 ปี วัดมกุฏกษัตริยาราม พ.ศ. 2511 ซึ่งได้ใช้ประกอบเมื่อแต่งตอนคิหิปฏิบัติ

ด้วยอาศัยแรงใจแรงสนับสนุนจากมิตรผู้หวังดีทั้งหลาย และท่านผู้ทรงคุณความรู้ดังกล่าว งานร้อยกรองชิ้นนี้จึงสำเร็จลุล่วงสมความตั้งใจ ผู้แต่งขอขอบพระคุณทุกท่าน โดยแสดงกตัญญูกตเวทิตาธรรมให้ปรากฏไว้ ณ ที่นี้ด้วย หากประโยชน์และคุณงามความดีอันจะบังเกิดและพึงมีพึงได้จาก "นวโกวาทคำกลอน" คือ "ธรรมวิภาคคำกลอน" เล่มนี้ ผู้แต่งขอบูชาคุณบุพพการีและผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ทั้งมวล โดยเฉพาะสุนทรภู่บรมครูในเชิงกลอนซึ่งผู้แต่งเทอดทูนผลงานของท่านได้อ่านแล้วจับใจไพเราะ และถือเป็นแบบฉบับพยายามเจริญรอยตามตลอดมา.

นายเอกไท นิลโกสิตย์

บ้านเลขที่ 220 ซอยสะพานขวา

ถนนประชาราฎร์ 2 บางซื่อ กรุงเทพมหานคร

พิมพ์ที่เฉลิมชาญการพิมพ์ ๖๐ ซอยนันทวัฒน์ ริมคลองประปา
ถนนประชาชื่น แขวงลาดยาว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร
นายชาญ ผ่านเภา ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา โทร. ๕๘๘๐๖๘๓